

Aksaray'ın Hafızası

KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT, TARİH DERGİSİ

Cilt: 5 / Sayı: 40 KASIM 2025

**Sessizliğin
Ritmi**

Araş. Gör. Nuri Çiçek

Aşık Garip Parkı

Hüzeyme Yeşim Koçak

Tespîh -5-

Serkan Demiralp

*Evliya Çelebi'nin
Aksaray Seyahati*

Dr. M. Fırat Gül

YAYIN KURULU

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

ŞABAN KUMCU

YAYIN KURULU

ŞABAN KUMCU-BAŞ EDITÖR

ELİF HASRET KUMCU- YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

SERPİL AHU SAĞDIÇ- SOSYAL MEDYA EDITÖRÜ

OĞUZHAN DEMİRAY- İLETİŞİM VE HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRÜ

E. BETÜL GÜL- DERGİ TASARIMI VE MİZANPAJ

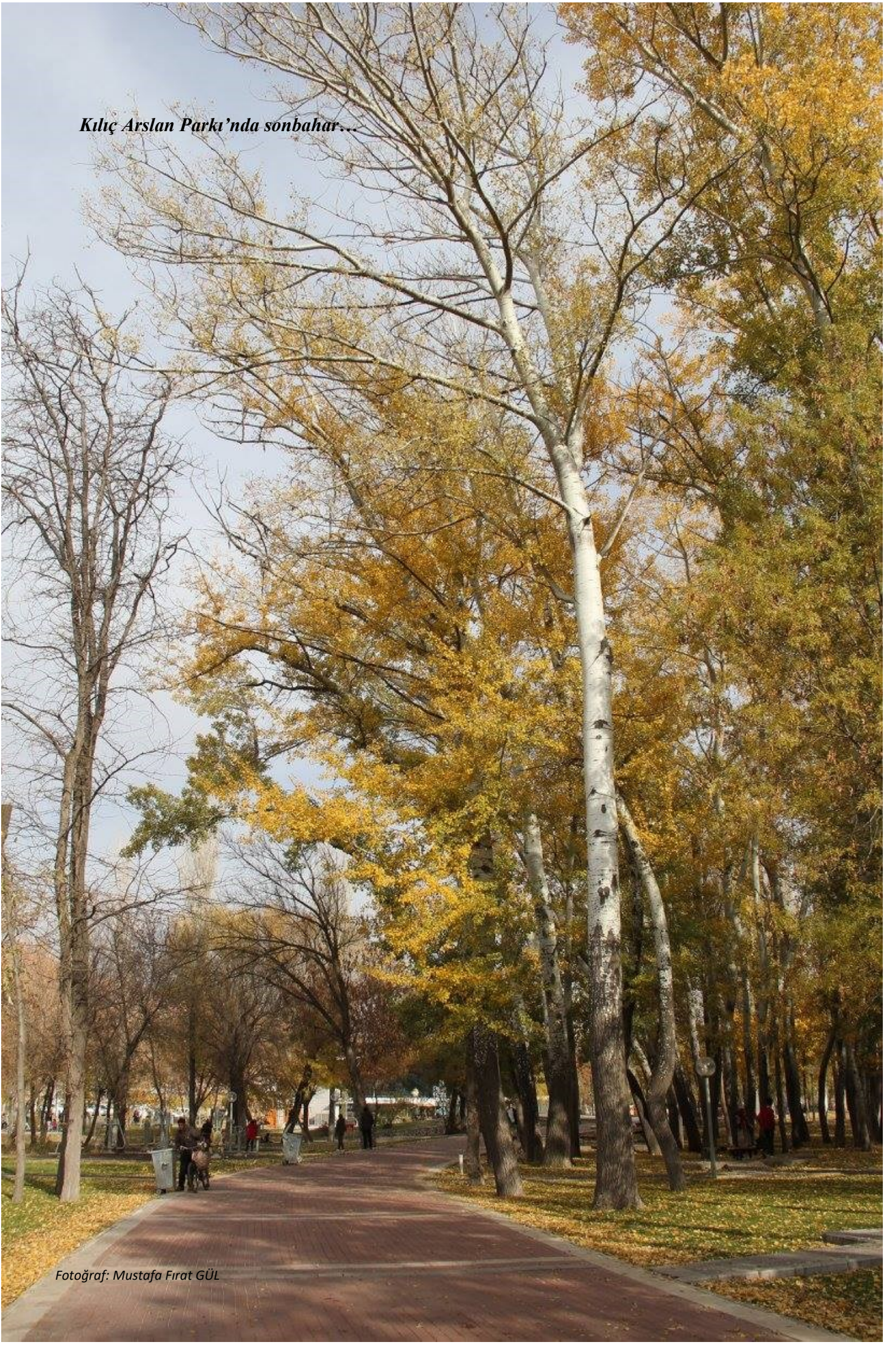
ADRES VE E-POSTA

www.aksarayinhafizasi.com

aksarayinhafizasi@gmail.com

Kılıç Arslan Parkı'nda sonbahar...

Fotoğraf: Mustafa Fırat GÜL

İÇİNDEKİLER

Aksaray'ın Hafızası **40. Sayı**

1) Sabri Esat Siyavuşgil Şiiri, Çevirileri ve
Mektupları

Şaban Kumcu

2) Denemeyi Denemek

Ayten Çelebi

3) Uykunun Sonrası Hayatsa

Şeyhmus Dağtekin

4) Platon'un Gözünden Demokrasi

Özgürlüğün Sonu Tiranlık mı?

Doç. Dr. Mehmet Evren

5) Aşık Garip Parkı

Hüzeyme Yeşim Koçak

6) Yalnızca Aptallar Sadece Dilleriyle

Konuşur

Cengiz Aydoğdu

7) Olağan İşler

Fatma Tutak

8) Sessizliğin Ritmi

Arş. Gör. Nuri Çiçek

9) Şehirde Sessizlik Arayışı

Serpil Ahu Sağdıç

10) Ömer Seyfettin Hikayeciliği ve Şairliği

Anuş Gökçe

11) Yaşamak Güzeldir

Dr. Ümit Taştan

12) Hayatın Doğal Akışında Dini Gerçeklik
Kur'an'da Yorum Farklılığının Meşruiyeti
ve Şeriat Kavramı

H. Ali Erdoğan

13) Evliya Çelebi'nin Aksaray Seyahati

Dr. M. Fırat Gül

14) Ölüm Ve İsmin Sessizliği

Hasan Patır

15) Tespih -5-

Serkan Demiralp

16) Külliye Sufilerin Yol Adabı Muaşeret

Doç. Dr. Mahmut Ulu

17) Kütüphane

Tevfik Ovacık

18) Bin Hediye Bir Borcu Ödemez

Fahri Sarrafoğlu

19) İnsan Olmaya, Gittim Geliyorum

İlhami İnceöz

20) Muhammed İkbâl Cahil Secde Etti Oysa
Kıyam Vakti

Şemsettin Keser

21) Korku İmparatorluğu Çatırdıyor Ama...
Yerine Kim Ne Kuracak?

Mehmet Yaşar Soyalan

22) Ahmet Haşim'i Anma Programı Ve
Basındaki Yansımaları

Prof. Dr. Mustafa Özcan

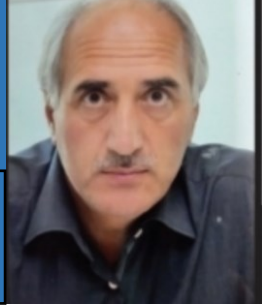
23) Turhan Nasıl Çıldırdı

Şaban Kumcu

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL ŞİİRİ, ÇEVİRİLERİ VE MEKTUPLARI

ŞABAN
KUMCU

Doğduğumuz ve büyüdüğümüz evin her köşesi, düşüncelerimizin, hatıralarımızın, hayallerimizin, oluştuğu, bizi hayata bağlayan mekanlardır. Odaları, koridoru, tavanı, bodrumu, balkonu, bahçesi anılarımızın saklandığı, sığınma yerleridir. Üzüntü ve sıkıntılarımızdan uzaklaşıp huzur bulduğumuz evlerimizde, bizimle mekân arasında büyük bir etkileşim vardır. Bazen bizim ruhumuz mekâna, bazen de mekânın ruhu bizim içimize siner. Yaşadığımız evlerde izler bırakırız. Eşyaların iç dünyamızda bir karşılığı vardır. Evimiz, ruhumuzun dinlenip sakinleştiği bir yer olabileceği gibi, çatışma alanımız da olabilir.

Geçmişte yaşadığımız kötü hatıralardan bugünkü halimize kadar, içinde bocaladığımız çıkmazlardan ve çelişkilerden bizi kurtaran yegâne sığınağımız evimizdir. Türk edebiyatında, bu konu çokça işlenmiş, *konusu sadece “ev” olan şiirler ve kitaplar yazılmıştır. Başta Behçet Necatigil gibi, “Yedi Meşalecilerden” Sabri Esat Siyavuşgil ve Ziya Osman Saba da ev temasını en çok işleyen şairimizdendir. Onlara adeta “evler” şairi diyebiliriz. Hayatlarının odak noktası evleri olmuştur. Hilmi Yavuz, “Behçet Necatigil’in evi dünyadan büyüktür” der.*

“*Yedi Meşale*” topluluğunun *orijinal* şairi olarak kabul edilen, *Sabri Esat Siyavuşgil*, şair, eleştirmen, psikoloji-pedagoji profesörü, yazar ve çevirmendir. Nevi şahsına münhasır bir ilim ve fikir adamıdır. **Prof. Dr. Fuat Köprülü**’ye göre “*eşine az rastlanır, cidden çok geniş kültürlü bir insandır. Şiirlerinin konusunu tabiat, eşya, ev, insan ve insanın eşya ile ilişkisi oluşturur. Fransa’da eğitim yaparken bir yandan da “Yedi Meşaleciler” dergisinde şiirleri yayımlanır. Hayal yanı güçlü olan şiirler yazmış, Yedi Meşale, Muhit ve Varlık dergilerinde yayımlanan şiirlerinden kırk*

dördünü seçerek 1933 yılında “*Odalar ve Sofalar*” adıyla yayımlamıştır.

Behçet Necatigil, Sabri Esat Siyavuşgil’in şiirini “ekspresyonist” bir ressam gibi, eşya ve görünüm tasvirlerinde yeni, canlı şiirler” olarak tanımlar. Ev, oda, eşya ve insan arasında ilişkiler kuran Siyavuşgil, şiirlerinde derin yalnızlığını, içe dönük, melankolik mısralarla dile getirirken, bir yandan da tasvirci bir dille dış dünyayı resmeder. Yaşar Nabi Nayır; onun şiirlerinde, “Ahmet Haşim sembolizminin tersine, müzikten çok renge önem veren, kulaktan çok göze hitap eden bir şeyler vardı” der. “Ziya Osman Saba’da; “şairin ne mükemmel ve yeni bir duyuruş tarzı var” diyerek Siyavuşgil’in üslubuna duyduğu hayranlığı dile getirir. Mehmet Kaplan, Siyavuşgil’i her beytinde ayrı bir mecaz kullanan Divan şairlerine benzetir.

Sabri Esat Siyavuşgil, (1907 -1968) İstanbul’da doğdu. İlkokulu Antalya’da okudu. Orta öğrenimine Kadıköy Sultanisi, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu ve İstiklal Lisesi’nde devam etti. İstiklal Lisesi son sınıftayken Fransa’ya gitti. Dijon ve Lyon Üniversiteleri’nde felsefe ve psikoloji öğrenimi gördü. Orada doktorasını yaptı. 1932’de yurda döndükten sonra, Gazi Terbiye Enstitüsü’nde felsefe dersleri verdi. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi’nde Genel Psikoloji dalında doçent, 1942 yılında da profesör oldu. Ömrünün sonuna kadar bu görevini devam ettirdi.

Bu yazımızda, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın yanı sıra “evler şairi” olarak kabul ettiğimiz, Sabri Esat Siyavuşgil, Ziya Osman Saba ve Behçet Necatigil’in şiirlerinden örnekler sunacağız.

Sabri Esat SiYAVUŞGİL

Odalar ve Sofalar

*Evler bir nara benzer / Nar tanesi sofalar,
Akşam, yol gibi gezer / Sükûn, su gibi odalar.*

*Odada yığın yığın / Gölgenin salkımları
Sofada yalnızlığın / Duyulur adımları,*

*Oda, içinden duyar / Oluktan düşenleri
Sofa, geceyi oyar / Dinler merdivenleri.*

*Toplar odam kuş gibi / Sofamın laflarını,
Birer bibloymuş gibi / Süsler boş raflarını.*

*Beni duvar boyunca / Bir kum gibi ufalar
Odam uyku dolunca / Uyumayan sofalar.*

Sabri Esat Siyavuşgil

*Sabri Esat Siyavuşgil'de ev, yalnızlığın
sembolüdür. Şairin evinde eşyalar, odalar ve
sofalar insan gibi, konuşan, hareket eden canlı
nesnelerdir. Yolculuk şiirinde de koltuklar
konuşur. Şairin gitmesini istemez.*

Yolculuk

*Bir yaz günü odamda kaparken bavulumu
Çekecek koltuğumun parmakları kolumu
Her zamanki sesiyle bana “otur” diyecek.*

.....

Sabri Esat Siyavuşgil

Oda

*Ayna, bir hiyabanın ucu gibi duvarda
Ve gölgem, gölgesinde sakın yürüyor gibi
İçinde adım adım benden uzaklaşmada.*

.....

*Bir köşeyi dönüyor aynada adımlarım
Ve yine görünüyor aynada adımlarım,
Serseri bir kırlangıç nasıl gezerse camda.*

.....

*Aynada kayboluyor gölgemin son çizgisi;
Odada halı gibi bütün bir günün is,İ
İçimde bir şamdanı üflemek ihtiyacı...*

Sabri Esat Siyavuşgil

*Sabri Esat Siyavuşgil, “Oda” şiirinde
eşyaları onun odada yalnızlığını paylaştığı
nesnelerdir. Eşyaların yansıması onun gölgesi
gibidir. Ayna gezindiği yollarda şairin gölgesi
olur ve onun tek başına, derbeder, amaçsız
yürüyüşüne eşlik eder. Akşam odanın*

*parlaklığının kaybolup, karanlığın çökmesiyle
gölgesi seçilmez olan eşyaların görülememesi,
şairde şamdanı üfleyip, derin yalnızlığına
gömülmek isteği uyandırır. Şair şiirinde,
yalnızlığını ve bitmeyen sıkıntılarını eşyalar
üzerinden dile getirir. Şehir hayatı yalnızlaşan
insanı içinden çıkılması güç boşluklara
düşürmüştür. Onun evinde paylaşılacak
saadetler yoktur. Ev halkı, ailesi, büyüttüğü
çocukları, mutlu hatıraları yoktur. Ev, eşyalarla
konuşulan, onların gölgesinde dolaşan ve
onların sayesinde hayaller kurulan bir
mekandır.*

Bir Sakı ve Bir Akvaryum

*Odamda bir sakıyla billur bir akvaryum var,
Birin sularında gözüm dinlenir baksam,
Ötekiyle çam altı gibi serindir masam.*

.....

*Ve ben iç sıkıntımı böylece oylarım;
Saksının gölgesinde gezinir rüyalarım,
Varsın artık üstüme kilitlensin dört duvar.*

*Süzülüp bu suların parlak mahfazasında,
Uzun yolculuklarım ne yapsın akmasın da
Odamda bir sakıyla billur bir akvaryum var.*

*Siyavuşgil, sakıya ve akvaryuma
dalarak, kasvetini dağıtmaya çalışır, hayaller
kurar. Saksının yeşilliği, kırları hatırlatması,
çam ağaçlarının gölgesinde rüya görmesi
“sakı”ya bakarken hissettiği duygulardır.
Akvaryumu seyre dalınca, denizlerde yaptığı
uzun yolculukları düşünür ve uzakları hayal
eder. Derin düşüncelere dalar. Dört duvar
arasında olsa da eşyaları onun hayal kurması
için en elverişli nesnelerdir. **Ahmet Hamdi
Tanpınar da** evini, eşyanın aksiyile tıslımlı bir
uykudan uyandığı yer olarak tasvir eder.
Tanpınar’a göre; sahiplendiğimiz evlerimiz
bizim, **“eşyaya sinen, ömrümüzün rüyasıdır.”**
İnziva yerlerimiz, yalnızlık mekanlarımızdır.*

Her Şey Yerli Yerinde,

*Her şey yerli yerinde, havuz başında servi
Bir dolap gıcırıyor uzaklarda durmadan,
Eşya aksetmiş gibi tıslımlı bir uykudan
Sarmaşıklar ve böcek sesleri sarmış evi*

*Her şey yerli yerinde, masa, sürahi, bardak,
Serpilen aydınlıkta dalların arasından
Büyülenmiş bir ceylan gibi bakıyor zaman
Sessizlik dökülüyor bir yerde yaprak yaprak.*

.....
Belki rüyalarındır bu taze açmış güller,
Bu yumuşak aydınlık dalların tepesinde.
Bitmeyen aşk türküsü kumruların sesinde;
Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner.

He şey yerli yerinde bir dolap uzaklarda
Azapta bir ruh gibi gıcırıyor durmadan,
Bir şeyler hatırlıyor belki maceramızdan
Kuru güz yaprakları uçuşuyor rüzgârda.
Ahmet Hamdi Tanpınar

Tanpınar, bu şiirinde eşyaya, kendi
duygu halini yükleyerek, ruhuyla evi arasında
bir ilişki kurar. Eşyalara, ağaçlara, yapraklara,
sarmaşıklara, gıcırdayan dolaba, masaya,
bardağa, sürahiye bakarak, nesnelere özel bir
anlam yükler.

Türk edebiyatında, *Yedi Meşaleciler*
grubunun bir diğer üyesi olan **Ziya Osman**
Saba'da ev, eşya, aile, oda ve mekânla insanın
özel ilişkisi üzerine şiirler yazar. Evini, odasını,
eşyalarını her şeyin üstünde tutar. Eşyalarına
aidiyetine sığır. Kendini bu evde
geliştirmiştir. Dış dünya ile uzlaşamayan
ruhunu evine sığınarak koruma altına alır ve
kendi geçmişine bir ayna tutar. “*Ne Oldu?*”
şiirinde bu duygularının izlerini görürüz.

Ne Oldu?

Odamız kararırken indirdiğim perdeler,
-Çarşının gittikçe artarken gürültüsü-
Gelip kenarına oturduğun minder,
Genç kızken işlediğin masa örtüsü,
Yeşil abajurla lambamız,
Küçük sobamız,
Anlatsanız,
Ne oldu o geceler, eski akşamlarımız?
Ziya Osman Saba

Ziya Osman Saba, geçmişteki evini ve
orada yaşananları hatırlayıp, anarken,
gelecekte yapmayı hayal ettiği “Beyaz Ev” ve
bu evin değerini huzur, mutluluk ve birliktelik
olarak görür. Şairin evi, onun içe dönük
hayatında güvende olacağı yerdir.

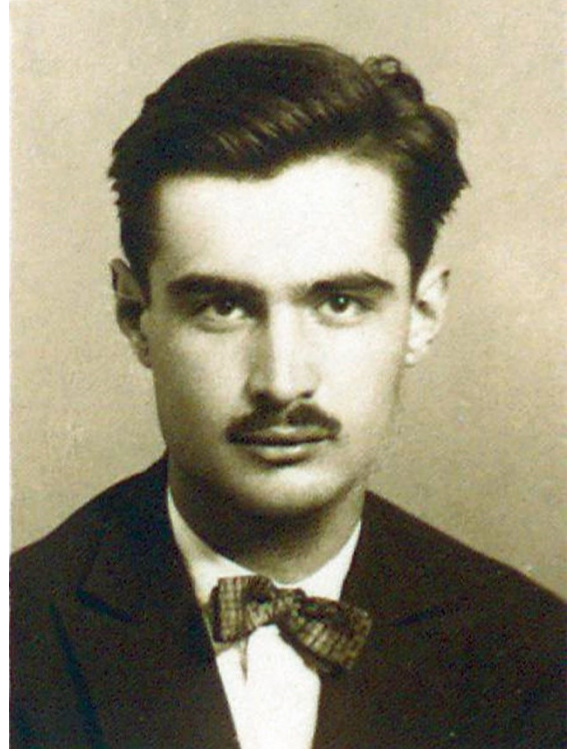
Beyaz Ev

Gözlerimin önünde hep aynı beyaz ev,
Her dağ yamacına kurduğum,

Beliren her su kenarında,
Pembe damlı, yeşil panjurlu, balkonlu,
Balkonuna tırmanan sarmaşık,
Gece pencerelerinden sızacak ışık,
Kışın tütecek bacası.

.....
Hep geçireceğiz içimizden;
Hayat beraber, ölüm beraber...

Ziya Osman Saba

Ziya Osman Saba

Şair, “*Yeryüzünde*” şiirinde daima bir yere ait
olmak ister ve evin bir saadet yuvası olmasını
arzu eder.

Yeryüzünde

Bir dikili ağacım olsaydı yeryüzünde,
Akasya, hurma, kavak,
Sığınmak için gölgesine
Bir dal, bir yaprak...

.....
Bir ağaç gölgesi, bir rüzgâr öteden,
Allah'ım! Gürültüsüz üstünde,
Kavgasız, gürültüsüz, üstünde,
Mesut olunacak.

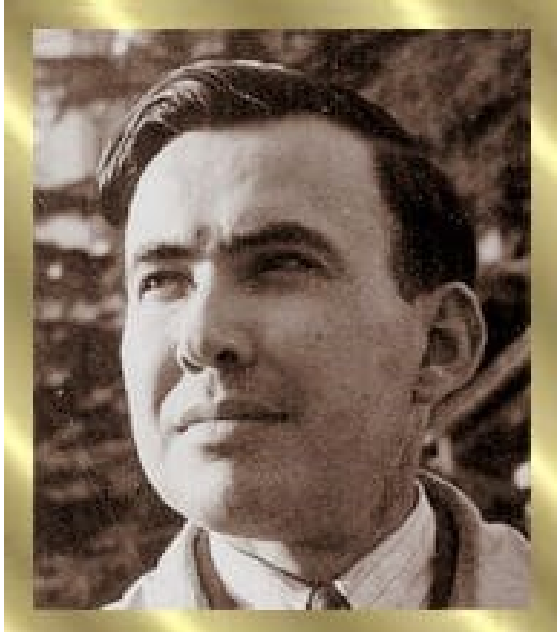
Ziya Osman Saba

Bir Oda Bir Saat Sesi

*Bir oda, içinde bir saat sesi,
Hayatın sırtımdan giden pençesi,
Ve beni maziye götüren bir el,
Eski günlerimiz sessiz ve güzel...*

*Bulduğum kayıplar, her günkü yerin,
İşte konsol, ayna, köşe minderin,
Seccaden, tespihin, namaz başörtün,
Bir şey değişmemiş, sanki daha dün.*
Ziya Osman Saba

*Ziya Osman Saba, üzerinden ne kadar
sene geçerse geçsin bir zamanlar yaşadığı
mekânın hep aynı kalmasını ister.*

Behçet Necatigil

Behçet Necatigil ise şiirleri için şöyle der: “Ben mum alevinde pervane gibi hep aynı odakta yazdım şiirlerimi. Ev ve her günkü hayatım. Ziya Osman Saba, bana evin, ocağın vazgeçilmezliğini, kişinin ancak evinde oluşabileceğini öğretti.” Necatigil, Cengiz Sokak’ta ahşap, küçük bir evin tahta merdivenlerle çıkılan tavan arasındaki odasında şiirlerini yazar. Bu daracık mekân, dünyaya açıldığı yerdir. Şair, önce odasından çıkar, sonra evinden, sonra şehirden, sonra ülkesinden. Yaşarken olgunlaşır, yoğunlaşır, coşar, yetkinleşir. Önce ülkesine döner, sonra şehrine, sonra evine, sonra odasına...

Evin Halleri...

.....
*Evin -de hali, saadet
Isınmak ocaktaki alevde,
Sönmüş yıldızlara karşı
Işıklar varsa evde.*

*Evin -den hali, uzaktasınız
Hatta içinde yaşarken,
Aşkların, ölümlerin omzunda
Ayrılmak varken evden.*

Behçet Necatigil

Sabri Esat Siyavuşgil’in Fransızcadan Çevirileri

Sabri Esat Siyavuşgil, on yıl kadar süren şiir yolculuğunu 1937’de sonlandırır. Ancak şiirden koptuğu söylenemez. Daha sonraki yıllarda, şiir yazarken gösterdiği yeteneğini, tercümelerinde fazlasıyla gösterir. Fransızca’yı çok iyi bilen Siyavuşgil, Fransız şiirinin bütün inceliklerine hakimdir. Çevirilerinde şiirlerin en ince nüanslarına kadar iner, duygu geçişlerini yakalar. Ölçü, kafiye, ton, ritim ve mısra sonlarındaki ses benzerlikleriyle şiirleri akıcı hale getirir. *Siyavuşgil, Fransız sembolistlerinin anlaşılması güç, kapalı şiirlerini, şiirin ruhuna ve anlamına en uygun bir biçimde tercüme etme başarısını göstermiştir.* Dünya edebiyatının hayranlıkla okuduğu ve ezberlediği bu anlaşılması zor şiirlere, Türkçe’nin tadını, lezzetini vermiştir.

Şiir eleştirmenleri, onun, Fransızcadan yaptığı şiir, hikâye ve tiyatro tercümelerinin, asıl metnin özüne, ruhuna ve diline en uygun, en adapte çeviriler olduğunda hemfikirler. Fransız şiirinin iki büyük sembolist şairi **Charles Baudelaire ve Paul Valery’den** yaptığı çeviriler, Türkiye’de bu şairlerin çok sevilmesini sağlamıştır. Siyavuşgil’in çevirilerinden bu şiirleri okurken, **Yahya Kemal’in** hafızalarda iz bırakan beyitlerinden aldığımız hazzı alırız. O derece akıcı, anlaşılır ve liriktir. **Siyavuşgil’in 1942 yılında Edmond Rostand’dan dilimize çevirdiği ünlü sahne eseri, Cyrano de Bergerac da** son derece başarılı bir çeviridir. Bu tiyatro eseri çok beğenilmiş, yıllarca sahnelerimizden inmemiştir.

Siyavuşgil'in temiz bir üslubu vardır. Her fırsatta Türkçeyi korumanın ve zenginleştirmenin önemini anlatmış, dilde sadeleştirme hareketlerine karşı çıkmıştır. Dilin kendi doğal seyri içinde sadeleşeceğini söyleyen Siyavuşgil, kelime tasfiyeciliğinin Türkçeyi fakirleştirdiğini vurgulamıştır. Siyavuşgil, Fransa'da okurken Türkiye'deki yayınları sıkı sıkıya takip eder. 1920'li ve 1930'lu yıllarda *Yaşar Nabi Nayır*'la mektuplaşır. Bir mektubunda, *Necip Fazıl Kısakürek'in "Kaldırımlar"* şiiri yayımlanır yayımlanmaz, şiir kitabını İstanbul'dan getirttiğini yazar. Mektubunda; o yıllarda edebiyat çevrelerinin henüz tam anlayamadığı, *Necip Fazıl ve Kaldırımlar* şiiriyle ilgili şunları yazar:

Charles Baudelaire'in "Kötülük Çiçekleri" şiirini yeniden gözden geçirdiğim zaman, *"Kaldırımlar"* şiiri ile şaşılacak derecede birbirine benzediğini gördüm. İki eser arasındaki tek fark *"Kötülük Çiçekleri'nin" Fransızca olmasıdır.* *Siyavuşgil, Necip Fazıl'ın birçok şiirinin aynısını Baudelaire'de bulmuştur.* Başka örnekler de verir. *Kısakürek'in "Hortlak" adlı şiiri, Baudelaire'in kitabında "Hayalet" başlığıyla bulunmaktadır. Kaldırımlardaki "Ölümler" Kötülük Çiçeklerinde "Yalnız Ölü" adıyla yer alır. Fransız edebiyatında, modern Türk edebiyatının kaynaklarını keşfetmek Siyavuşgil'i çok şaşırtmıştır.*

Cemil Meriç

Sabri Esat Siyavuşgil, Cemil Meriç'in Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda hocasıdır. Cemil Meriç'in 1946 yılında İstanbul Üniversitesi'ne Fransızca okutmanı olarak girmesine de yardımcı olmuştur. Cemil Meriç, "tam iki buçuk yılımı harcadım, dil yönünden en güzel tercümem" dediği Hernani çevirisini, Siyavuşgil'e "Cyrano de Bergerac" olmasaydı, Hernani de olmazdı ithafıyla gönderir. Victor

Hugo'nun "Hernani" başlıklı dramı, Romantizmin, Klasizme bir başkaldırısıdır. Klasizm'in kalesi olan "Comedie Française" tiyatrosunda sahnelenir. Edebiyat tarihinde "Hernani Savaşı" olarak anılan gösteri, sözlü sataşmaların, itişip-kalkışmaların arasında Romantiklerin zaferiyle tamamlanır.

Siyavuşgil'in ifadesiyle "Hernani gerçekten "Fransız Romantizminin ilk meydan muharebesi ve ilk zaferidir. "Siyavuşgil, Cemil Meriç'in Victor Hugo'dan yaptığı "Hernani" tercümesi hakkında, edebiyat tarihine geçecek unutulmaz bir makale yazar.

"Hernani tercümeni sayfa sayfa okudukça, bilsen sana ne kadar acıdım, kendimi ne kadar suçlu hissettim. Manzum tercüme, hem de Victor Hugo'dan. Fransız romantizminin ilk meydan muharebesi ve ilk zaferi. Cihan edebiyatına şeref veren bir abide.! Kim bilir ne kadar göz nuru döktün, kaç gece uykusuz kaldın, bir mısranın inadı, bir kafiyenin serkeşliği kim bilir sana ne kadar ızdıraba mal oldu. Bu sancıları ben de tattım da bilirim. Güzel tercümeni okurken, o eski günleri yeniden yaşar gibi oldum ve üzüldüm. Eğer büyük bir tevazuyla bana ithafında söylediğin bibi, bu yolda sana örnek olmuşsam, bilmeyerek sana kötülük etmişim, göz nuruna kıymışım, seni bir hülyanın, bir vehmin kurbanı etmişim.

Belki şimdiden ayılmışsındır ama ben yine sana hakikatin bilançosunu çıkarıvereyim. Maarif vekaleti, bu ömür törpüsü himmetinin maddi karşılığını mısralardaki kelimeleri birer birer sayarak düzyazı hesabına ödeyecektir. Eline verecekleri birkaç yüz liradan kâğıt ve daktilo masraflarını çıkardıktan sonra, avucunda kalana bakma utanırsın. Sakın ikinci baskı ümidine de düşme. O *Hernani'nin kardeşi Ruy Blas* üç bin mevcudunu on yılda tüketemedi. Manevi mükafata gelince, ona da fazla bel bağlama. Bir maarif madalyası yok ki verilsin. Gazetelerimizde ne yer ne de heves kaldı ki bu yaman emeğin takdir edilsin. Baş bir tekkeye bağlı olmayan edebiyat mecmuamız çıkmıyor ki anandan öğrendiğin Türkçe ile vezin ve kafiye kullanmak cüretini hoş görerek sana iltifatta bulunsun.

Ama bir teselli noktası var. Sabreder de beklersen, bundan üç asır sonra bir müsteşrik çıkar, benim *Ruy Blas* ile senin *Hernani*

tercümeni bir kütüphanede keşfeder, ilim ve edebiyat alemine tanıtır, o zaman Garplılar: - Vay, *Victor Hugo* üç asır evvel Türkiye’de manzum olarak tercüme edilmiş de haberimiz yokmuş, derler. İşte maddi ve manevi mükafatlarının bilançosu! Sen tut da dedikodu muharriri olacağına, manzum tercümeler yap. *Mayk Hammer’e* dudak bük de *Victor Hugo’yu* seç.

Olacak şey mi bu, *Cemil Meriç*! Bu emeği pehlivanlığa verseydin, Kırkpınar’da başa güreşir, altın saat kazanırdın. Futbola himmet etseydin, şu mevsimde en az yirmi bin liraya transfer olurdun. Şarkı söylemeyi öğrenseydin, Pırlanta gazinosunda gecesine bin lira kıvırırdın. Resmini gazetelerin ilk sayfasına basarlardı. Gittiğin yerde itibar görürdün, kimse arkandan “edebiyatçı” diyerek seninle zevklenmezdi. Bu cevherini neden başka yerde göstermedin de ille iğne ile kuyu kazmayı ve üstelik bizden iltifat beklemeyi denedin, a çocuk! Etrafına hiç bakmadın mı? *Mösyö Seguin’in Keçisi* hikayesini de bilmez değilsin, hani. Keyfinin istediğini yapmak sevdasıyla kurda yem olan o keçinin misali de seni

ürkütmedikten sonra, sana felah yoktur, zavallı Meriç’im! Sanki sana yok da bana var mı? O da ayrı hikâye..!”

Yazımızı, *Sabri Esat Siyavuşgil’in Paul Valéry’den* edebiyatımıza armağan ettiği “*Deniz Mezarlığı*” şiirinin bir bölümüyle tamamlıyoruz.

Deniz Mezarlığı

.....
*Güzel sema, hakiki sema, değişiyorum,
Bak! Ne hale getirdim seni bunca gururum,
Kudretle dolu bunca avareliğim, seni?
İşildayan mekâna nasıl kapıldım, bilmem,
Ölülerin evleri üstünden geçen gölgem,
Narin yürüyüşüne alıştırıyor beni.*

Paul Valéry ./ Tercüme : Sabri Esat Siyavuşgil

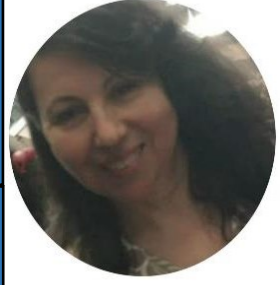
Kaynakça: Özlem Fedai, Ziya Osman Saba ve Sabri Esat Siyavuşgil’in Şiirlerinde Aidiyet Duygusu ve Mekân Düşüncesi. / Engin Bezci, Bir Başka “Hernani Savaşı” Cemil Meriç’in Hernani Tercümesi, / Büşra Sürgit, Dönemin Edebiyatına Sabri Esat Siyavuşgil’in Mektupları Üzerinden Bir Bakış, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi

DENEMEYİ DENEMEK

AYTEN ÇELEBİ

Yaşadığımız dünyada her insan farklı yer ve zaman dilimlerinde ömür tükettiği halde, olaylar karşısında hissedilen şeylerin ve tepkilerin hemen hepsi neredeyse aynıdır. Tüm bebeklerin gülümseme ve ağlamalarının zaman ve yerden bağımsız benzer oluşu gibi. Yani içimizdeki bebeğin yeri, yurdu, dil, üslubu, hesabı, sahteliği yoktur. Ona zaman çok şey öğretir. Konular içinden geçer. Edindiği fikirler kimi kez sarnıçlarında hiç çıkmadan kalır kimi günlük hayatın içinde çeşitli biçimlerde, yüzeysel yahut derinlikli boyutlarıyla kullanılır.

Sınırlı kelime ve cümlelerle yaşamak en kolaydır ama aynı kelime ve cümleleri geçmiş zamanların fırınlarından çıkartıp süzerek tozu dumana katmak ve herkesin derinindeki benine yani ortak olan magmaya dokununcaya dek sahici kullanmak zor olanıdır. Bambaşka bir emek alanıdır. İnsanın içindeki yazılımı okuması ve kendini tanıması için vermesi gereken emekten söz ediyorum yani.

Çünkü iç evrenimizde, elvan elvan hayat hallerinden geçerken her an her saniye nöral bağlantıların ördüğü karmaşık bir ağ ve kayıt oluşmaktadır. Bir konu hakkında kayıt

aradığımızda tek ve net bir sayfada yazılmış kayda ulaşamayız. Bilinç ve bilinç altı böyle işlemiyor. Her cümlesi farklı zaman ve yerde doğup gelişip, envai çiçekten bal almış, olgunlaşmış ve beynimizin derin katmanlarına yapılmış, sökülüp yüzeye çıkmak için sahibinin adımını bekleyen değerli maden gibidir onlar.

Elimizde kırılmaz ışıklı kaleminden kazma ve dilimizde sözün her tür anlamından bezeli bohçayla yüklenip ayaklanarak cesaret, gayret e içtenlik kuşanıp inmek gerek oralara. Çünkü o derinler bir grizu patlaması getirebilir insanın başına. Ya da bir baş eser! İçimizde yahut dışımızda bizi kontrol eden mekanizmaların sağlamlığı ve aydınlığıyla ilintili olarak çıkartabiliriz ürünümüzü.

Bana denemeler kitabı yazma fikrini ve yüreğimi tetikleyen gücü, halen aylık yazılarımın da yayımlandığı “Aksaray’ın Hafızası” adlı internet dergisinin imtiyaz sahibi değerli dost ve edebiyatçı Şaban Kumcu verdi. Deneyeceğim. Aştan sevgiye, kederden neşeye, dinden bilimden felsefeye, savaştan barışa bilumum hallerde buluşmak üzere...6 Aralık 2023. Ayten Çelebi

Kimlik

İninden çıkar da benliğini

Önce yaz

Zamanın tipisine tutulmuş

Ellerini gözlerini yüreğini

Sesini yaz

Kaç bahar

Kaç yaz

Seninleydi de

Görmedin kıştan kalma günlerin etkisiyle

Neresi sıcak neresi ayaz

Şimdi

Ne yaz ne kış mevsimidir

Yaz!

Burada

Göçmen kuşlar konuşacak

Sen de konuşunca

Bir daha nasıl dönülür

Bir daha hangi yoldan

Hangi tepeler aşılarak en başa

Unutma!

Senden kalan her şey yine senindir

Kimliksiz çıkma yola

O zaman

Kalanlar hem senin

Hem de herkesindir

Virane

Taşıma toprağıma sıvama bakmayın

Bir zaman onlar da yeniydi

Şeytanlar çarpılırken içimde kanatlılar dirildi

Hepsi de soyunup bahtını ufukta ümide gittiler

Bir ben böyle tarih

Bir kalbim virane şimdi.

UYKUNUN SONRASI HAYATSA

ŞEYHMUS DAĞTEKİN

*İnsan gördüğünü yazar
Gördüğüyle gözüünü kazar*

*Kara giydim, kara yazdım, kara yedim
Ve karaya büyüdüm
Sırtımda kaplumbağayla sırtına yürüdüm
Mavi, yeşil, kırmızı ve beyaz bir kalple
Günün değişik gözlerinde göründüm*

/
*Sen hep aynı yerinden
Sen gözlerinin hep ayna yerinden
Ayakların ayaklarıma benzer
Burnun dizlerimde gezer
Biraz huri
Biraz çelme harami
Erken bir uykuyla
Yokluğuna döndüm
/*
*Ayaklarımız sırayla yere düşecek
Beynimizde kocaman bir sarmaşık*

*Kaçı çıkarsın, geceye mi düşersin
Yolunu yitirdiysen
Gel bize yol ol da
Uyutalım sende
Bizdeki bu sonsuz beden*

*Bir kapı daha kapanırken
Öğütelim sende
Sırtımızdaki bu çürümüş kefeni
Birikmiş de kocamış
Kocalığında örsümüş kelimelerimizi
Derisini yüzmüş
Derinde
Çıldırır eklemelerimizi*

*Bir daha geçmez insan görülmüş yerlerinden
Aşkla ima arası
Kırılmış tüy vermiş
Tüyleri yüksükle deri
Yolunmuş inci. Gül cevheri
Aynı adımlarla terinde
Kıyasıya giyit. Kıyasıya gömüt
Senin mahşeri uçlarından kemirir gözlerin*

*Senden sana
Kendimden sana
Bana kendim dedirtenden de sana
Varlığın yokluğundan
Yokluğun varlığından da sana
/*
Geceden bir sır düşer gibi beynime

*Paris Metro'sunda bir
Şeyhmus Dağtekin şiiri...*

[Yanı başındayken

o daracak mekânda

ebediyet avuçlarımdaydı]

LEGER TREMBLEMENT A L'ENTREE DU SOMMEIL

*Tu vas entrer tout doucement par la porte
Personne ne te voir
Tu seras pris d'un léger tremblement
Ton sommeil ne sera pas dérangé
Tes yeux resteront ouvert comme avant
Tu laisseras le tremblement et son bruit s'éloigner
L'eau retrouvera son immobilité première
Le sommeil ne sera plus qu'un rêve qui ne saura dire son nom
Tu sortiras de ton corps avec une voix empruntée
Et tu laisseras la porte s'enfermer sur le bruit des autres
/
Peut-tu devenir lueur dans mon crépuscule ai-je demandé
Chucan a voulu rester soleil et bruler son propre monde*

UYKUNUN EŐİŐİNDE HAFİF BİR TİTREME

*Kapıdan usulca gireceksin
Kimse seni g rmeyecek
Hafif bir titreme hissedeceksin
Uygun b l nmeyecek
G zlerin eskisi gibi a ık kalacak
Titremeyi ve g r lt y  bırakacaksın
Su eski durgunluĐuna d necek
Uyku, adını unutmuş bir rüyadan fazlası olmayacak
Kapının gürültülere kapanmasına göz yumacak
Ve  d n  bir sesle bedenini terk edeceksin
/
Karanlığıma parıltı olur musun?
Güneş kalır, kendi dünyamı yakarım dedi.*

[Yanı başındayken

o daracık mek nda

ebediyet avu larımdaydı]

*Kanada'nın şiirin başkenti olarak da
bilinen Trois-Rivi res şehrinin bir
sokaĐında*

Fransız Alpleri'nde
őiiir okuması

PLATON'UN GÖZÜNDEN DEMOKRASİ ÖZGÜRLÜĞÜN SONU TİRANLIK MI?

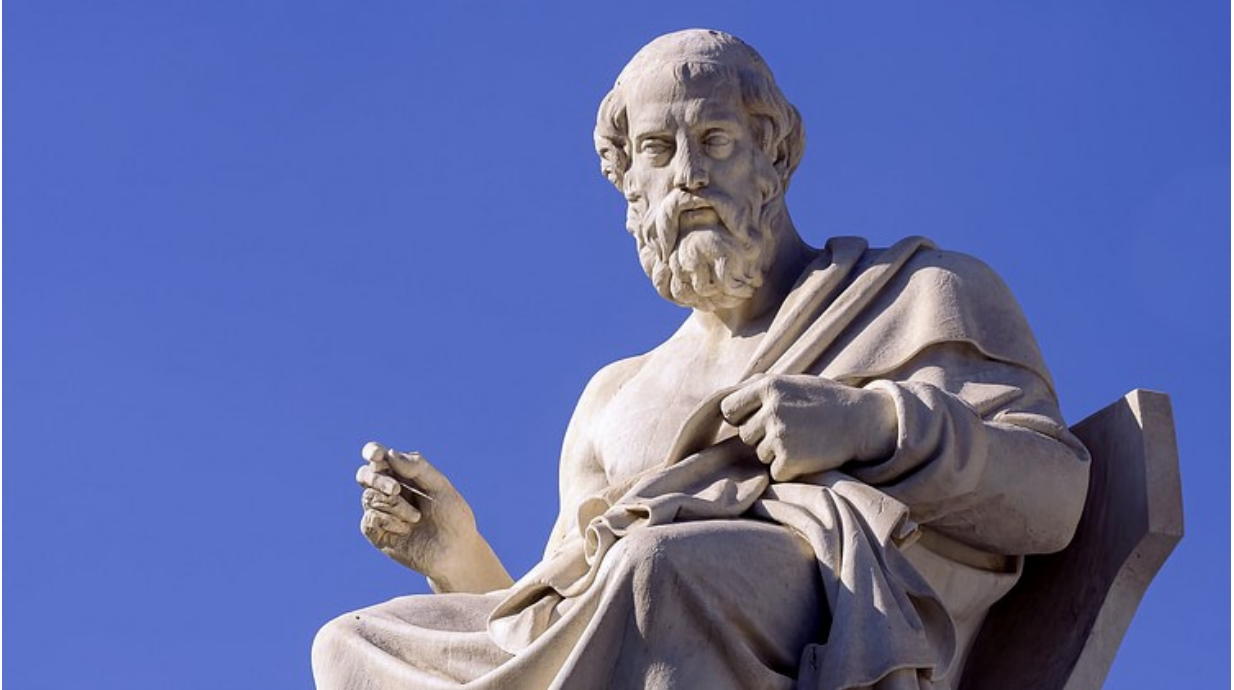
Doç. Dr. Mehmet EVREN

Antik Yunan'ın en parlak zihinlerinden Platon (MÖ 427–347), sadece felsefede değil, aynı zamanda siyaset düşüncesinde de kalıcı iz bırakmış bir isimdir. Onun *Devlet* adlı diyalogu, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi bugün hâlâ tartıştığımız konuları ve kavramları gündeme taşır. Peki *Platon*, demokrasiyi neden cazip ama tehlikeli bir yönetim biçimi olarak görmektedir?

Platon'un derdi adil bir düzen kurmaktır. Ona göre iyi bir yönetim, toplumun bilgeliğine ve erdemine dayanmalıdır. Demokrasi ise ilk bakışta parlak ve çekici görünse de *Platon* için erdemli bir toplum düzeni kurmaya elverişli değildir. O, demokrasiyi renkli ama yanıltıcı bir elbise gibi görür ve *Devlet* adlı diyalogunda bu yönetim biçimini şöyle betimler:

“İlk bakışta bu rejim en güzeli gibi görünüyor. Bir elbise de farklı renklere boyandığı zaman farklı tipte insanlardan oluşan bir devlet gibi çok güzel görünür (...)”(Platon, 2016:326).

Platon'a göre, demokrasi, bilgisiz gürhunun oylarıyla şekillenir. Ancak çoğunluk her zaman bilgeliği temsil edemez. Bu yüzden

o, herkesin yönetime katılmasına da taraftar değildir. Bu bağlamda *Protagoras* isimli diyalogunda şunları söyler:

“...meclislerde tartışılan konu, inşaatla ilgiliyse mimarlara, gemicilikle ilgiliyse tersanecilere ya da diğer öğretilbilir şeylerde de o işin uzmanlarına başvuruyorlar. Bu konularda işin uzmanı olmayan biri bir şey söylemeye kalkışrsa, işte o zaman o kişi ne kadar soylu ve düzgün bir insan olursa olsun asla sözü dinlenmez. Hatta bu insan fikrini değiştirene kadar eleştirilir (...) Evet Atinalıların davranışları bu şekildedir. Eğer söz konusu olan devlet yönetimi hakkında bir şeyse, ancak o zaman ayakkabıcı, marangoz, tüccar, gemici, zengin, fakir, soylu, halktan herkes bir şeyler söylemeye başlar. Bu insanların konu hakkında hiçbir eğitimleri yoktur ancak konuştukları zaman diğerleri tarafından eleştirilmezler” (Platon, 2014: 37).

Dolayısıyla demokrasi herkesin yönetime katılmasına izin verir; malumat sahibi olmak şart değildir. Bu ise devlet işini değersizleştirir ve liyakatsiz ellerde yozlaşmasına yol açar. Platon'a göre devlet yönetimi, doğuştan gelen bir yetenek olmakla birlikte, uzun ve ciddi bir eğitim sürecinin ürünüdür.

Dülgerlik (marangozluk) ya da hekimlik nasıl eğitim gerektiriyorsa, devlet

yönetimi de aynı şekilde bir uzmanlık işidir. Zira ehliyetsiz ellerde yönetim, toplumun çöküşünü neden olur.

Bununla birlikte Platon'a göre demokrasinin en tehlikeli yanı, sınırsız özgürlük arzusudur. İnsanlar hiçbir hudut tanımadan yaşamak ister; bu da düzenin bozulmasına ve sonunda güçlü bir zorbanın iktidarı ele geçirmesine yol açar. Bu minvalde Ağaoğulları, Platon'un, *Devlet Adamı* diyalogunda demokrasi rejimi için şu ifadeleri kullandığını söyler:

“... demokrasinin, çok kısa bir süre içinde (Politikos'ta belirtilen) yasadışı bir niteliğe bürünüp özgürlükleri olabildiğince başıboş bırakmasından dolayı, belli bir anayasayı içerdiği bile söylenemez. O, bir düzenler panayırıdır, herkes istediği düzeni seçip ona göre davranır. Bu bakımdan demokrasi, bir düzen değil, fakat kargaşa (kaos) ortamıdır.” (Ağaoğulları, 1989: 164).

Platon'un, demokrasiye yönelik bu tenkiti, demokrasinin insanlardaki aşırı özgürlük tutkusuna izin verdiği içindir. Nitekim bu süreçte demokrasi yönetimi tiranlığa dönüşür ve halkın sınırsız özgürlük talepleri anarşiyi beraberinde getirir. Çatışmalar arttığında halk, düzen sağlayacak güçlü bir önder arayışına girer. Ancak bu lider çoğu zaman halkın duygularına hitap ederken, sonunda onların haklarını kısıtlayan bir

müstebit (zorba) haline gelir. Böylece Platon, demokrasinin, kendisini ortadan kaldıracak koşulları yine kendi içinde barındırdığını ifade etmektedir.

Platon, demokrasinin “eşitlik” iddiasını da sorgular. Ona göre herkese aynı hakları tanımak, adaletle aynı şey değildir. *Erdemli ve bilgili olanlar daha fazla sorumluluk üstlenmelidir. Aksi takdirde liyakat ortadan*

kalkar. Herkesin her şeyi yapmaya çalıştığı bir toplumda nizam bozulur ve yetkinlik anlamını yitirir. Bu yüzden Platon, demokrasinin sunduğu eşitliği “sözde bir eşitlik” olarak değerlendirir.

Platon’un demokrasiye yönelttiği bir başka tenkit ise *Sofist düşünürler* üzerindendir. *Platon’un*, onların hitabet sanatına yönelik eleştirisi bu bağlamda önem arz eder. *Platon, Sofistlerin*, iyi konuşmayı ve ikna etmeyi öğrettiklerini söyler. Ancak bu eğitimin paralı olması ve dolayısıyla sadece varlıklı kişilerin bu eğitimden faydalanmalarını eleştirir. Zira ona göre mahkemelerde veya meclislerde kimin daha güçlü bir hitabeti varsa ya da kimin daha fazla parası varsa, o haklı çıkmaktadır. Yani burada hukukun ya da adaletin üstünlüğü değil zengin ve inandırma yeteneği olanların üstünlüğü geçerlidir. Aynı zamanda *Platon’a* göre bu, demokrasinin eşitlik savının çöküşüdür. Dolayısıyla ona göre *yönetim variyetlilerin elinde biçimlenir ve bilginin aristokrasisi yerini zenginliğin aristokrasisi alır.*

Bununla birlikte *Platon’un* bu eleştirileri, kendi zamanının şartları içinde biçimlenir. O, politika felsefesine dair kaleme aldığı yazılarında demokrasinin doğasında bulunan kimi eksikleri ortaya koymuştur. *Ancak günümüzde Platon gibi demokrasiyi reddetmek hiç de kolay değildir. Zira halkın temel hak ve özgürlüklerinin korunması ancak özgürlükçü bir demokrasi rejimi ve geleneğiyle mümkün olduğunu söylemek durumundayız.*

Platon’un Sofistlere yönelttiği bu eleştiriler, bugünkü medya düzeninde de geçerliliğini korumaktadır. Televizyon, gazeteler ya da sosyal medya aracılığıyla en çok görünenin, en çok ses çıkaranın “doğru” kabul edildiğini sıkça görmekteyiz. Böylece bilginin yerini etki, liyakatin yerini popülerlik almaktadır. Platon’un asırlar öncesinden yaptığı uyarılar, günümüzde hâlâ düşündürücü bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Öte yandan sosyal medya, herkese sınırsız bir ifade alanı sunmakta fakat bu özgürlük, doğru bilginin yalanla aynı hızla dolaşmasına da yol açmaktadır. Herkesin her konuda konuşabildiği bir ortam, çoğu zaman hakikati değil, bilgi kirliliğini büyütür.

Bugün etki, gösteriş ve popülerlik; bilginin, liyakatin ve derin düşüncenin önüne geçmiş durumdadır. Platon’un uyarısı burada anlam kazanmaktadır: Nitekim halkın coşkusuna dayalı kararlar, toplumsal düzenin altını oyabilir.

Bugün kendimize şu soruyu sormalıyız: Demokrasi yalnızca sandığa gitmekten mi ibarettir, yoksa *oy kullananların bilgi, erdem ve sorumluluk bilinciyle donanmış olması da şart mıdır? Eğer ikinci seçeneği göz ardı edersek, Platon’un uyardığı gibi özgürlük, en sonunda tiranlığa dönüşebilir.* Demokrasiyi yaşatmak için sadece haklarımızı değil, aynı zamanda görevlerimizi de ciddiye almak zorundayız.

Kaynakça

Ağaoğulları, M. A. (1989). Eski Yunan’da Siyaset Felsefesi, V Yayınları.

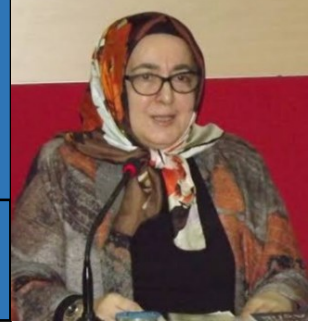
Evren, M. (2022). Platon’un Politika Felsefesindeki Sınıf Ayrımı ve Yönetim Biçimlerine Dair Bir Değerlendirme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1735-1747.

Platon. (2014). Protagoras, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları.

Platon. (2016). Devlet, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları.

ÂŞIK GARİP PARKI

Huzeyme Yeşim
KOÇAK

Garip bir tenhalıkta, ancak göze batarak varlığını anlatırdı. Küçük çaplı karantinalardan, lanetli bir maziden geri kalmış gibi...

Dışlanmış, sonra yok sayılmış... Belki, en kötüsü hiç yaşamamış, metruk, mefluç.

Sefil hayatı; devâsâ, maskara bir çarkın dişlerine takılmış, cansız, paylaşmasız, bağısız.

İçinde neşeli, hayata meydan okuyan kahkahalar atılmazdı. İlk aşklarla buluşma heyecanları duyulmazdı. İşten sürüklenerek çıkmış memurların; gençlik heyecanlarıyla dolup taşanların, ev kadınlarının hayatın meraretine karşı bir durak, kısa bir fasıla arayan insanların yorgun, kendini salmış bedenlerini misafir etmezdi.

Artık, dinlenme, eğlenme yeri değildi. Popüler şarkılar söylenmezdi. Olsa olsa kısık hazin, ancak kendinin bildiği, dinlediği kekeme şarkıları mırıldanabilirdi.

Garsonlar koşuşturmazdı masalar etrafında. Mönüler istenmez, hesaplar dillenmezdi. Bütün konuşmalar susar; ümitler, sevgiler, bir yudumcuk nefeslenmeler kaçır; dilhûn edici, panzehirsiz ağulu gerçeklerle karşı karşıya, boğaz boğaza gelir ve uçar giderdi.

Çay kaşıklarının, yaşamı büyük bir keyifle karıştıran halinden memnun şıkırtıları, zamanı törpüleyen ağız şapırtıları; imrenilen, gönlü geniş ızgara kokuları; gençten yaşlısına, işçiden başçısına kadar türlü insan manzaraları; pişirme, yemek yeme telaşları görülmezdi. Pusulalar kontrol edilmez, paralar sayılmazdı. Yüzler gülmez, dudaklar büzülmez, beller hafifçe bükülmezdi.

Yıkıntıları, harap sonları, kaçınılmaz ölüm provalarını; melâl, kasvet sinmiş kahrılı

hatıraları sevmediklerinden... Yoksa hep kaçma, bastırma eğilimlerinden midir nedir bilinmez; insanlar, park etrafında sanki sihirli bir hat çizilmiş de görüş açlarına girmezmiş gibi; büyülenmiş, görmez nazarlarla, mekanik bir hızla geçerci.

...

İsmi bile değiştirilmişti.

Mutluluk tehir edilmişti. Yarının bileti, sabahsız akşamlara kesilmişti.

Mevsimler sürülmüştü. Baharın kendini hemen belli ediveren delişmen sokulganlığı; kışın asaletli soğuk tavırları göze çarpmazdı. Sonbahar aradan çekilir; vakitsiz, günsüz, sonsuz bir hazan, hüsrân ve feveran mevsimi gibi kapıya dikilirdi.

Gökyüzü bile en şedit, hırçın yağmurlarını oraya gönderir; amansız, bednam rüzgârlar garibanı hırpalamak için elinden geleni ardına koymaz; sonra hepsi birden dişini gösterir, nefesini iyice kesecek kadar, en kuytu köşelerine dek ıslatır, kendini hiçbir tutuş emaresi göstermeden sille ve şamarını üzerinden eksik etmezdi.

Yabanileşmiş, kederli tabiat, derin bir sıkıntıyla ayakta ölmeye çalışan tek tük ağaçlar; bakımlı, alımlı bitkilerin solup; arsız, hoyrat, sarhoş ayakların bastığı zebun otlar, elîm bir korkuyla, göze batmamaya gayret göstererek, sonuna kadar tevekkülle yaşamaya çalışırdı.

Parkta kemikleri gösterişli kediler dolaşırdı. Yağlı, zengin sofraların hasretiyle koşturan aç köpekler; sonra açık kümeslerinden fırlayıvermiş cılız ama iştahlı tavuklar. Onlar koklar, eşinir, deşinir; sonra meyvus, açbılaç

gezinirdi. Ve bu perişan, viran parka pek yakışırlardı.

Terk edilmiş, tuhaf bir nemle ıslanmış kanepeler; tercih edilmişliğin, şefkatli vücutların sıcaklığını, dokunuşlarını arardı. Boya kokusunu, fırça darbelerinin usulca ve sessizce gidiş gelişlerini; üzerine yazılmış: “*Boyalıdır. Oturmayınız*” yazılı ihtar levhalarını dahi...

Yumuşak bakışlar, ferahlamış soluyuşlar, iç dökmeler, sevdalı okşayışlar; yeni ve sürekli de olsa mesut bir dünyayı âsûde seyredişler ve bütün hülyanın ayaklanıp, uçar gibi süzülmesini, elden avuçtan ipeksi, rüyamsı kayışlarını bekler, bekler ve yine beklerdi.

...

Oysa ne ümitleri vardı. Mekân olarak sınıf atlamak; reklâmı yapılmak, anılmak, aranmak, sorulmak...

Berduşların, kimsesizlerin, sunturlu bir küfür gibi, inkâr edilmiş yaşantılarına ortaklıktan, hâmilikten kurtulmak...

Parkın sol köşesindeki sokak lambası yandı. Mazisindeki, bir an önce kendini göstermek için dövüşen; sükseli, neşeli, işveli envai renklerle ışıldayan; kâh hepsi birden yanan, bazen sıralı, bazen nazlı, park sakinlerine işmar eden sessiz şamatacı lambalarını hatırladı. Ve sonsuz bir özlemle yandı.

Çocuk parkında salıncaklar kurulurdu. Tahtaravalliye, görünmez tarafından cesaretli büyükler de binerdi. Ya da çocuklarıyla güya oyun maksadıyla türlü çocukluklar ederdi. O

Belki de bir bir “*Otopark*” hikâyesi yazsa, kendini daha iyi hissedecekti.

çıkışlardan sonra, bu iniş ve düşüşler... Serserilerin bile terk ettiği bir mahal.

Lüzumsuzluğu, tutunamayışı, elden kayışı, nasipsizliği üstlenen, üsteleyen; yeryüzünden sürgün, yersiz bir mahal... Acınası, yazıklanası bir hâl.

Âşık Garip Parkı... Garip Âşık Parkı. Park-ı Garip Âşık.....

...

“Ben de tıpkı bu park gibiyim.” dedi.

Sonra, garipleri, ötekileri ve bütün dışarıdakileri, tümleşemeyenleri düşündü.

Gitgide taşırdığı hisler ona daha fazla batıyor ve canını yakıyordu.

Bir an abarttığını var saydı. Bu da öyle bir demdi işte.

Belki birikmiş sıkıntılar, küçük çaplı ama huzura, rahata itirazlı hafakan bozuntuları. Düşüncenin lafazan, safsatan kusuntuları.

Kendini kaybetmiş benliğin; dikleşme, kafa tutma denemeleri... Dışla için, meşhur malum arbedesi. Veya hepsiydi. Ama sonuç tatsızdı.

Sonra yazdıklarını okudu. Yeni kelime dizileri koydu.

Aynaya baktı. “*Hüzün bana yakışmıyor.*” dedi. Sakalını kaşıdı.

Âşıksam da... Garipsem de... Nihayetinde... Terk edilmişsem de...

Karar verdi. Öykünün sonunu değiştirecekti.

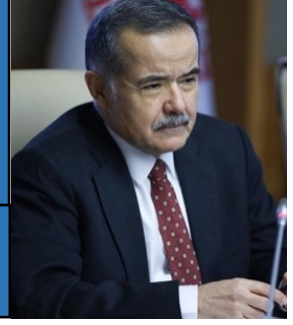

YALNIZCA APTALLAR SADECE DİLLERİYLE KONUŞUR

CENGİZ AYDOĞDU

Millet ve devlet mefhumları konuşulduğu toprağın ve içinde doğduğu dilin rengini taşırlar. Bunları ilmin soğuk mantık düzeyinde tahlil edebilirsiniz ancak, ne yaparsanız yapın sosyal ve siyasî pratiklerini ancak hakîkatın ve kalbin sıcaklığında düşünebilirsiniz. Çünkü bu kavramlar her şeye rağmen irrasyonel uzantıları olan kavramlardır. Tıpkı **Valery'nin** dediği gibi:

"Millet deyince ne anladığımızı tam olarak tasavvur etmek hiç de kolay değildir. Bir memleketin halkı aralıksız gördüğü şeyleri fark etmez olur; en basit ve en belirli hatlar gözünden kaçar. Bunları gören yabancı ise, onları adamakıllı görür, fakat o da milyonlarca kişinin derince birleşmesindeki sırrın vücut bulmasını sağlayan o sayısız iç- ten içe mutabakatları ve karşılıklı görünmez

anlaşmaları hissedemez. Şu hâlde bir millet hakkında aldanmada iki büyük tarz vardır. Kaldı ki, genel olarak, millet fikri bile kolay kolay yakalanmaz.

Kafa, bu fikrin çok değişik görünüşleri arasında bocalar; çok farklı tarif şekilleri arasında tereddüt eder. Kendisini hoşnut eden bir formül bulunduğunu sandığı zaman, bu formül içine almayı unuttuğu özel bazı halleri ona telkin etmede gecikmez. Bu fikir, düşünce karşısında ne kadar karmaşık veya belirsiz ise, gün- lük hayatımızda o kadar yabancı olmamız ve duygu- da yaşayan bir fikirdir. Ne var ki, büyük önem taşıyan ke- limelerin hepsi için hal böyledir. Hukuktan, ırktan, mülkiyetten kolayca söz ederiz. Ama hukuk, ırk, mülkiyet nedir?

Bunları hem bilir hem bilmeyiz! Böylece, aynı zamanda soyut ve hayatî olan ve bazen içimizde pek kuvvetli ve pek mütehakim yaşayan bu güçlü kavramlar; milletlerin ve devlet adamlarının kafalarında kişilerin kaderlerinin, mutluluklarının ve felaketlerinin, ölüm ve kalımlarının bağlı olduğu düşünceleri, tasavvurları, muhakemeleri meydana getiren bu terimler, düşünce karşısında belirsiz ve karmaşık sembollerdir... Bununla birlikte, kişiler bu tarif edilmez olan kelimeleri aralarında kullandıklarında, birbirini çok iyi anlarlar. Şu hâlde, bunlar insandan insana net ve yeterli, tek insan için anlaşılabilir ve çok değişken mânâları olan kavramlardır."

Kavramların bu izafî dünyasında herhangi bir kod, şema, kesin tarif veya kalıptan bahsedilemez. Özellikle millet ve bahusus milliyetçilik fikri hiçbir tarihî veya sosyolojik şema ile izah edilemez. Eğer konuyu anlamada ve izahta aracı olarak şemadan bahsedilecekse, o zaman, dünyadaki millet sayısınca şemadan bahsetmek gerekecektir. Her şema sadece kendisini izahta yeterli olabilir veya başka şemaların anlaşılmasında ipucu verebilir.

Ancak hiçbir milletin tarihi bir başka milletin oluşumunu izah etmede zihin açıklığı getirecek şekilde kullanılamaz. Hatta kafa karışıklığına bile sebep olabilir. Çünkü her millet ayrı bir maceradır. (Millet kelimesinin ortaya çıkışı ve yaygın olarak kullanılışı dahi, her kültürde değişik bir serüvene konudur. Bazı ülkelerde millet gerçeğine ulaşılma- dan önce kelime ortaya çıkmış, bazılarında ise adlandırmada gecikilmiştir.)

Dilleri Var Bizim Dile Benzemez

Avrupa'da devlet ve millet fikrinin ortaya çıkış süre- alınmadan Avrupa dışı toplumların "*millet olma*" maceralarını tam olarak anlayamayız. Çünkü millet formu Avrupa odaklı bir medeni yapılanmaya işaret eder.

Millet ve milli hâkimiyet kavramlarına Avrupalı olmayan toplumların tarihinde belki başka ad ve şekillerde rastlarız ancak bu

toplumlar kendi tarihlerine ve söylemlerine sahip çıkıp, kendi medeni formlarını geçerli hale getiremedikleri için Avrupa'nın medeni yapılarını kendilerini anlamada bir araç olarak kullanmak zorunda kaldılar. Bu açıdan Avrupa'nın yaşadığı süreçleri iyi anlamak zorundalar. Avrupa tarihinin dünya tarihini etkileyen kırılma noktaların- dan ilki, feodalizm ve doğu despotizmi farkıdır.

İkincisi, erken ve geç sanayileşme süreçlerinin ortaya çıkardığı şartların tesiri; üçüncüsü ise kolonyalizm (sömürgecilik), bundan faydalanan ve buna maruz kalan toplumların farklı maceralarının getirdiği sosyal ve kültürel neticeler... Bu süreçlerden ilki (feodalizm, şehir-devlet, kilise örgütlenmesi ve monarşi) Avrupa'yı nation-state (ulus-dev- let)'e ulaştırmıştır. Bu süreçte devletlerle beraber milletler de inşâ edilmiş. Ne var ki, nation ve state oluşumların- dan hangisinin önce hangisinin sonra ortaya çıktığı sorusu Avrupa tarihi açısından incelendiğinde, cevap çok da sarıh değildir.

Ancak, önce devlet (state) tasarısının orta- ya çıkması sonra bu tasarıya uygun bir millet (nation) tasavvurunun inşâ edildiği fikri entelektüel çevrelerde genel kabul görmektedir. Bu fikir bize makul görünmese de Avrupa tarihinin seyri bu irrasyonel sürece daha uygun gibi görünmektedir.

Milletten Millete Şükür ki Fark Var

Milletlerin oluşumlarına, milleti meydana getiren unsurların tahlili açısından bakıldığında ülkeden ülkeye görülen farklılıkların tarihî, coğrafi, dinî ve kültürel önceliklerin neticesi olduğu görülecektir. Bazı milletlerin vatan (toprak) birliğine, bazılarının pazar birliğine, bazılarının dil birliğine, bazılarının devlet birliğine (üniter devlet yapısına) daha erken ulaşmaları millet olmanın temel unsurunu tayin etmiştir. Sözelimi Fransa, dil ve pazar birliği- ni tesis ederek millet olma sürecine girmiş.

Merkezî krallık yoluyla girilen bir süreçte önce kilise devleti desteklemiş sonra

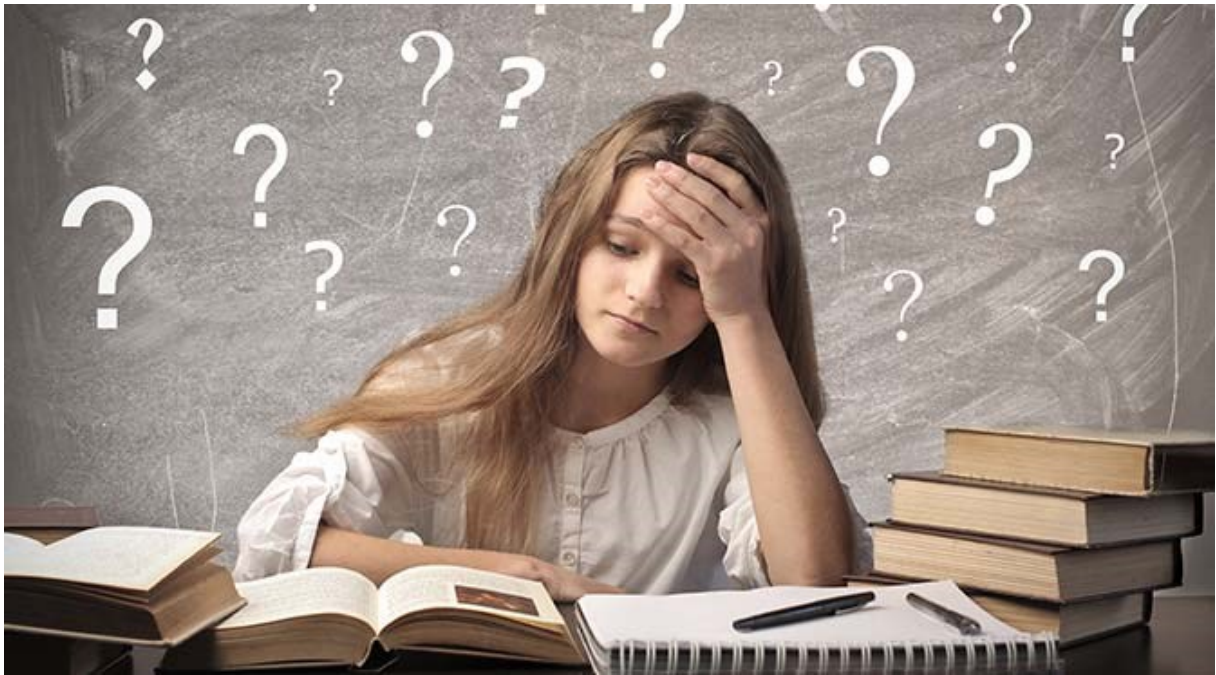
devlet kiliseyi etkisizleştirip kendi gücünü pekiştirmiş... Bu yüzden Fransız milletinin inşasında laiklik önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Öte yandan ABD, para, mülkiyet ve kaba güç kombine- zonunun sağladığı bir zeminde milletleşme yolunu keşfetmiş... Almanya ise, biyolojik temelli bir ırkçılık anlayışı ile Alman romantizminin muhassalasından bir millet olarak çıkmayı becermiş. Bunun yanında İtalya için, “Roma” hayâli fonksiyonel bir araç olmuştur.

Kuzey komşumuz Rusya'ya gelince, step mistisizmi, Ortodoksluk, ideolojik ve ütöpik bir muhayyile, Rus ovasında Rus milletini ortaya çıkarmıştır. Yani millet olmanın bütün milletlerin tarihlerine uygulanacak geçerli bir izah tarzını ortaya koyan sosyolojik bir şemadan bahsedilemez. Bu konuda ancak ideolojilerin şabloncu yorumların- dan söz edebiliriz ki bu şablonların geçersiz olduğunu

insanlık çok acı bedeller ödeyerek tecrübe etmiştir.

Tarihin muayyen bir devrinde bir topluluğun kendilerini bir millet olarak idrak etmesini ve millet gibi hareket etmesini sağlayan unsur zaman içinde önemini yitirip yerini başka bir sosyal unsura terk edebilir. Mesela bugün için bütün bir tarihi gelişime rağmen Avrupa'da millet anlayışının tek belirleyicisi ve tayin edicisi refah düzeyi haline gelmiştir.

Millet, başlangıçta belki hayâl edilen bir topluluk, ancak Avrupa'nın geldiği noktada reel olarak paylaşılan bir refah, bolluk ve imkânlar manzumesi ve hissedilerek yaşanan insan ve vatandaş olma hakkı ve bu hakkın doya doya kullanılması, Avrupalıya bir millete mensup olmanın bahtiyarlığını bugün için hissettirmektedir. Bunun bedelini belki Avrupa dışı toplumlar ödemişler, ancak vakıa budur.

OLAĞAN İŞLER

FATMA TUTAK

Koltuğunda ağrı ve sızılarla kaykılan cahil cühela, nicedir oturmaktan uyuşmuş taraflarını havalandırırken yüzünü buruşturdu. Dar omuzlarından uzanan kısa tombul kollarını esnetirken bükülü kalmış dirseklerini açmakta bir hayli zorlandı. Çift görmeye başlamış bulanık kırmızı gözlerini birkaç kez kapatıp açtı ve boynunu kütletti. Kim bilir ne zamandır elinde tutmaktan iyice ısınmış telefonu kucağına bırakırken yutkundu. En son izlediği yemek videolarının ağzını sulandırdığını can sıkıntısıyla fark etti.

Yerinden kalkmak ne zor geliyordu şimdi. Kalkabilse mutfağa gidecek iyice acıkan karnını doyuracaktı ama işte aması vardı. Vücudu iyice ağırlaşmış külçe gibi olmuştu. Sanki omuzlarına birer öküz oturmuştu da yerin dibine çakılmıştı. İçine de sebepsiz bir sıkıntı çöreklenmişti, hayırdır inşallah, neydi bu şimdi? Birden aklına gelmiş gibi uzanıp sehpanın üzerinde duran kürdan kutsundan bir çöp çıkardı ve gözlerini kapatıp bir şeyler mırıldanarak ortasından kırdı. Sabah yeni aldığı kıyafetiyle markete giderken karşı komşusuyla karşılaşmış kadın bunu alıcı gözle baştan aşağı süzmüştü. O an anlamıştı bu gözü münasip bitarafına gidesi mendebur kadının nazar değdireceğini!

Canı sıkkın söylene söylene mutfağa gitti. Televizyonu açtı, haber kanallarında şöyle bir gezindi ve herhangi bir tanesinde karar kıldı. Çölden gelen hava akımı yurdun belli bir kesimini etkisi altına almış, sıcaklıkları mevsim normallerinin sekiz on derece üzerine çıkarmıştı. Süper güç diye tabir edilen bir devletin şaklabanlıkta üstüne olmayan başkanı

dünya barışıyla ilgili saçma sapan açıklamalarda bulunuyordu. Bir başka süper gücün başındaki aklı evvel de kardeşini döven ağabey tavırlarında saldırılarını meşru bir tabana oturtmanın yoluna bakıyordu.

Bunun yanında savaş haberleri, bombardımanlar, açlığa alışmış kara kıta çocukları ile açlığa mahkûm edilmiş savaşın çocuklarının yürek burkan fotoğrafları, kuraklık, kuruyan su kaynakları, haritadan silinen göller ve akarsular, israfın ulaştığı sınır ötesi sınırlar, çöp dağları, yanıp kül olmuş orman varlığının kara iskeletleri... Bununla birlikte yapılan çalışmalar ve yerinde atılımlarla memleketin yükselişi ivme kazanmış, eni konu büyümüştü. Deprem bölgesinde yapılan konutlar birbiri ardına tamamlanıyor ve bila ücret sahiplerine dağıtılıyordu.

Suriye'de yönetim el değiştirmiş, oluşan barış ve huzur ortamında geri göçler hızlanmıştı. Ülkemiz oradaki kardeşlerimizin su, elektrik ve bilumum ihtiyaçları için hiçbir masraftan kaçınmıyor, elini üstlerinden eksik etmiyordu. Silah sanayimiz geliyor, dosta şan düşmana korku salmaya devam ediyordu...Yoğurtlu makarna mı yapmalıydı yoksa bulgur pilavı mı? Karar vermek için fazla düşünmeden yoğurda azıcık fesleğen katıp hazırladığı sosa iki üç kızarmış tombul biber yatırmayı uygun buldu. Masanın üzerindeki saksıdan bir dal koparmadan avcunun içiyle sertçe okşamayı ve avucunu koklamayı da ihmal etmedi.

Oh, ne ferahlatıcı kokusu vardı mübareğin. İnsanı ferahlatan bu güzel kokulu bitki, sineği haşeratı evden uzak tutmakla

kalmıyor, yemeklere kattığı nefis aromanın yanında bağırsak florasını yenileyerek sindirime de yardımcı oluyordu. İnsan kaydırarak izlediği saniyelik videolardan ne çok şey öğreniyordu ya rabbim. Eskisi gibi kalın kalın ansiklopedileri karıştırmaya, takvim arkası yazıları takip etmeye, soracak bir bilen aramaya hiç gerek yoktu. (Hoş o zamanlar bunları okuduğu da söylenemezdi, zaten okumaktan evvelden beri hazzetmezdi. Okuyacak olsa işte orda kutsal kitabı vardı. Açar bir cüz okur hiç olmazsa sevap kazanırdı.

Ancak birkaç kulaktan dolma bilgi kırıntısı da yok değildi kafacığında.) Bugün alim ulema olmaya ne vardı? Hem tıp hem de bilim dünyası parmağının ucundaydı işte ha hay! Yüksek tansiyona sarımsak, düşüğüne tuzlu ayran, yüksek kolesterole cevizin hem suyu hem kendisi (bir gece önceden kabuğuyla ıslatılacak), baş ağrısına limonlu su, mide yanmasına, boğaz ağrısına zencefil, peklige kuru kayısı, sürgüne kuru kahve veya nişasta... Ölümünden gayri her bir şeyin çaresi vardı evvel Allah. Ölümüne de birileri bir çare bulmaya uğraşıyordu, belki de günün birinde bulurdu kim bilir amma o günleri görmeye ömrü müsaade etmezdi herhalde.

Yemeği bitince kanalı değiştirip *kadın programlarından* birini açtı. Haber bülteni sona ermişti ne de olsa. Memlekette neler oluyordu. Ahir zamana kalmışlardı zahir. Bindikleri alametin güzergahı ve varış yeri belliydi. Esas kıyamet bu programlarda kopuyordu. Ortalıkta ipliği pazara çıkmamış dolandırıcı, kirli çamaşırları ortaya dökülmemiş düzenbaz bırakmıyorlardı, oh olsun! Bu işi yapması gereken asıl görevlilerin işleri başlarından aşkındı zahir. Bu kadıncağızlar da onların iş yükünü hafifleterek sevaba giriyorlardı, aferin!

Hem konu komşuya gidip şunu bunu çekıştireceğine evde oturup şu ibretlikleri izlemek bin kat daha iyiydi. Birbirinden dikkat çekici, akla hayale gelmez hikayeleri dinledikçe kendi haline bin kez şükrediyordu. Yalnız şu sıcaklarla başı epey dertteydi. Karşılıklı açtığı pencerelerde perde kıpırdamıyor pervane son ayarda çalışmasına rağmen bana mısın demiyordu. Telefonun ekranı önümüzdeki hafta sıcaklıkların daha da artacağını kırmızıya

dönmüş güneşten yayılan kırmızı dalgalarla haber veriyordu. Neyse ki iki gün sonra alt komşusu

“*Ben Bilirim*” ve üst komşusu “*Neme Lazım*” ile Afyon Sandıklı’ya kaplıcalara gideceklerdi. Orada havuz sonrası ılık duş alıp serinler sonra klimalı odada bir güzel ferahlardı. Ertesi akşam *Neme Lazım* ile alt kata indiler. Çaylarını içerken yolculuk için son hazırlıklar üzerine konuştular. Sabah erkenden yola çıkacaklardı. Çok geç olmadan evlere dağıldılar. Bavulunu önceden hazırlamıştı. Yolluk olarak hazırladığı yiyecekleri paketleyip bozulmasınlar diye dolaba koymuştu. Cüzdan, ATM’den çektiği para, bilet hepsi vestiyerdeydi. Bunları kafasında tekrarladıktan sonra en sevdiği diziyi izlemek için televizyonun başına geçti.

Ancak ikinci reklam kuşağının bitmesini bekleyemeden kapattı ve yarı uykulu halde yatak odasının yolunu tuttu. Sabah erkenden henüz alarm bile çalmadan uyandı. Hava yeni aydınlanıyordu. Kalktı, banyoya gitti, giyindi. Otobüs saatine kadar bir şeyler atıştırarak kadar zamanı vardı. Mutfığa giderken yan gözle vestiyere baktı. Cüzdan dün koyduğu yerde yoktu. Acaba alıp çantaya mı yerleştirmişti? Bütün gözlerini kontrol ettiği halde orada da bulamadı. Koymadığına emin olduğu halde bavulu açıp her yerine baktı.

Yok yok yok! Telaş ve korku içinde mutfığa seğırtti. Ön kısmında turşu kavanozlarının durduğu en köşedeki mutfak dolabını açıp eliyle kavanozların arkasını yokladı. Eline gelen teneke çay kutusunun kapağını açtı. Eyvah, korktuğu başına gelmişti, işte tahmin ettiği gibi bomboştı! Tüm dünyalığı, kefen parası diye dışından tırnağından artırdığı paralarla alıp biriktirdiği on sekiz ayar burma bileziğin, gelinliğinden kalma bir çift elmas küpe ile zincir kolyenin ve beş yarımlığın yerinde yeller esiyordu. Parmağını ısırarak kısık sesle vah vah çekti, dizlerini dövdü.

Üzerine çıktığı sandalyeye oturup bir bardak su içti. Biraz sakinleşince sabah sabah ortalığı velveleye verip kimseyi tedirgin etmeye lüzum yok diye düşündü ve sessizce iki sokak ötedeki karakolun yolunu tuttu. Şikâyet

dilekçesini dolduran memurun sorduğu, “Evinizin anahtarı başka kimde vardı teyzeciğim?” sorusuyla beyninde bir şimşek çaktı. Tek ve hayırsız oğlunda vardı evin yedek anahtarı. Onu da vermek istememişti ama dilbaz oğlu, “Anacığım yaşlı başlı kadınsın, Allah korusun bir şey olsa çilingirle mi gireceğiz eve?” diyerek zorla almış götürmüştü.

İki gün önce telefonda; “Zor zamanlar geçiriyorum anacığım darboğazdayım ki o kadar olur. Dükkânı devredecek hale geldim gerisini sen düşün.” diye dert yanmıştı. Dur, dur bir dakika, daha geçen ay on beş yaşındaki torunundan da dert yanmamışlar mıydı karı koca. Motor isterim diye diretmiş, rica minnet bir tanıdıktan uydurdukları motoru plakasız olduğu için polis bağlamış, haylaz çocuk da ya motorumu kurtarın ya da yenisini alın, yoksa sonuçlarına katlanırsınız diye tehditvari sözlerle annesine gözdağı vermişti. Nereden bulacaktı parayı hayta?

Of, ya rabbim of! Ya o gelini olacak saman altından su yürüten yılan ne demeli? Eve her gelişinde temizliyorum, düzenliyorum bahanesiyle dolapları, çekmeceleri

kariştirmiyor muydu? Muhakkak keşfetmişti altınların yerini. *Aman Allah’ım, koynumdaki yılanlardan sen hıfz eyle ya rabbim! “Vazgeçtim şikayetçi değilim evladım.”* diyerek memurun gösterdiği yeri imzalamadan karakoldan ayrıldı. Kimi kime şikâyet edecekti. Evi arayıp parmak izi alacaklardı da ne olacaktı Allah aşkına. Ne de olsa kol kırılır yen içinde kalırdı. Kendini mahalleye reklam edemezdi bu yaştan sonra. Başı yerde söylene söylene eve yollanırken telefonu çaldı.

Arayan komşusu *Neme Lazım’dı*. Nerede olduğunu soruyordu. Damadı arabasıyla terminale kadar götürmek için erkenden gelmiş, apartmandan inerken ziline basmış kapı açılmayınca *Ben Bilirim’e* sormuştu. Gerçi o merdivenlerde ayak sesleri işitmişti ama kapının deliğinden bakınca kimsecikleri görememişti. Sonra akıllarına toplu taşıma ile gitmiş olabileceği fikri geldiğinden, tabii bir de damadın fazla vakti olmadığından, arabayla terminale gelmişler orada da göremeyince merak edip telefona sarılmışlardı. Maalesef biletleri açığa alma şansları yoktu ve sırf ziyan olmasın(!) diye tur otobüsüne binmek zorunda kalmışlardı. Kusura bakmasındı artık...

SESSİZLİĞİN RİTMİ

NURİ ÇİÇEK

İnsanlık, var oluşundan bu yana akışla sınıanıyor. Akış derken yalnızca nehirlerin ya da rüzgârların hareketini değil, zamanın ince kıvrımlarını, düşüncelerin gelip gidişini, duyguların iniş çıkışını ve varlığın içindeki görünmez titreşimi de kastediyoruz. İnsan yürürken yolları aşındırmaz yalnızca; aynı zamanda kendi içinde bir boşluğu, bir yankıyı bir soruyu da derinleştirir. Ve bu yürüyüş, her çağda başka bir ritim kazanır.

Bir zamanlar ritim yavaştı. Sessizlikle yoğruluydu. Bir çocuğun büyümesi gibi ağır, bir ağacın kök salması gibi derindi. Bir düşünce, zihnin içinde yıllarca süren bir bekleyişin ardından filizlenirdi. Bir duygu, kalpte olgunlaşmak için uzun zaman isterdi. İnsan, beklemenin erdemini bilir, sessizliğin sabrında hayatın gerçek anlamını kavradı. O çağlarda değişim, sabırla işlenen bir kilim gibi desen kazanırdı; acele etmeden, bağırmadan, yalnızca varlığın doğal ritmine uyarak.

Bugünse ritim bambaşka. Görüntüler, sesler, fikirler ışık hızında gelip geçiyor. Bir bakış, bir söz, bir duygu ekranların ucunda saniyeler içinde yanıp sönüyor. İnsan kendini daha çok şey biliyor, daha çok şey görüyor, daha çok şey deneyimliyor sanıyor. Ama aslında yüzeyde kayıyor. Her kaydırma, her parıltı, her yeni içerik bizi biraz daha uzağa savuruyor. **Derinlik neredeyse hatırlanmaz bir hatraya dönüştü.**

Oysa düşünmek, bir anda olup biten bir şey değildir. *Düşünmek, bir tohumun toprağa gömülmesi gibidir. Karanlıkta bekler, kök salar, sonra yeşerir. Bir düşünce, zihinde sabitlenmeden, sessizliğin içinden geçmeden olgunlaşamaz.* Bugünün hızlı akışı, tohumu toprağa bırakmadan yeşertmeye çalışıyor. *Her şey parlak ama köksüz, hızlı ama yüzeysel.*

Durmak, işte bu yüzden bir direniştir. Dünyanın bağırın ritmine karşı fısıltıya kulak vermektir. Durmak, akışa teslim olmamak için içimizde çapa atmaktır. Bir gemi rüzgârla yol alabilir, ama sürekli esintiye kapılırsa sonunda yönünü kaybeder. Oysa çapa atan gemi, dalgaların ortasında bile varlığını korur. Durmak da böyledir: görünmez ama insanı sabitleyen bir merkezdir.

Durmak pasiflik değildir. Tam tersine en yoğun eylemdir. Çünkü insanın kendine yönelmesi, dışarıya akmaktan daha çok cesaret ister. Dışarıya bakmak kolaydır; içeriye bakmak zor. Gürültüye karışmak kolaydır; sessizliğe kulak vermek zor. Çünkü sessizlik insanı çıplak bırakır. Tüm maskeler, tüm dikkat dağıtıcılar, tüm sahneler sessizlikte düşer. Ve insan, kendisiyle yüzleşmek zorunda kalır.

Gerçek bilgelik, en büyük eylemin kimi zaman eylemsizlikte saklı olduğunu söyler. Bu düşünce, modern akışın mantığına bütünüyle yabancıdır. *Çünkü bizler sürekli hareket etmeye, üretmeye, görünür olmaya mecbur olduğumuza*

inandırıldık. Oysa hakikat şunu fısıldar: Durmak, varlığın kendisini yeniden duymaktır. Akışa kapılmadan onun sesini fark etmektir.

Sessizlik burada önem kazanır. Sessizlik bir boşluk değil, yoğun bir varlıktır. *Gürültüde kimlik bulan değil, sessizlikte kendini tanıyan insan kökleriyle buluşur.*

Sessizlik, düşüncelerin arasına düşen boşlukta; gece yıldızlara bakarken, dostunla saatlerce konuşmadan otururken kendini gösterir. Sessizlik, yaşamın en derin hakikatlerinden biridir. Çünkü sessizlik olmadan hiçbir şey olgunlaşmaz.

Peki bu çağda nasıl sessizleşiriz? Belki cevap, eskiye dönmekte değil, eskiyle konuşmakta saklıdır. Bir kitabın içine gömülmek... Ama yalnızca okumak için değil, onunla nefes almak için. Bir dostluğu sürdürmek... Yalnızca paylaşmak için değil, birlikte susabilmek için. Bir düşünceyle gece boyunca kalmak... Yalnızca yeni bir fikir üretmek için değil, o fikrin köklerine inmek için.

Sosyal medyanın karşısında ekranı kapatmak bir eylemdir, evet. Ama daha büyük bir eylem, açıkken sabit kalabilmektir. Kaydırmamak. Kaymamak. Bakıp geçmemek. Karşısında bir süre yalnızca bekleyebilmek. *Çünkü insan zihni, toprağa temas etmeden yeşeremeyen bir tohum gibidir. Ve o temas, yalnızca durduğumuzda gerçekleşir.*

Hız insanı büyüler. Göz kamaştırır. Ama hız aynı zamanda içimizi boşaltır. Çünkü *hızın içinde yalnızca biçim vardır;*

*anlam yoktur. Hız parıltı üretir ama derinlik üretmez. Oysa anlam yavaşlığın kıvrımlarında gizlidir. Bir bakışın uzunluğunda, bir cümlemin ağırlığında, bir sessizliğin genişliğinde. **Anlam, hızın değil, durmanın armağanıdır.***

Bazen en büyük dönüşüm hiç kıpırdamadan gerçekleşir. Bir taşın yıllarca suyun dibinde sabırla bekleyip pürüzsüzleşmesi gibi, insan da ancak beklediğinde, sessizleştiğinde, durduğunda arınır. Durmak yalnızca bir eylemsizlik değil, bilinçli bir seçimdir. Gürültüye rağmen sessiz kalabilmek, hızın çağrısına rağmen yavaş kalabilmek, görünmez olma korkusuna rağmen kendi derinliğinde köklenebilmek... İşte gerçek cesaret budur.

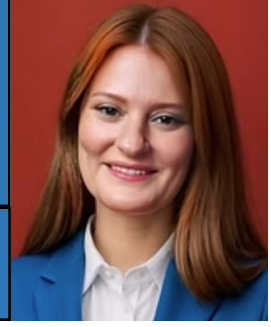
Modern çağ, bize akışı sınırsız bir armağan gibi sundu. Ama bu armağanın içinde bir tuzak, gizli derinliğimizi unutturdu. *İnsan kendini akışın içinde kaybettikçe daha çok şey bildiğini sanıyor. Oysa köklerinden uzaklaştıkça eksiliyor.*

Oysa insanın özü biçimde değil, anlamda gizlidir. Ve anlam hızda değil, duranda belirir. Sessizlik, bu anlamın taşıyıcısıdır. Durmak, bu anlamın kapısını aralar. Ve belki de insan, en çok o anda, yani durduğu anda gerçekten yol alır.

Durmanın yankısı vardır. Sessizliğin ritmi vardır. Bu ritim dış dünyanın değil, iç dünyanın ritmidir. Kalbin yavaş ama doğru atan nabzıdır. Evrenin en büyük sırlarından biridir bu... Asıl hareket, durduğumuzda başlar. Ve **asıl anlam, sessizliğin içinde konuşur.**

ŞEHİRDE SESSİZLİK ARAYIŞI

SERPİL AHU SAĞDIÇ

Her sabah bir korna sesiyle açıyorum gözlerimi, daha saatim alarmı çalmadan, daha gün aydınlanmadan. Şehir, demirle camın birbirine yaslandığı, sesin yankıya dönüştüğü bir rüya mı, yoksa bitmek bilmeyen bir gürültü mü? İnsanlar kalabalığın ortasında birbirini duymaya çalışıyor ama bazen en çok ihtiyaç duyulan şey bir kelime yerine sadece biraz sessizliktir. Belki de isteğimiz, şehirde kaybolmuş huzurun, mimarının sakladığı dinginliğin ve kırsalın özlenen sessizliğinin peşinde bir yolculuktur. Sabahın erken saatlerinde başlayan korna sesleri, kalabalık caddelerin bitmeyen uğultusu...

Şehir, hiç susmayan bir organizma gibi. Bu ses bombardımanı içinde sessizliği aramak bir lüks mü, yoksa bir ihtiyaç mı? Sessizlik sadece bir akustik durum değil, zihinsel bir alan, bir nefes alma biçimidir. **Mimar Turgut Cansever**, “İnsanın kendini gerçekleştirebilmesi için mekânın ruhu olmalıdır” derken aslında sessizliğin mimarideki yerini tarif ediyordu. Ona göre gürültüyle kuşatılmış bir yapı, insanın iç sesini bastırır, sessizlik ise mekânı bir düşünceye dönüştürür.

Emre Arolat ise kentteki yoğunluk karşısında “sessiz mimarlık” fikrini savunur ve yapıların bağırmasından var olması gerektiğini söyler. Bu yaklaşım, çocukların dikkatini topladığı, ailelerin birbirini duyabildiği, bireyin kendini yeniden bulabildiği alanlar yaratır. Sessizlik, mimaride bilerek tasarlanmış bir varlıktır. Gürültünün hüküm sürdüğü şehirlerde sessizliği tasarlamak bir sorumluluktur. Çocuk gelişimi öğrenme etkinliklerinin yansırı aynı zamanda sessizlik ve boş zamanla da beslenir. Okul öncesi dönemde çocukların beyni her gün yeni uyarıcılarla karşılaştığı için “ara verme” ihtiyacı duyar

. Sessizlik, beynin bilgileri işlemesine, duyguları sindirmesine ve yaratıcılığı beslemesine olanak tanır. Bu bağlamda sessiz alanların eksikliği, çocuklarda dikkat dağınıklığı, duyguların yönetiminde sorunlar ve yaratıcılıkta gerileme gibi gelişimsel sıkıntılara yol açabilir. Ayrıca sessiz kitaplarla yapılan çalışmaların çocukların dil gelişimi üzerinde olumlu etkiler yarattığı da araştırmalarla ortaya konmuştur. Kent yaşamı çocuklar için giderek daha gürültülü, daha kalabalık ve daha uyarıcı hâle geliyor. Oysa çocuklar yalnızca oyun oynayacak alanlarla birlikte sessizce düşünecek, hayal kuracak, dinlenecek mekânlara da ihtiyaç duyar.

Peki, şehirde bu tür alanlar nasıl tasarlanmalı? Doğayla iç içe parklar ve bahçeler hem sakinleştirici hem de öğretici alanlardır. Sadece büyük parklarda değil, okul bahçelerinde, apartman içi ortak alanlarda bile küçük botanik bahçeleri, kuş sesleriyle dolu avlular oluşturmak mümkündür. Kütüphane, etüt odası, oyun alanı gibi mekânlar da doğru tasarlandığında sessiz ve rahatlatıcı alanlara dönüşebilir. Bu alanlar ses geçirmez malzemelerle tasarlanmalı, dış seslerden izole edilmelidir. Sessizlik dışarıdan gelen sesin engellenmesiyle olduğu kadar, iç mekânın yankı yapmamasıyla da sağlanır.

Mimaride açık planlar yerine bölümlenmiş, mahremiyet sağlayan tasarımlar çocukların bireysel alan ihtiyacını karşılar. Renk seçimi, ışık düzeni ve malzeme dokusu da sessizlik hissini pekiştirir. Pastel tonlar ve doğal renkler görsel gürültüyü azaltır, zihni sakinleştirir. Işık düzeni ise mekânın ritmini belirler; doğrudan ve sert ışıklar yerine yumuşak, dağılmış aydınlatmalar tercih edildiğinde ortam daha huzurlu bir hâl alır. Malzeme dokusu da sessizliğin hissedilmesini

sağlar; ahşap, keten, taş gibi doğal ve mat yüzeyler yankı yapmaz ve doku olarak sakinleştirici bir etki yaratır. Bu üç unsur bir araya geldiğinde mekân huzur verici olur.

Özellikle çocuklar için gelişim dengesini destekleyen bir atmosfer yaratır. Finlandiya'daki bazı eğitim modellerinde “sessiz zaman” uygulamaları çocukların duygularının gelişimini desteklemek amacıyla planlanır. Bu uygulamalar, okul gününün belirli bölümlerinde çocuklara sessizce düşünme, dinlenme, hayal kurma veya kitap okuma gibi etkinlikler için zaman tanır. Özellikle erken çocukluk döneminde sessiz zamanlar, çocukların duygularını tanımasına, stres düzeylerini dengelemesine ve sosyal ilişkilerde daha sağlıklı tepkiler geliştirmesine yardımcı olur.

Finlandiyalı öğretmenler bu sessiz anları çocukların iç dünyasına yönelmesi için bir fırsat olarak görür. Bu da empati, öz farkındalık gibi becerilerin gelişmesini sağlar. Sessizlik, burada pedagojik bir araçtır. Gürültüyle çevrelenmiş şehir hayatında sessizlik çoğu zaman bir ayrıcalık gibi algılanır. Oysa sessizlik, özellikle çocuklar ve aileler için temel bir ihtiyaçtır, tıpkı oyun, eğitim ve güvenlik gibi. Sessiz alanlar, bireyin kendini

dinleyebildiği, duygularını düzenleyebildiği ve çevresiyle sağlıklı bağlar kurabildiği mekânlardır.

Bu nedenle sessizlik, kent planlamasında ve mimari tasarımda bir hak olarak ele alınmalıdır. Çocukların sessizliğe erişimi, onların zihinlerinin ve duygularının gelişimi için hayati önemdedir. Ailelerin birlikte vakit geçirebileceği, gürültüden arındırılmış alanlar ise toplumsal huzurun yapı taşlarını oluşturur. *Sessizliği savunmak, daha insani, daha duyarlı bir şehir hayalinin parçasıdır.* Hayal edelim: Gürültünün azaldığı, dinginlikle tanımlanan bir şehir. Sabahları kuş sesleriyle uyanan çocuklar, okul yolunda sessiz yürüyüş koridorlarından geçiyor. Aileler, yüksek sesli uyarıcılardan arındırılmış ortak alanlarda birbirini dinleyebiliyor.

Mimarlar, sadece estetik değil, duyuşal huzuru da tasarlıyor. Belediyeler, sessizliği bir hak olarak tanıyor, kent planlamasında sessiz alanlar, oyun parkları kadar öncelikli hâle geliyor. Bu şehirde sessizlik bir değer. Gürültünün yerine huzurun yankılandığı bir gelecek mümkün. *Ve bu gelecek, çocukların daha sağlıklı büyüdüğü, ailelerin daha güçlü bağlar kurduğu, bireylerin kendini daha iyi duyabildiği bir dünya demektir.*

ÖMER SEYFETTİN HİKAYECİLİĞİ VE ŞAIRLİĞİ

ANUŞ GÖKÇE

Türk tarihinde öyle insanlar, edipler, yazarlar vardır ki bunların savundukları fikirler cemiyete hep yol gösterici olmuştur. Bu kişilerin sık sık hatırlatılması, hakkında yazılıp çizilmesi, genç kuşaklara tanıtılması az çok mürekkep yalamış her insanın üzerine vaciptir. Bu yazarlardan birisi de hikâyeleriyle, romanıyla, şiirleriyle içinde yaşadığı topluma yön vermiş ve vermeye devam eden **Ömer Seyfettin'dir**. Ben de naçizane bir şekilde hakkında bir şeyler yazmaya çalışacağım.

Milli Edebiyat döneminin en önemli hikâyecilerinden olan Ömer Seyfettin kendi döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de gençlere, aydınlara ışık tutmaya devam etmiştir. Yazdığı bir makaleyle "**Yeni Lisan**" hareketini baş-latan yazar Türkçe'nin kaidelerini belirlemiş, halkın kullandığı benimsediği Arapça ve Farsça isimleri, kelimeleri yerinde bırakarak Türkçe'nin yapısına, gramerine uygun yeni kelimeler türetilmesi, yabancı kelimelerin Türkçe'de olan karşılıkları varsa onları kullanılması, Arapça –

Farsça edat ve tamlamaların, terkiplerin dilimizden atılması gerektiğini savunur. Arkadaşı **Ali Canip ve Ziya Gökalp'le** birlikte **Genç Kalemler Dergisi'nde** herkesin anlayabileceği sade bir dille, akıcı bir üslupla hikâyeler yazmıştır.

Hayatı

11 Mar 1884'te Gönen'de doğan Ömer Seyfettin babasının asker olması sebebiyle tayini çıkınca önce İnebolu daha sonra Ayancık'a gitti. Buradan babasının yeniden tayini çıktığında İstanbul'a gelerek dedesinin Kocamustafapaşa'daki konağına yerleşti. İstanbul'un Aksaray bölgesindeki özel Türk okullarından Mektebi Osmaniye, 1893 ders yılı başında Askeri Baytar Rüştiyesinin subay çocukları için ayrılmış sınıfına yazıldı.

1896'da Kuleli Askeri İdadisine kaydoldu. Daha sonra Edirne Askeri Lisesinde eğitimini tamamladı. İlk şiirlerini Edirne askeri Lisesinde iken yazmaya başladı. 1900'de İdadiyi bitirerek İstanbul'a döndü ve mektebi Harbiye-yi Şahane'ye kaydoldu. 2 Ağustos 1903'te Makedonya'da başlayan karışıklık üzerine 9 Ağustos'ta acele ile okuldan mezun edildi ve Kuşadası Piyade Taburunda Üsteğmen rütbesiyle orduda hizmete başladı. Ancak İzmir'e varmadan bağlı olduğu taburun Selanik'e gönderilmesi üzerine Selanik ve Makedonya'ya bağlı Pirlepe'de görev yaptı. Buradaki başarılarından dolayı liyakat madalyasıyla ödüllendirildi.

1906'da İzmir'e dönünce Jandarma Okuluna öğretmen olarak atandı. Ocak 1909'da Selanik'te konuşlu Üçüncü Orduda görevlendirildi. İttihat ve terakki Cemiyetine bağlantısı da bu yıllarda başlamıştır. Manastır, Pirlepe, Köprülü, Cuma-yı Bala kasaba ve köylerinde görev yaptı. Razlık kasabasının Yakorit köyünde bölük komutanlığı yaptı. 31

Mart Olayının bastırılmasında görev alan komutanlardan birisiydi. İstanbul'un siyasî ideolojik havası askerlikten soğumasına neden oldu. 1910 yılında Ziya Gökalp'in yoğun istek ve tavsiyesi üzerine İttihat ve Terakki Cemiyetinin tazminatını ödemesi üzerine askerlikten istifa etti.

Selanik'e yerleşerek hayatını yazar ve öğretmen olarak kazanmaya devam etti. Selanik'te çıkan tek Türk bilim ve edebiyat dergisi olan *"Hüsün ve Şiir"* dergisini ismi Akil Koyuncunun isteği olarak *"Genç Kalemler"* olarak değiştirildi. 11 Nisan 1911'de Ömer Seyfettin'in *"Yeni Lisan"* adı ile yayınlanan makalesi Türkçe'nin manifestosu niteliğindedir. Bu makalede halk tarafından kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler hariç bütün terkip ve edatlar dilden çıkarılıyor,

Türkçe'nin gramer yapısına uygun yeni kelimeler türetiliyor, yabancı kelimelerin karşılıkları Türkçede var ise o şekliyle yoksa halkın okuduğu şekliyle yazılmasını teklif ediyordu. Dilde tasfiyede aşırı gidilmesine ve uyduruk kelimelere karşı çıkıyordu. Ömer Seyfettin'in sivil hayatı bir yıl kadar sürdü. Balkan Savaşının başlaması üzerine yeniden orduya çağırıldı. 19 Eylül 1912'de Garp Ordusunda 39. Alayın 2. Taburunda görevlendirildi. Komanova'da Sırplarla, Yanya'da Yunanlılara karşı savaştı. 20 Ocak 1913'te Kanlıtepe'de Yunanlılara esir düştü.

28 Kasım 1913'te savaşın sona ermesinin ardından tutsaklıktan kurtularak 17 Aralık'ta İstanbul'a döndü. Askerlikten ikinci kez istifa ederek sivil hayata döndü. Hayatını yazarlık ve öğretmenlikle idame ettirdi. Birinci Dünya savaşı yenilgisini yaşadı. Sağlığı gittikçe bozulan Ömer Seyfettin 6 Mart 1920'de vefat etti. *Vefat ettiğinde 35 yaşındaydı. Kısacık ömrüne rağmen 150'den fazla hikâye ve roman yazarak Türk edebiyatına ismini altın harflerle yazdırdı. Önce Kuşdili Mahmut Baba mezarlığına defnedildi. Mezarın bulunduğu yerden yol geçmesi sebebiyle 23 Ağustos 1939'da Mecliste karar alınarak Zincirlikuyu Mezarlığına nakledildi.*

Eserleri:

Bütün Hikâyeleri: Acaba Ne İdi?, Acıklı Bir Hikâye, Açık Hava Mektebi, Akşam Sefası, Ant, Antiseptik, Apandisit, Ashabı Kehfimiz, Asilzadeler, Aşk Dalgası, Aşk ve Ayak Parmakları, At, Ay Sonunda, Ayın Takdiri, Bahar ve Kelebekler, Baharın Tesiri, Balkon, Başını Vermeyen Şehit, Beşeriyet ve Köpek, Beyaz Lale, Beynamaz, Bilgi Kucağında, Binecek Şey. Bir Çocuk Aleko, Bir Hatıra, Bir Hayır, Bir Kayışın Tesiri, Bir Temiz Havlu Uğruna, Bir Vasiyetname, Birdenbire, Bit, Bomba, Boykotaj Düşmanı, Buse-i Mader, Busenin Şekli İbtidaisi, Büyücü, Cömert, Çakmak, Çanakkale'den Sonra, Çirkin Bir

Hakikat, Çirkinliğin Esrarı, Dama Taşları, Deve, Devletin Menfaati Uğruna, Diyet, Dünyanın Nizamı, Düşünme Zamanı, Eleğimsağma. Elma, Erkek Mektubu, Falaka, Ferman, Fon Sadriştayn'ın Karısı, Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Forsa, Foya,

Gayet Büyük Bir Adam, Gizli Mabet, Gurultu, Hafiften Bir Seda, **Harem**, Havyar, Hediye, Herkesin İçti- ği, Heykel, Horoz, Hürriyet Bayraktarı, Hürriyet Gecesi. **Hürriyete Layık Bir Kahraman**, İffet, İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?, İki Mebus, İlk Cinayet, İlk Düşen Ak, İlk Namaz, İlkbahar, İnat, İrtica Haberi, Kaç Yerinden, Karmanyolacılar. **Kaşığı**, Kazık, Kazın Ayağı, Keramet, Kesik Bıyık, Kır Sineği, Kıskaçlık, Kızıl Elma Neresi, Koleksiyon, Korkunç Bir Ceza, Kurbağa Duası, Kurumuş Ağaçlar, Küçük Hikâye, Kütük, Lokanta Esrarı, Mahcupluk İmtihanı, Makul Bir Dönüş, Mehdi, Mehmaemken, Memlekete Mektup, Mermer Tezgâh, Miras, Muhteri, Müjde, Mürebbiye, Nadan, Nakarat, Namus, Nasıl Kurtarmış, Nezle,

Niçin Zengin Olmamış, Nişanlılar, Pamuk İpliği. **Pembe İncili Kaftan**, Pembe Menekşe. Perili Köşk, Pervanelerin Ölümü, Piç, Pireler, Primo Türk Çocuğu, Rüşvet, Sahir'e Karşı, Sebat, Sivrisinek, Sultanlığın Sonu, Şefkate İman, Şimeler, Tam Bir Görüş, Tarih Ezeli bir Tekerrürdür, Tavuklar, Teke Tek, Tenezzüh, Terakki, Teselli, Topuz, Tos!, Tuhaf Bir Zulüm, Türbe, Türkçe Reçete, Tütün, Uçurumun Kenarında, Uzun Ömür, Üç Nasihat, Velinimet, Vire. **Yalnız Efe**, Yaşasın Dolap, Yemin, Yeni Bir Hediye, Yuf Borusu Seni Bekliyor, Yüksek Ökce, Yüz Akı, Zeytin Ekmek. Efruz Bey, Ezeli Bir Roman.

Şiirleri: Aşk, Aveng-i Esrar, Bahar Rüzgârı, Bir Nale-i Hicran-ı Muvakkat, Buse-i Mader (mensur), Hediye (mensur), Hicran-ı Müzmin, İcab-ı Sevda (mensur), Kaşkar, Kır Sineği (mensur), Kur- şun Kalem (mensur), Mefkure, Oh, Sus!, Pembe Menekşe (mensur), Saat, Sarhoş- luk, Sevdiğime, Telhi-i Amal, Terane-i Giryedar, Türk Dünyası (Kaşgar), Yad-ı Melul, Yalnızlık, Yıkık Han, Risale: Yarınki Turan Devleti

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYECİLİĞİ

Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem çok çalkantılı bir zamandır. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu gözlerinin önünde çöküp gitmiş, dört yüz yıl yaşadığı balkan topraklarını on üç günde kaybetmiştir. Daha dün bizim tabiiyetimizde olan Bulgarlar Edirne'yi kuşatmış, Türk askerleri ve komutanlar, Edirne'ye göç eden ahali çekirge yerken, aklıktan can çekişirken yük trenleri askerlerin gözü önünde Bulgarlara yiyecek, içecek ve cephane taşıyorlardı. Edirne Bulgarlara bırakıldıktan sonra yaşanan zulümlerin haddi hesabı yoktur. Bu hikâyeler böyle bir tecrübe ve ruh haliyle kaleme alınmıştır.

Ömer Seyfettin, kahramanlıklara, tarihi olaylara, mucizevi anlatımlara, yenilgilerimize, yaşanan acı olaylardan ders çıkarmak, Türk çocuklarına milli ve dini bir duygu vermek için yalın bir anlatımla hikâyeler, makaleler yazar. Türk toplumunun aksayan yönlerini, ikiye bölünmüşlüğü, Avrupalılara özenen ve kendi kimliğinden nefret eden kişileri, cimri ve yalancı insanları mizahî bir üslupla yerer. Esir Türklerin özgürlüklerine kavuşmasını, İstanbul başkent olmak üzere bütün Türk dünyasının bir bayrak altında toplanmasını ister. Türk çocuklarına bir mefkûre ve ideal verir, yol gösterir. Tenezzüh" adlı ilk hikâyesi 13 Nisan 1902'de İstanbul'da Mecmuayı Edebiye dergisinde yayımlandı.

BAZI HİKÂYELERİNİN TAHLİLİ

"**Bomba**", "**Beyaz Lale**" gibi eserlerini Makedonya'daki çete faaliyetlerini bastırılmasındaki gözlemlerine dayanarak yazdı.

Bomba hikâyesinde yazar, Makedonya'da Osmanlıya bağlı kalan toprakların Büyük Bulgaristan'a bağlanması hususunda dağlara çıkan çetenin vahşiyane tutumlarına değinir. Sosyalist bir genç olan Boris'in köyüne dönerek bütün malını mülkünü abasına sattırıp Amerika'ya yerleşmek isteğini haber alan çete tarafından öldürülmesi, karısı Magda ve yaşlı babasını oğlunu öldürmekle tehdit ederek ellerindeki bütün parayı alırlar.

Çetenin elebaşları Magda'yı bohçayı iyi saklaması gerektiğini söylerler. Çeteciler masanın üzerine koydukları bohçaya dikkat et, patlamasın diye kakhaha atarak evden uzaklaşırlar. Bohçayı merak eden Magda, eline bulaşan kandan dolayı bohçayı açarı ve kocası Boris'in vücudundan kesilmiş güzel başıyla karşılaşır ve haykırışları yeri göğü inletir.

Beyaz Lale hikâyesinde Sırplar tarafından işgal edilen bir Türk köyünde yapılan vahşet anlatılır. Köyün tüm gençlerinin ve yaşlılarının kimisinin hapsedildiği kimisinin katledildiği, kadınların ve kızların namusunun karalandığı anlatılır. Çete reisi köyün en güzel kızı Lale'yi almak için onu ana ve babasını öldürmekle tehdit eder. Teslim olduğu takdirde ana babasını serbest bırakacağını vaat ederek

ona sahip olmak ister. Kızın kendisini balkondan aşağı atması üzerine şaşkına dönen elebaşı, cesedi içeri taşıyarak defalarca tecavüz eder. Bu hikâyelerin pek çoğu yaşanmış olaylardır. Yazar Türk çocuğunun geçmişten ders çıkartarak üzerinde yaşadığı vatan topraklarının kıymetini bilmesini istemiştir.

ÖMER SEYFETTİN'İN ŞİİRLERİ

Biz Ömer Seyfettin'i çoğunlukla hikâyeci ve yazar olarak tanırız. Onun bir başka yönü daha vardır ki o da şairliğidir. Şiirlerinin nazım şekli serbesttir. Karakteri gibi duyguları da kalıba girmez, kısıtlamaya gelemmez. 23 tane şiiri vardır. Aşağıdaki şiirler onun ne kadar içli bir şair olduğunun açık delilidir.

Aşk

“Fantezi”

İnce, beyaz bir leylağa benzeyen,

Nazik elin sıcacıktı elimde

Bu leylağı yavaşçacık öperken

Sordun bana:

“Aşk var mıdır?” Benim de

Bunda biraz şüphem var... Ah sevgilim,

İnanmadan yapmak, fakat ne elim!

Sustum, evet, “var!” deseydim o zaman,

“Söyle nedir?” diyecektim şüphesiz

Hayalimde söndü bir umman,

Hayalimde dalgalandı bin deniz...

Sustum, evet bilmiyordum o nedir?

Bir hal var ki heyecanlar getirir?

İnce, beyaz leylağa benzeyen

Nazik elin sıcacıkken elimde.

Bir leylağı yavaşçacık öperken

Duyduğum şey nedir? Bilmem... Senin de

Bir duyduğun varsa böyle...

Gül bana.

Aşk diyelim aşk, bu tatlı duyguna!

(1917)

“Ülkü”

Milletleri uyandırır uykudan

Bir ateştir; alevi var, külü yok!

Hainlerin ödü kopar korkudan

Kurtulunca yayından bu ateş ok

Bu ateşin nuru ile esirler

Zincirleri koparırlar, galeyana gelirler.

Taht yıkarlar, taht yaparlar ve derler

“Durmayaalım, hakkımız var daha çok!”

Mefkûre bu: Yok mu, ey Türk, haberin?

Bu mukaddes şeyle yanar içerin,

Aç gözünü, artık uyan, hem gerin,

Bırak çıksın kalbinden şu ateş ok!

“Kaşkar”

Gözüm uzak, pek uzak bir cihanda...

Yeşil göller, mor ormanlar... hududu

Bir hayali İrem gibi bitmeyen

Görünmeyen bir cennetti orası

Hasret çeken bülbüllerin yuvası

Gülistanlar harap olmuş... derinden

Bir hıçkırık sorar: “Burda ne oldu?”

Gözüm uzak, pek uzak bir cihanda...

Görüyorum genç kızların başları

Siyah, yanık lalelerle süslenmiş;

Üç yüz yıllık esirliğin matemi

Bir alaca karanlığın elemi

Çökmüş, dağlar müebbeden sislenmiş.

Düşmüş yere türbelerin taşları.

Gözüm uzak, pek uzak bir cihanda...

Henüz altın kandilleri sönmeyen

Mabetlerin kapısında bekliyor

Bizi hâlâ Kutadgu'nun ümidi...

Bu virane bir zamanlar ne idi!..

Yâdı şimdi tarihlerde inliyor

Ey Buğra Han, ruhun mudur inleyen?

Sonuç

Ömer Seyfettin yalnız yaşadığı dönem için değil bugün de en çok ihtiyacımız olan bir yazardır. Onun hikâyeleri Türk çocukları, Türk aydınları için birer ibret vesikasıdır. Arkadaşlarıyla birlikte savunduğu fikirler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamış, günümüzde de Türk devletlerinin kültürel, ekonomik ve sosyal olarak birlikte hareket etme kararı almalarına sebep olmuştur. Dün hayal olan bugün gerçek olmuştur. Ömer Seyfettin'in bazı hikâyeleri çocukların psikolojisini bozuyor

diye MEB'in temel eserlerinden çıkartılıyor. Bu bir gaflettir. Bizim çocuklarımız el bebek, gül bebek bir dünya beklemiyor. Vatanımızı, milletimizi emanet edeceğimiz çocuklarımıza kahramanlıklarımız kadar acılarımızı, yenilgilerimizi, hatalarımızı da öğretmeliyiz. Geleceğini inşa edebilmek adına onlara bir milli şuur, birlik ve beraberlik, çalışmak ve başarmak duygularını kazandırmalıyız. Mekânı cennet olsun.

YAŞAMAK GÜZELDİR

Dr. ÜMİT TAŞTAN

Canlı ve bilinç sahibi bir fâil olarak yaşamının mahiyeti hakkında düşünüyorum bazen. Gerçi bazen dediğime bakmayın; bu soru, sormasam bile zihnimin bir köşesinde daima yankılanıyor. Evladımın inatla sabrımı her sınavışında, evliliğin inişli çıkışlı tünellerinde savruldukça, yaşamak denen o dokunaklı şarkı ağır bir kasvet gibi çöküyor içime. Bazen ben mi hayatın içinde yaşıyorum yoksa o mu benimle kendini izhar ediyor anlamış değilim.

Yaşamının ne demek olduğunun anlaşılmasındaki zorluk, bu kavramın *kendine gönderimde bulunan, kendi üzerine dönen* bir mahiyet taşımasından olsa gerek. Kastettiğim bu kendi üzerine dönme olayını bir başka örnek olan *bilinç* kavramında da görebiliriz. Bilincin ne olduğu sorusuna *İbn Sînâ'nın* verdiği cevap, bilmenin kendisine yönelen ikincil bir farkındalıktır; yani insanın bildiğini bilmesidir. Bu şuna benzer, her insan düşünür ama filozoflar buna ilaveten *düşünmeyi düşünen* insanlardır. Bu örneklerde, anlamını çözmeye çalıştığımız kavramı aslında yine o kavramın kendisiyle açıklamış olmuyor muyuz?

Böyle bir açıklamanın sorunlu tarafını gördükten sonra Alman Filozof *Heidegger'in* verdiği başka bir örneğe uzanalım. *Düşünmek*

Ne Demektir? isimli eserinde *Heidegger*, yüzmenin ne anlama geldiğini hiçbir zaman yüzme hakkında yazılmış bir makaleden öğrenemeyeceğimizi öne sürer. Yüzmenin ne olduğunu bize ancak akıntıya atlamak söyler. Buradan, *yaşamak nedir* sorusunu dilin geniş imkanlarıyla cevaplamanın beyhude bir çaba olduğunu anlıyoruz. Öyleyse, yaşamının mahiyetini ancak yaşayarak anlayabiliriz gibi bir sonuca ulaşırız. Bu sonuca ulaşırken söz varlığımızın, “*dil düzeyindeki*” bütün açıklamalarını baştan reddetmiş olsak da yine dilin gücünün gerektirdiği ölçüde bir tasvir yaparak yaşamının mahiyetini sorgulayalım.

An itibarıyla masamda otururken, yaşıyor olmanın mahiyetini bu satırlar vasıtasıyla anlamaya çalışıyorum. Ancak ilginçtir ki, yazma deneyimim aynı zamanda yaşıyor olduğumun farkına varmamın da imkânı oluyor. Yazma deneyimim esnasında bir cümle hoşuma gitmediği için değiştiriyorum, acaba hangi cümle uygun düşerdi meramımı anlatmaya? Nedendir bilmem, yaşadığım bazı olaylarda bir anlam ararken bazısını gelişine yaşıyorum. Bazen içinde bulunduğum olayın birincil aktörü benmişim gibi olayı sahipleniyorum. Kimi zaman da geçerken uğrayıp, bir bakıp çıkacakmış gibi yaşıyorum

hayatı. *Sanırım bu farklılık biraz da yaşadığımız olaylara yüklediğimiz anlamdan kaynaklanıyor.*

Ben mi yüklüyorum anlamı yoksa; atanmak için canhıraş bir çaba gösteren ve güzel ülkemizin bir ucundaki dağ köyüne atanan öğretmen mi? Kendimizi kandırmayalım, bir miktar para kazanmak için ömrümüzü ana babamızdan, dost ve akrabamızdan uzakta, tanımadığımız illerde geçiriyoruz. Kazandığımız para karşılığında bize deniyor ki “*aferin, şimdi bu paranın sana sunduğu konfor alanında hayatına biraz anlam yükleyebilirsin*”. Oysa ben zihnimin içinden konuşarak ve yaşadığım olayları bir takım büyük söylemlere yamayarak var olmak istemiyorum. *Çok daha düz ve doğrudan, hesapsız ve hasbî bir karşılaşma umuyorum bu hayattan.*

Böyle söyleyince aklıma çocukluk yıllarım geliyor. *Hayata klas bir çalım atıp geride bıraktığım o zıpkın çocukluk yıllarım...* O yıllarda zaman, sevdiğim bir müziğin ritmi gibi usulca beni sarar, ben de kendimi onun akışına bırakırdım. İlkokul yıllarımda hayat, neşeli bir beden eğitimi dersi gibi geçerdi; zamanın farkına varmadan, taze ve dipdiri hâlimle kendimi yaşamının coşkusuna bırakırdım. Yorulmak nedir bilmezdim; yorulsam ve yapacak hiçbir şeyim kalmasa bile, kaldırıma oturur, avare avare etrafı seyrederdim; yine de çalınmazdı kulağıma hayatın o can sıkıcı uğultusu.

Babam çok istediğim o marka spor ayakkabıyı aldığımda, önce birkaç gün evin içinde giyer, halının üzerinde son provaları

yapar, sonra da adeta bir cümbüş sahnesine çıkar gibi sokağa çıkardım. Geriye dönüp baktığımda kendime soruyorum; çocukluk yıllarım böyle sürüp giderken acaba yanlış bir tuşa mı bastım da bunca yük bindi omuzlarıma? *Akıl bâliğ olmak mıydı işlediğim suç?* Her ne olduysa oldu; bir zamanlar payıma düşen o elma şekeri, yerini farkında olmadan sarmalandığım bir sorumluluk yumağına bıraktı. Olayların ne zaman başladığını *hayal meyal* hatırlıyorum.

Lisenin son yıllarıydı; umarsız ve kaygısız bir edayla okuldan eve yürürken, birden yakın dostum *Sinan*’la karşılaştım. Bir şeylere kızdığı belliydi. Ne olduğunu sorduğumda, “*elemanın birini dövmeye gidiyorum*” dedi. O an işin ciddiyetini anladım. Belki de *ciddiyet* kavramıyla ilk karşılaşmam, tam da bu olay sayesindeydi. “*Gelmek istersen gel, yoksa ben gidiyorum*” diyerek hızlı adımlarla uzaklaşmaya başladı. Bir kavgaya çağırılmışım ve aslında önümde tek bir seçenek vardı. O gün, kavgadan galip ayrıldık belki ama ağzımda acımsı bir tat kaldı.

Sanki o kavga, içimde bir devri kapatıp yenisini başlatan görünmez bir eşikti. Ne zaman o günleri hatırlasam, çocukluğumun o saf ritmiyle gençliğimin keskin sesi birbirine karışır; biri usulca kapanan bir perde, diğeri yeni bir sahnenin ilk repliği olur. Kazandığım o kavga, bir yandan kendimi özgür bir insan olarak fark etmeme yol açarken, *öte yandan hayatın aslında bir kavgalar manzumesinden ibaret olduğunu hatırlattı*. Bazen öyle kavgaların içinde buluyorum kendimi. Günün sonunda payıma yalnızca yorgunluk ve aldığım

darbeler değil, her defasında beni biraz daha öğüten, düşüncemi körelten bir duygunun ağırlığı kalıyor. Her seferinde yeniden çağrıldığım bu kavgalar, hayatımı tekdüze bir akışa hapsediyor.

Meseleye aynı yerden bakmaya devam edelim. Yaşadığımızı gerçekten hissetmediğimiz anlar hangi zamanlardır? Ya da **yaşamak güzeldir** cümlesi ne zaman bizim için asıl anlamını yitirerek sadece bir klişeye dönüştü? Kendi payıma, **Heidegger'in** gündelik dediği o tekrar hâli, benim için *ekonomi-politiğin* dikte ettiği bir yaşam düzenine karşılık geliyor. Sabah kalkıp işe giderken, idarecinin verdiği önemsiz işleri yaparken, mobil bankacılıktan aylık kirayı gönderirken ve dostlar alışverişte görsün diye yaptığımız nice işler...

Bana kalırsa, gönülsüzce eşlik edilen bir koroyu andıran bütün bu eylemlerin ortak noktası, insanın kendi eyleminin fâili olamayışında yatıyor. Böyle olunca, yaşamak giderek bir yanılsamaya, bir kendini kandırma biçimine dönüşüyor. **Matrix** filmindeki *Neo*, kırmızı hapı seçerek kendi eylemlerinin fâili olmayı seçmişti. Karşılığında ona vad edilen şey ise gerçeğin ta kendisiydi. *Ancak kırmızı hapın peşinde bu ideale koşarken ayaklarımızın hala yere bastığından emin olmamız gerekiyor. Aksi halde, öğretmenlik atamasıyla ülkenin ücra bir dağ köyüne gönderildiğimizde olanlara anlam vermekte zorlanabiliriz.*

O hâlde, ekonomi-politiğin koşullarını göz ardı etmeden ama onlara teslim de olmadan, her eylemde kendimizi yeniden var etmenin yollarını aramalıyız.

HAYATIN DOĞAL AKIŞINDA DİNİ GERÇEKLİK KUR'AN'DA YORUM FARKLILIĞININ MEŞRUIYETİ VE ŞERİAT KAVRAMI

H. ALİ ERDOĞAN

Özet

Bu makale, İslami düşünce geleneğindeki mezhepsel ve yorumsal farklılıkların, hayatın ve dinin doğal bir akışı olduğunu, bu durumun Kur'an-ı Kerim'in Maide Suresi 48. ayetinde açıkça meşruiyet zeminini bulduğunu savunmaktadır. Çalışma, din, şeriat ve fıkıh kavramları arasındaki ayrımı akademik bir perspektifle ele almakta; Şeriat'ın mutlak İslam hakikati ile eş tutulamayacağını, zira Şeriat'ın (özel anlamda) insandan insana ve toplumdan topluma değişen yorumlar ve uygulamalar bütünü olduğunu vurgulamaktadır. Makale, adalet ve tevhid gibi evrensel sabiteler haricindeki farklılıkların, ilahi bir deneme (imtihan) mekanizması olduğunu ileri sürmekte ve tek tipçi, dogmatik sloganlardan kaçınılması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maide 48, Şeriat, Fıkıh, Yorumsal Çoğulculuk, Mezhep, Evrensel İlkeler.

Giriş

Dinin ve hayatın gerçekliklerini idrak etmiş bireylerin, İslami ilimler sahasında ortaya çıkan yorum ve mezhep farklılıklarına itiraz etmemeleri gerekmektedir. Aksine, bu farklılıklar, Kur'an'ın kendisinin işaret ettiği, ilahi bir iradenin sonucu olan ve beşerî tefekkürün zorunlu kıldığı bir çeşitliliktir. Bu makale, özellikle Maide Suresi'nin 48. ayeti bağlamında, dinin özü (İslam) ile bu özün farklı coğrafi, sosyal ve tarihsel koşullarda alimler ve toplumlar tarafından idrak edilip uygulanması süreci (şeriat/fıkıh) arasındaki hassas ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Temel savımız, ilim ehlinin (mütebahhir alim) evrensel, ahlaki ve itikadi prensipler haricinde, ayetlerden farklı sonuçlar çıkarmasının doğal olduğu ve bunun

"her yiğidin bir yoğurt yiyişi" metaforuyla açıklanabilecek, meşru bir olgu olduğudur. Bu durumun kabulü, din anlayışını tek tipleştirmeye çalışan dogmatik yaklaşımlardan uzak durmanın da zaruri olduğunu göstermektedir.

I. Din, Şeriat ve Fıkıh Kavramlarının Teolojik Analizi

İslamî terminolojideki temel kavramların netleştirilmesi, yorumsal çoğulculuğun zeminini anlamak için elzemdir.

Din: En kapsayıcı kavramdır. Allah katında yegâne hakikat olarak kabul edilen ve Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar tüm resüllerin tebliğ ettiği tevhid, ahlak ve temel itikat esaslarını içeren küllî yapıdır. Kastedilen, Âl-i İmrân Suresi 19. ayetindeki mutlak ve değişmez hakikat olan İslam'dır.

Şeriat (Şir'a): Sözlükte "geniş su yolu, yöntem, tavır, kural" anlamına gelir. Terim olarak ise Allah'ın kulları için koyduğu dinî, ahlakî ve hukukî hükümler bütünüdür. Klasik literatürde bazen Din ile eş anlamlı kullanılsa da Maide 48. ayet bağlamında, farklı resüller ve ümmetler için helal-haram, ibadet ve muamelat gibi fer'i konularda farklılık gösterebilen özel yollar ve yöntemler anlamına gelmektedir. Fıkıh: Şeriat'ın amelî hükümlerini anlama ve bunlardan hüküm çıkarma çabasıdır. {1} Bu, beşerî bir faaliyettir.

Allah'ın mutlak iradesi olan Şeriat, Kur'an ve Sünnet'teki yakînî (kesin) delillerle belirlenmiş bir alana sahip olsa da, hükümlerin çoğu zannî (ihtimalî) delillerden içtihat yoluyla çıkarılır. Fıkıh bu zannî alanı oluşturur ve dolayısıyla mezhepler, yani farklı yorum okulları, Fıkıhın doğal bir sonucudur.

Bu ayırım ışığında, Y. Nuri Öztürk'ün {2} dile getirdiği ve C. Ali Yürekli tarafından paylaşılan: "Şeriat, Allah katında değişmez, aksi ve başkası kabul edilmez tek yol ve gerçek olan İslam'ın (Ali İmran/19) içinde kişilerin, grupların ve toplumların dinden anladıklarına göre oluşturulmuş yorumlar ve kurallar bütünüdür. Katında din olarak İslam'ı kabul eden Allah, şeriatın her birimize göre değişen bir din anlayışını ifade ettiğini açıkça bildirmektedir ki; hiç kimse dinden anladığını dinin kendisi ilan etmeye kalkmasın." şeklindeki tanım, Şeriat ile İslam'ı veya Kur'an'ı eşitlemenin, Kur'an verilerine aykırı olduğu tezini teolojik ve kavramsal olarak desteklemektedir.

II. Maide Suresi 48. Ayet ve Yorumsal Çoğulculuk Zemini

Maide Suresi'nin 48. ayeti, İslami düşüncedeki yorumsal çoğulculuğun Kur'an'daki en açık dayanağını sunar:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ
أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً
وَمِنْهَا جَاءَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا
آتَيْتُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

"(Resulüm!) Sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu olarak bu kitabı hak ile indirdik... Her birinize bir şeriat ve bir yol yöntem verdik. Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi. Öyleyse hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Allah size hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir."

Ayetteki kilit ifadeler şunlardır:

"Li-kullin ca'alnā minkum şir'atan ve minhacā" (Her birinize bir şeriat ve bir yol yöntem verdik): Bu ifade, sadece farklı resüllerin ümmetleri arasındaki farklılıkları değil, aynı zamanda Hz. Muhammed'in ümmeti içinde de doğal olarak ortaya çıkacak olan yol ve metod farklılıklarına işaret eder. {3}

"Velev şae Allāhu le-ca'alakum ümmeten vahidah" (Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı): Tek bir ümmet olarak

yaratılmama, yani çeşitliliğin ilahi bir tercih olduğunu belirtir.

"Wa-lākin li-yabluwakum fī mā ātākum" (Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi): Yorum ve yol farklılıklarının, inananlar için bir imtihan (deneme) olduğunu ortaya koyar. İmtihan, insan aklının Kur'an'ı ve Sünnet'i içtihat yoluyla anlaması ve uygulamasında gösterdiği çaba, niyet ve samimiyet üzerinedir.

Bu ayet, dini, hayatın gerçeklerinden kopuk, tek bir slogana indirgeyerek insanları susturma (ilzam etme) tehlikesi içeren 'Kur'an Dini' veya 'Gerçek İslam' gibi klişe ifadelerden sakınmanın Kur'anî bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Aksi davranış, bizim dinden anladığımızı herkesin kabul etmesini dayatmak olur ki, bu ilahi iradeye aykırıdır.

III. Dinin Sabiteleri ve Mütahharrik Alanları

Yorum farklılıklarının meşruiyeti, İslam'ın temel sabitelerini (değişmezlerini) ortadan kaldırmaz. Elbette, alimden alime, toplumdan topluma değişmeyen ve evrensel prensipler olarak nitelendirdiğimiz temel esaslar mevcuttur. Bunlar, İslam hukukunun dayandığı Makâsıd-ı Şerîa (Şeriat'ın amaçları) ile de ilişkilidir:

Tevhid (Monoteizm): Allah'ın birliği ve O'na ortak koşulmaması.

Adalet: Yönetimde, sosyal hayatta ve hukukta hakkaniyetin tesisi.

Emanetin Ehil Olana Verilmesi: Liyakatin esas alınması ve görevin layık olana teslimi.

Bu sabiteler, tüm yorumların ortak paydası ve İslam'ın değişmez çekirdeğidir. Ancak bu evrensel prensiplerin pratiğe dökülme biçimi, yani fūrū (detay hükümler) alanı, içinde bulunulan şartlar, imkanlar, sosyal ve fiziki çevrenin de etkisiyle içtihadı açık kalmıştır. {4} Farklı alimlerin ve toplumların Kur'an ayetlerinden farklı sonuçlar/yorumlar/mezhepler çıkarabileceği gerçeğini inkâr etmek hem beşerî tecrübeyi hem

de Maide 48'in ruhunu görmezden gelmek anlamına gelir.

IV. Yönetim Modeli ve Klişe İfadelerden Kaçınma

İslami metinler, Kur'an'ın bir rejim adı veya katı bir devlet modeli bildirmediği, ancak yönetim için adalet, meşveret (*danışma*) ve liyakat gibi temel ilkeler belirlediği konusunda genel bir fikir birliği sunar. {5} Bu, yönetim biçiminin (saltanat, cumhuriyet, demokrasi vb.) sabiteler alanına değil, değişen beşerî yorum ve içtihat alanına dahil olduğunu gösterir.

Bu bağlamda, "*Kur'an Dini*" veya "*Gerçek İslam*" gibi ifadelerden kaçınmak hem teolojik hem de sosyolojik açıdan kritik öneme sahiptir. Bu klişe ifadeler, çoğunlukla bir yorumun (fıkıhın) dinin (İslam'ın) kendisi gibi algılanmasına, dolayısıyla diğer meşru yorumların dışlanmasına ve toplumsal kutuplaşmaya yol açar. Dinin mutlak hakikati ile fıkıhın zannî nitelikli yorumlarını birbirinden ayırmak, sağlıklı bir Müslüman düşünce geleneğinin sürdürülmesi için temel bir gerekliliktir.

Sonuç

Maide Suresi 48. ayet, yorum ve mezhep farklılıklarının sadece kaçınılmaz bir beşerî sonuç değil, aynı zamanda ilahi irade tarafından tasdik edilmiş bir imtihan alanı olduğunu göstermektedir. Her bir ümmet için bir şeriat (yol/yöntem) tayin edilmesi, İslam'ın tek bir yorumunun mutlak ve değişmez hakikat olarak dayatılmasının önüne geçer. İslami düşüncenin akademik ve ilmi zeminde gelişimi için, evrensel sabiteler (tevhid, adalet) korunmakla birlikte, farklı yorumların meşruiyetini kabul etmek ve dogmatik söylemlerden uzak durmak esastır. Bu kabul, farklılıklar üzerinden rekabet etmek yerine, "hayırlı işlerde birbirimizle yarışma" (Maide 5:48) emrine uygun bir yaşam biçimini teşvik edecektir.

Dipnotlar

- (1) TDV İslâm Ansiklopedisi, "Fıkıh" maddesi. Fıkıh, "*Kişinin yararına ve*

zararına olan şeyleri bilmesi" şeklinde tanımlanarak hem ibadet hem de ahlak/davranış hükümlerini kapsar.

- (2) Y. Nuri Öztürk'ün bu görüşü, C. Ali Yürekli tarafından bir paylaşımda alıntılanmıştır. Bkz. Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an'ın Temel Kavramları (İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2007), s. 320-321.
- (3) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Maide 48. Ayetinin tefsirinde, bu kısmın sadece geçmiş ümmetlere değil, Hz. Muhammed'in ümmetine de bir yol ve yöntem kılındığı şeklinde tefsirler olduğu belirtilir. Bu, Kur'an'ı anlamada metodolojik farklılıkların meşruiyetine işaret eder.
- (4) Fıkıh usulünde Makâsıd-ı Şerîa (*Şeriat'ın amaçları*) teorisi, hükümlerin değişen şartlara göre yorumlanmasında temel bir araçtır. Farklı mezhepler bu amaçları (dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunması) farklı bağlamlarda uygulamışlardır. Bkz. Ahmet Yılmaz, İslam Hukukunda Yorumsal Çoğulculuk (Ankara: Etüt Yayınları, 2020), s. 115-120.
- (5) Kur'an, yönetim biçimi yerine yöneticilere yönelik ilkeler koyar. Örneğin meşveret (*istişare/danışma*) ilkesi Şûrâ Suresi 38. ayette vurgulanmıştır.

Kaynaklar

Diyanet İşleri Başkanlığı. Kur'an-ı Kerim Meâli ve Tefsiri. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.

Öztürk, Yaşar Nuri. Kur'an'ın Temel Kavramları. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2007.

TDV İslâm Ansiklopedisi. "Fıkıh" Maddesi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.

Yılmaz, Ahmet. İslam Hukukunda Yorumsal Çoğulculuk. Ankara: Etüt Yayınları, 2020.

EVLIYA ÇELEBİ'NİN AKSARAY SEYAHATI

DR. MUSTAFA FIRAT GÜL

Bugün seyyah denilince akla kim gelir? Ülkemizde net olarak Evliya Çelebi geldiği kesindir. Dünyada ise Evliya Çelebi yine akla gelen birkaç isimden birisidir. Türk ve dünya tarihinin büyük seyyahının eseri diğerlerinin eserinden daha büyük olduğu için ayrı bir yere sahiptir.

Evliya Çelebi 25 Mart 1611 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Bilindiği gibi, UNESCO, 2011 yılını "Evliya Çelebi Yılı" ilan etmişti. Ben de 14 sene evvel, Evliya Çelebi hakkında yerel gazetelerde birkaç yazı kaleme almıştım. O yazılarımdan birinde seyyahımızı birçok öğretmen, eğitimci hatta akademisyenin "palavracı" olarak gördüklerini ve Çelebi'nin eserini tavsiye etmediklerini yazmıştım. Halbuki yıllar geçtikçe Çelebimizin eserindeki bilgilerin kıymeti anlaşılmaktadır. Tarihçiler,

mimarlar, coğrafyacılar, topoğrafyacılar, etnoğraflar ve daha birçok disiplinden araştırmacılar Seyahatname'den istifade etmektedir.

Evliya Çelebi'nin Hoca Ahmed Yesevi soyundan geldiği birçok kaynakta yazar. Seyyahımızın babası Saray-ı Âmire'nin kuyumcubaşısı Derviş Mehmed Zıllî Efendi'dir. Sadrazam Melek Ahmed Paşa ile akrabalıkları vardır. Seyahatname'den anlaşılmaktadır ki "Evliya Çelebi, babasının Sarayda nüfuzlu kişilerden ve zamanın tanınmış şahsiyetlerinden olması dolayısıyla önemli hocalarından eğitim almıştır. Şeyhülislam Hamid Efendi Medresesi'nde 7 yıl okumuş, Müderris Ahfeş Efendi'den ders almış, musıkî eğitimini Derviş Ömer Efendi'den alarak iyi bir musiki bilgisine sahip olmuştur. Sa'dizade

Dârülkurra'sında okuyarak hafız olmuştur. Sultan IV. Murad'ın emriyle alındığı Saray'da 2 yıl kalmış ve burada da eğitimine devam ederek hat ve musiki dersleri almıştır. Evliya Çelebi, iyi bir eğitim almanın yanı sıra zamanının geçerli yabancı dilleri olan Arapça ve Farsçayı öğrendikten sonra babasının komşusu kuyumcu Simyon'dan Rumca öğrenmiş, bir miktar da Latince dersi görmüştür”.

Evliya Çelebi'yi anlatan eserlerin tamamında ifade edildiği gibi seyyahımız hiç evlenmemiştir. Ömrünü bekâr olarak geçirmiştir. Kendi ifadesiyle sakalı ve bıyığı olmayan, devamlı tıraş olan bir çelebidir.

“Gezmeye düşkünlüğü dolayısıyla, gezmek için her sebepten yararlanmış ve bütün ömrü boyunca gezmiştir. Seyahatname boyunca defalarca ifade ettiği üzere, Rum, Arap ve Acem'de, İsveç, Leh ve Çek'te, 7 iklim ve 18 padişahlık yeri 51 yıl boyunca gezip dolaşmıştır. Bütün bu gezdiği coğrafyada 147 dilden kelimeler toplamıştır. Evliya Çelebi'nin bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan ve özgün metni 4.000 sayfa tutan 10 ciltlik seyahatnamesinden başka Şakaname diye bir eserinin olduğunu da bize haber vermektedir. Ancak bugüne kadar izine rastlanmamıştır. Evliya Çelebi'nin hayatına

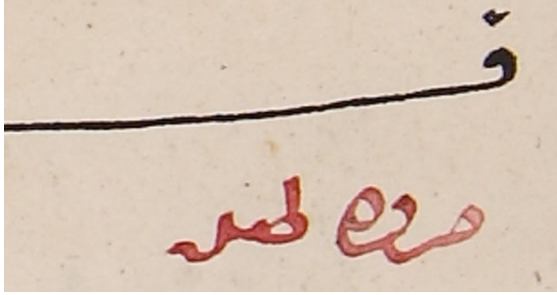
dair bildiklerimizin tamamı kendi anlattıklarıdır. 51 yıllık gezi hayatı boyunca devamlı not tutmuş, nerelere gittiğini, ne yaptığını, kimlerle görüştüğünü uzun uzun yazmıştır. Hangi tarihte ve nerede öldüğü kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak, yalnızlık köşesine çekildiği Mısır'da 1685 tarihinden sonra öldüğü tahmin edilmektedir”.

Seyahatname'nin yazılışına dair şu önemli bilgileri de iktibas etmenin elzem olduğuna inanıyoruz: “Seyahatname'nin özgün nüshası rik'a hatla aharlı kağıda yazılmıştır. Her cildin sayfaları çok ölçülü ve düzgündür. Sayfalar genelde 36 satır olarak düzenlenmiştir. Bazı ciltlerde satır sayısı 40'a kadar çıkmaktadır. Seyahatname 5. cilde kadar çok dikkatle yazılmış, noktalar konulmuş ve keşideler düzgün olarak çekilmiştir. Evliya Çelebi, hassas olduğu veya doğru okunmasını istediği kelimelerde hareke koymuştur. Bölge ağzını ve söylenişini belirtmek için nokta ve hareketlere dikkat etmiştir. Ancak 5. ciltten itibaren harflerin keşideleri ve kulakları çoğu zaman eksiktir. Hele bazı keşide ve noktadan eser yoktur. Bu durum, yazarımızın yaşlılık dönemine rast geldiğinden fırsat bulamadığını düşündürmektedir. 9 ve 10. ciltlerin, Evliya'nın el yazısı nüshası olmadığından yıpranmış olan nüshadan çoğaltılmıştır. Hattatlar, eksik ve yıpranmış olan yerdeki bazı kelimeleri

kendilerine göre yorumlamışlar, bazen de cümlelerin gelişine göre kendiliklerinden eklemeler yapmışlardır.”

Evliya Çelebi'nin bu meşhur eserinin 3. Cildinde Aksaray'ımız da anlatılmaktadır. Seyyahımız, Aksaray'a 1649 yılında gelmiştir. “Menzil-i Ortaköy: Aksarây sancağında yüz elli akçe pâyesiyle başka kazâdır. Bir vâsi' mahsûldâr fezâda bâğlı ve bâğçeli ve câmi' ve mesâcidli kasaba-misâl ma'mûr köydür. Bu karyeye tâbi' cümle otuz altı pâre nâhiye kurâlarıdır. Andan yine cânib-i şimâle ma'mûr [u] âbâdân kurâları ubûr ederek bir menzilde”

1842 tarihli defterde Helvadere yerine HARVADALA yazılmıştır.

diye Aksaray'a dair bilgi vermeye başlar ki birçok kişi bu Ortaköy'ü şimdiki ilçe zanneder. Halbuki Ortaköy dediği Niğde'nin Altunhisar ilçesidir. Seyyahımız yol güzergahındaki Helvadere'ye uğrar. O zamanki adı bilindiği gibi Hirvadalı'dır. Helvadere'yi şöyle anlatır: “Karye-i Hirvadalı: Bu dahi bir ferah-fezâ yerde gâyet ma'mûr u müzeyyen hân u câmi'li müselmân karyesidir ve Aksarây kazâsı nâhiyeleri kurâsındandır.”

Helvadere'den sonra Aksaray'a gelmiştir. Helvadere ile Aksaray arasındaki yerleşimlerden bahsetmemiştir. “Evsâf-ı dâr-ı sulehâ-yı şehri bây, ya'nî belde-i irem kal'a-i

Aksarây” başlığından sonra Aksaray'ı anlatmaya başlar: “Nice müverrih-i Yunaniyân bu şehrin ibtidâ bânîleri hakkında tâ Hazret-i İsâ asrında havâriyyûndan Şem'un-ı Safâ re'yiyle bu şehir binâ olunmuşdur. Niçe mülûkden mülûke intikâl edüp âhir kayâsıralardan kör Harkil'in veled-i nâ-kâbili Helinâ nâm kral-ı bî-nâm tevsî üzre binâ edüp Arab kavmi üzre seferler etmeğe mübâşeret edüp niçe bin cünûd-ı cünübüyle Şâm üzre giderken Sufrâz nâm mahalde askeriyle münhezim olup ol savaşı perhâşda Helinâ kral-ı dâll dahi muzmahill olup anın

veled-i pelîdi Mikâle kral olup âhir anın destinden Âl-i Selçukiyân'dan Sultân İzzeddîn Kılıç Arslan ibn Melik Mes'ûd, sene tis'a ve sittin ve hamse mi'e târihinde küffâr-ı Rûm destinden dest-i kahr ile kefare-i Rûm'ı kıra kıra amân vermeyüp feth etdiklerinde ceş-i Nasârâ'dan bir ferd-i anîd u pelîd kalmaz. Meğer bu feth-i zafer-me'âsirde yetmiş aded kibâr-ı evliyâ-yı kümmelîn hâzırlar imiş. Ba'de'l-feth ibtidâ salât-ı cum'ada eş-Şeyh Kerîmeddîn-i Kirmânî el kaldırıp cemî'i huzzâr-ı meclis, âmîn dediklerinde Şeyh Kerîmeddîn hazretleri eydür: “İlâhî bu şehir-i İslâm'da küffâr-ı hâksârdan biri sâkin olmaya. Ve ticâret ile gelüp gide ve karâr ederse mu'ammer olmaya!” deyü cemî'i kibâr-ı evliyâ du'â ederler. Anın için ilâ haze'l-ân Şehir-i Aksarây'da hâlâ küffârdan nâm u nişân yoktur. Tavattun etmek istese ahâlî-i beled komazlar ve hâkim kuvvetiyle kalırsa aslâ mu'ammer olmazlar. Andan ba'de'l-feth bu şehirde yedi yüz kibâr-ı evliyâullâh lenger-i ikâmet bırağup kaldılar. Anın için ba'zı müverrihler bu şehre “Dâr-ı sulehâ” deyü tavsîf etmişler. Ba'dehû

fâtih-i Aksarây, Kılıç Arslan Şâh bu şehri mezkûr evliyâullâhların nazarıyla eyle imâr eder kim güyâ Konya Merâmı olur.”

Seyyahımızın, Aksaray’a dair yazdığı bu ilk kısım için ben yıllar önce şöyle bir açıklama yapmıştım: “Aksaray’ın tarihçesi yazılırken milattan öncesinden başlanır, buraya hakim olan tüm devletler, kavimler ve bu devletlerin hükümdarları yazılır ama bu isimler içerisinde ‘Şem’un Safa’ ismi geçmez. Zaten Şem’un Safa bir idareci, bir komutan değildir. Hz. İsa aleyhisselam’ın üçüncü elçisinin adıdır. Roma halkının hak dine inanmaları için gönderilen üç elçiden üçüncüsü Şem’un Safa’dır. Diğerleri Yuhanna ve Pavlos’tur. Şem’un Safa’nın kabri inanışa göre Antakya’da bulunan Habib-i Neccar caminin içerisinde. Bu elçinin Aksaray’daki Romalılara geldiğini anlamak ve kabul etmek gayet doğaldır ama onun isteğiyle Aksaray şehrinin yapıldığını kabul etmek tamamen tercih meselesidir.

Şem’un Safa’nın istediği vakitler milattan hemen sonra olmalıdır. Milattan hemen sonra yani M.S. 17 yılında Hititler döneminde Garsaura (Kuşşara) isimli bu şehir Archelaos tarafından imar edilmiştir. Şem’un Safa’nın Aksaray’a geliş tarihi de bu tarihten sonra olmalıdır. Elbette elimizde kaynak olmadığı için ancak tahminde bulunabiliyoruz. Bu tahmini de Evliya Çelebi’nin ifadesine göre yapıyoruz. Yine Evliya Çelebi’nin şehrimizin ismi için “Rumlar buraya hala Pegahel(e)na derler” ifadesinden de Helena isimli hükümdarın hakimiyetini hatırlamak isteyen Rumların bunu dillendirdiklerini anlıyoruz.”

Seyyahımız, Aksaray’ın ismini *Der-beyân-ı sebeb-i tesmiye-i Şehr-i Aksarây* başlığı ile şöyle açıklar:

“Kılıç Arslan şâh’ın bu şehir tahtgâhı olmağıla nâm mahallinde bir sarây-ı azîm binâ eder kim niçe yerde kasr-ı iremleri ve kasr-ı Havernâkları ve kâh-ı ekâsireleri ve eyvân-ı hakanîlere mânende kâ’alar ile ârâste ve Merâm-misâl cenîn ü hıyâbânlar ile pîrâste edüp bu sarây-ı azîmîn yedi bin aded manzara ve dakka ve revzenleri ve üç bin aded müte’addid nakş-ı bûkalemûn hücreleri var idi. Ve Kılıç Arslan binâsı olmağıla dârû’s-sa’âdesinin yemîn [u] yesârında tucdan iki aded arslan-ı mehîb timsâli inşâ etdirmişdi ve mağrib-zemîn üstâdlarından iki üstâd-ı kâmil bu esedlere birer ilm ile tılsım edüp bir arslanın ağzından âteş feşân olurdu. Bir sübû’ın ağzında bir sayha-yı mühlik sâdır olurdu. Tâ ki bir âdem bu sarâyâ kem kasd ile girse yâ sarâydan bir şey serika edüp taşra çıkarken bu arslan-ı âteş fişânın şerâresinden ve öbür esedün na’rasından harâmî ve sârik herîfler helâk olurdu. Bu şehir bu sarây-ı münevver ile cihân-arâ olmağın bu şehre Aksarây deyü tesmiye etdiler, ammâ zamân-ı keferede bu şehre lisân-ı Yunan’da ilâ hazâ’l-ân Pigâhelinâ derler. Hazret-i Îsâ asrında imâr olduğun Rûmlar sıhhat üzre yazmışlardır.”

Evliya Çelebi, Aksaray’ın ismini o günlerde kendisine anlatıldığı gibi ve başka eserlerden öğrendikleriyle aktarmış. O yıllarda bilindiği gibi rivayetçi bir tarih anlatısı vardı. Kendisi de bu geleneğe sadık kalarak okuyucuyu bilgilendirmiş. Fakat günümüzde pek çok şey değişti. Tarih bilimi (başka bir ifadeyle tarihçiler) birçok bilimden faydalıyor,

disiplinlerarası çalışmayla meselenin hakikatini ortaya koymaya çalışıyor. Arkeolojik kazılar başta olmak üzere yapılan çalışmalar Aksaray'ın isminin Çelebi'nin anlattığı gibi ya da Çelebi'ye 1649 yılında anlatıldığı gibi olmadığını ortaya koymuştur.

27-29 Ekim 2016 tarihinde I. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (Kültür, Tarih, Din, Medeniyet) açılış konuşmasında Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN, "Tarih Boyunca Aksaray'a Verilen Adlar ve Bu Adların Kökeni Üzerine Görüşler, Değerlendirmeler" başlıklı bildirisinde Aksaray'ın ismiyle alakalı çok önemli bilgiler anlatmıştı. Ben de bu konuşmayı dikkatlice dinledim. Bu çalışmayı okumanızı tavsiye ediyor ve en önemli kısımlardan bir bölümü aşağıya alıyorum: "*Şehrin adının 593 yılına ait bir sikkede Aksara olarak geçmesi en ilgi çekici veridir. Bu bilgi, şehrin adının daha VI. yüzyılda Aksara olarak değiştiğini göstermektedir. Bölgede Türk hâkimiyetinden öncesine rastlayan bu yazılışın Latince ve Eski Yunanca sözlüklerde bulunmaması nedeniyle adın Bizans döneminde Anadolu Rumcasına çevrilmiş biçim olduğunu düşünmekteyiz. Adın bu biçimi daha sonraki Bizans kaynaklarında Ta Aksara ve Taksara (τά 'Açapa ve táçapa) olarak karşımıza çıkar.*"

Seyyahımız, Aksaray'a dair bilgilendirmesine şöyle devam etmiştir:

"*Ba'dehû sene (---) târîhinde Karamânoğlu Ya'kûb Beğ destine girüp andan sene (---) târîhinde Yıldırım Hân destine girdi. Andan Timur Hân-ı pür-zor sene (---) târîhinde Yıldırım Bâyezîd Hân'a rağmen bu şehri harâb u yebâb ve halkın kebâb ve hâneleri Aksarây'ı turâb etdiğinden hâlâ kavm-i Etrâk ol sarâyâ*

yazıkları geldiginden ya'nî acıdiklarından "Ah sarây" derler. Nicesi "Ak sarây" derler. Bu gûne ismiyle müsemma bir şehir-i ra'nâdır. Hâlâ dest-i Âl-i Osmân'da Gâzî Süleymân Hân tahrîrî üzre Karamân eyâletinde sancakbeği tahtıdır. Kânûn üzre beğinin hâsı (---) akçedir. Ber vech-i adâlet yigirmi kîse hâsıl olur ve beş yüz askere mâlik bir tuğlî mîr-i livâdır. Taht-ı hükûmetinde (---) timar ve ze'âmet vardır. Alaybeği ve çeribaşı ve yüzbaşısı vardır. Kânûn üzre cebelûleri ile (---) asker olur. Beğinin livâsı altında me'mûr oldukları sefere giderler. Bir hâkimi dahi şer'-i Resûl tarafından yüz elli akçe pâyesiyile şerîf kazâdır ve cümle (---) aded nâhiye kurâlarından beher sene kadiya beş kîse adâlet üzre hâsıl olur. Müftîsi ve nakîbi ve kethüdâyeri ve yeniçeri serdârı ve kal'a dizdârı ve muhtesibi ve şehir subaşısı [70a] vardır ve a'yân-ı eşrâfi ve kübbâr [u] sulehâ-yı meşâyihü firâvandır."

1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Aksaray'ın da büyük acılar yaşadığını dinleyen seyyahımız sizin de az önceki satırlarda okuduğunuz gibi şehre neden Ahsaray denildiğini aktarmış. Daha doğru bir ifadeyle kendi üslubunca yazmış.

Aksaray kalesiyle de alakalı oldukça önemli bilgiler aktarmıştır. Günümüze ulaşamayan Aksaray kalesi hakkında en geniş ve eski bilgi Evliya Çelebi'nin eserinde geçer. "Der-beyân-ı eşkâl-i kal'a-i Aksarây, Ahsarây ve Ah-ı sarây" başlıklı kısımda kalenin büyüklüğü, şekli vs hakkındaki bilgiler şöyledir:

"*Evvelâ şehir-i Rûmdan add olunur bir vâsi' düz fezâda kal'ası nehr-i Uluirmak kenarında şekl-i murabba' seng-i mutarraş ile mebnî bir kal'a-i*

kavîdir kim tâ şehrin vasatında vâki' olmuştur. Ammâ burc [u] bârûları ol kadar âlî değildir. Lâkin selef-i mi'mârî mühendisleri yine cümle ebrâcların ve dendân-ı bedenlerin ve mazgal deliklerin cümle hendese ile binâ etmiş bir kal'a-i müzeyyendir ve cümle (---) aded kulleleri birbirlerine nâzırdır kim hîn-i muhâsarada her kullenin ceng-âver bahâdırları tûfeng ile kulleleri muhâfaza ederler ve bu kal'anın dâ'iren-mâdâr etrafı (---) aded germe adımdır. Van ve Diyârbekir ve Erzurûm kal'aları kadar büyük değildir ve cânib-i erba'asında handakı (---) bu cirmde olan sûr-ı üstüvârın cümle etrâfında beş kapudur. Evvelâ Küçük kapu cânib-i garba nâzırdır ve Demir kapu semt-i kibleye meftûhdır ve Kışkapusu dahi taraf-ı kibleye mekşûfdur. Ve Ereğli kapusu cânib-i cenûba nâzırdır ve Konya kapusu taraf-ı garba manzûrdur. Mezkûr kapuların dîdebânları ve bâcdâr [u] muhtesib âdemleriyle mâl-â-mâldır. Bu cirmde olan kal'a içinde cümle (---) aded tahtânî ve fevkânî bâğ u bâğçesiz hâne-i mergûblardır. Ve derûn-ı hisârda her hayrât [u] hasenâtdan mevcûd olduğundan mâ'âdâ zamân-ı Celâlî'de gılâl anbârları vardır, ammâ cebehânesi yokdur. Ancak mâh-ı ramazân hilâli nümâyân oldukda ve yevm-i ıydeynde ve beğlerbeğiler geldikde şâdimân topları atacak kadar barud-ı siyâhî ve birkaç aded şâhî topları vardır, ammâ gayri cebehâne-i mühimmât [u] levâzımât yokdur ve gayri asâr-ı binâdân câmi',".

Aksaray kalesinden kalanlar, 1960 sonları...

Kale hakkındaki bilgiler bittikten sonra “Evsâf-ı varoş-ı müzeyyen şehir-i Aksarây” başlığı altında şehrin fiziki görüntüsüne dair bilgiler öğreniyoruz: “Şehir kethüdâsı takrîri üzre bu şehir-i Ahsarây cümle (---) aded tahtânî ve fevkânî bâğ u bâğçeli ve her hânedan hâneye cereyân eder âb-ı revânî hânedânlar ve sarây-ı alîler ve gayri buyût-ı valilerdir. Ekseriyâ kerpiç ve taş dîvârlı ve sûtûhları cîr ve kireç ve tûrâb ile mestûr hâne-i ma'mûrlardır.”

Seyyahımız, Aksaray'ın mahallerini de yazmıştır:

Cümle otuz iki mahalledir. Evvelâ mahalle-i Kârâne ve mahalle-i Cuvallakı ve mahalle-i Sofular ve mahalle-i Çömlekçiler ve mahalle-i Şeyhli ve mahalle-i Timarhâne ve mahalle-i Kızılca ve mahalle-i Kalınlar ve mahalle-i

Vildân Güllü ve mahalle-i Meydân ve mahalle-i Bilecik ve mahalle-i Pamukcılar ve mahalle-i Şeyh Gaznevî ve mahalle-i Terhâcî ve mahalle-i Paşacık ve mahalle-i Gergî ve mahalle-i Câmî‘-i Kebîr ve mahalle-i Bâb-ı Sagîr ve mahalle-i Hacı Fikreddîn ve mahalle-i Borabâzârı ve mahalle-i Ereğli Kapusu ve mahalle-i Yandili ve mahalle-i Zencîrli ve mahalle-i Kaval ve mahalle-i Taşbâzârı ve (---) (---) (---).

Siz de fark etmişsinizdir, mahalle sayısının otuz iki olduğunu başta yazar ama mahalle isimlerini tek tek saydığımızda otuz iki olmadığını görürüz. Taşpazarı mahallesinden sonraki üç boşluğu da dahil etsek yine otuz iki etmiyor. (Doktora tezimde Aksaray mahallelerine dair daha geniş bilgi bulabilirsiniz)

Mahalle isimlerinden sonra “Evsâf-ı câmî‘-i salâtîn-i selef-i Selçukiyân ve gayri ma‘bedgâh-ı âbidân” başlığı altında ibadethaneleri anlatmıştır:

“Cümle (---) aded câmî‘-i mülûk-i selef ve gayri ma‘bedgâhlardır. Evvelâ cümleden (---) semtinde Karamânoğlu İbrâhîm Beğ câmî‘i secdegâh-ı kadîm-dir. Derûn-ı câmî‘ cümle dörd aded tâk-i Kısra’dan nişân verir kemer-i kavs-i kuzahlar üzre cümle kârgir kubbe ve toloz rıhtım kemer-i sağırlardır ve derûn-ı câmî‘de on iki aded amelî amûd-ı ser-âmedlerdir ve iki aded musanna kapuları vardır ve mihrâbı ve minberi ve mü‘ezzinân mahâfili tarz-ı kadîm sâde-güzelidir ve âvîze-i maslûbât-ı şöhretler ile ol kadar müzeyyen değildir. Lâkin ma‘bedgâh-ı atîk olmağın bu câmî‘de gâyet rûhâniyyet vardır ve bu şehir içre bundan ulu câmî‘ yokdur. Lâkin tûlen ve arzen ne kadar

adım olduğu ve ne kadar âdem aldığı ma‘lûmum değildir. Ammâ bir minâre-i mevzûnu câmî‘den ba‘îd olup câmî‘in kîbâbları kireç ile mestûr olduğu mefhûmumdur.

Ve eş-şeyh Hâmid-i Velî câmî‘i Şeyhler mahallesinde kubbe ve kemerli ve bir minâreli câmî‘i metîndir. Ve Tabbâklar câmî‘i kireç dîvâr ile mebnîdir, ammâ gâyet cemâ‘at-ı kesîresi vardır. Ve el-Hacı Seyyid Hasan Efendi câmî‘i Başköprü kurbunda bir câmî‘-i dil-küşâ ve şîrîndir. Ve Kârhanê câmî‘i yine Kârhanê mahallesinde rûhâniyyetli bir müstecâbü‘d-da‘ve bir câmî‘-i münevverdir (---) (---) (---) (---) (---).

Seyyahımız, Aksaray’da mescid kelimesi yerine mevgit denildiğini yazdığına göre başka bir yerde bu kelimeyi duymamış demektir diyebiliriz. Çelebi, bilindiği gibi bir bilgiyi başka bir diyârda da duyduysa bunu belirtir. “Sitâyîş-i mesâcid-i mahallât-ı muvahhidân” başlığı altında Aksaray’da bu kelimeyi nasıl duyduğunu da anlatmaktadır:

“Cümle otuz iki aded mahallede toksan sekiz mahalle mevgitleri vardır. Bu diyârda mescidlere mevgit dahi derler. Evvelâ bâlâda tahrîr olunan mahallelerin esmâlarıyla müsemmâ birer mahalle mescidleri olduğundan mâ‘adâ meşhûr olan mevgitler ve eyne damları ya‘nî âzîne günî mescidleri vardır. Bu diyârın re‘âyâsı mescidlere eyne damı derler kim ol mesâcidler bunlardır”.

Medreselere dair yazdıkları da oldukça önemlidir çünkü bu eserlerin banileri, müderrisleri gibi konularda bilgi yok denecek kadar az olduğundan seyyahımızın bilgilerini dikkatlice değerlendirmek gerekiyor. “Sitâyîş-i medâris-i âlimân” başlıklı bölüm şöyledir:

“Cümle (---) aded dârü't-tedris-i tâlibândır. Evvelâ (---) (---) semtinde medrese-i Yılcancık binâ-yı kadîm ve hayrât-ı azîm bir dâr-ı tahsîl-i ulûmdur. Ve Sulu medrese mübârek mekân-ı ulûm-ı şettâ yeridir kim başka bir hâssa vardır. Ve medrese-i câmi'-i Karamânoğlu. Bunlar meşhûr medreselerdir ve cânib-i vakıf dan talebeleri ve ders-i âmmelerine mâh-be-mâh vazîfe-i mu'ayyeneleri ve lahmiyye ve şem' iye hücre-bahâları verilir.

Gayri cevâmi' ve mesâcidlerde niçe hasbî ders-i âmmalar vardır kim gûnâ-gûn fûnûn-ı şettâ görülür. Ekseriyyâ ahâlî-i Aksarây müfessir ve muhaddis ve fakih olurlar. İlm-i ferâ'iz hod evlâ bi't-tarîk-i âbâ ve ecdâdlarından berü tilâvet ede gelmişlerdir, ammâ bu şehirde mahsûs dârü'l-kurrâ yoktur, lâkin hâfiz-ı Kur'ân'ı çokdur. Ammâ ilm-i kırâ'atda tecvîd ile kırâ'at-ı İbn Kesîr ve kırâ'at-ı seb'a ve kırâ'at-ı aşere ve kırâ'at-ı takrîb ilmi tilâvet eder yoktur, ammâ tecvîd-i ilm-i hıfz okur çokdur. Ve ilm-i hadîs için başka dârü'l-hadîsleri yoktur, ammâ her medrese ve câmi'lerde ilm-i hadîs tilâvet olunur”.

Ulurmak hakkında gelen -neredeysen- her seyyah bilgi vermiştir. Seyyahımız ise “Der-fasıl-ı enhâr [u] âb-ı hayvân” başlığı altında şunları kaydetmiştir: “Şehrin vasatında cereyân eden Ulurmak (---) dağdan gelüp şehrin cemî'i imâretlerine saky edüp Alâ'eddîn cistrinden ubûr edüp (---) mahlût olur. Bu şehrin Bursa gibi her hânesinde mâ-i câriler ve niçe uyûnlar vardır”.

Hamamlar hakkında ise “Der-imâret-i hammâmât-ı gâsilân” başlığı altında “Cümle (-- -) aded hammâm-ı ferahnâkdir. Evvelâ Beğ hammâmı gâyet atik hammâm-ı hûb-binâdır.

Andan Azebler hamâmı binâsı ve âb [u] hevâsı latîf hammâm-ı hoş-bûdur. Andan Tizbâzâr hammâmı, Paşa sarâyı kurbundadır. Bunlardan mâ'adâ sarây hammâmıdır” kaydından kafa karışmaktadır. Beğ tamamı dediği tam olarak neresi emin olamıyoruz. Gayet atik dediği Beğ hamamı bugün Kılıç Arslan Hamamı olarak genel kabul görse de net değildir. Paşa Sarayı kurbunda yani yakınında dediği hamam hangisidir bu meçhuldür. Günümüzdeki Paşa Hamamı, 19. Yüzyıl sonlarında Hacı Ali Paşa tarafından yaptırıldığına göre bahsi geçen Paşa bu Paşa değil!..

Evliya Çelebi, Aksaray'la ilgili olarak son kısımda şehrin manevi yönünü anlatmıştır: “Bu şehirde yedi binden ziyade büyük evliyanın yattığı tevatürle söylenir.” Bu cümlesi daha sonra bazıları tarafından 70 bin olarak aktarılmıştır. Halbuki eserin orijinalinde bu rakam sizin de gördüğünüz gibi 7 bindir. Seyyahımız şöyle devam eder: “Dar-ı ervah denilen buraya nice kere nur inmiştir. Gamlı olan ziyaret etse memnun ve güler olur. Şeyh Hamid Veli, Rum diyarı irfan ehlinin başıdır. Üstü açık bir kubbede gömülüdür. Çoğunlukla sar'alı kimseler ziyaret ederler. Buna yakın Şeyh Kemal sultan, olgunluk yolunda tekemmül etmiş bir büyük pirdir. Buna yakın Şeyh Pertevi sultan, Yesevi tarikinde yahşi erdir”.

Evliya Çelebi'nin dev eseri Seyyahatname'nin 3. Cildinde Aksaray'la ilgili olan sayfalardan aktardığım bu yazının faydalı olması temennimizdir. Hem o günkü dilin anlaşılması adına olduğu gibi iktibaslar hem de bazı kısımları günümüz Türkçesiyle ve özetleyerek anlatmaya çalıştım. Evliya Çelebi'mizin ruhu şâd olsun!

ÖLÜM ve İSMİN SESSİZLİĞİ

HASAN PATIR

Biri öldü mü, evvela adını kaybeder.
Hayattayken bir isme sahipti; bir kimliğe, bir
sesse, bir çağrılışa...
Adını duyduğunda dönerdi, adını işittiğinde
gülümserdi.
İsim, insanın dünyadaki yankısıydı. Ama ölüm
geldiğinde o yankı susar.
Artık kimse “*Hasan nerede?*” demez;
“*Cenaze geldi mi?*” der.
“*Mevta kefenlendi mi?*” diye sorulur.
Ve sonra o kadim, o tören cümlesi gelir:
“*Merhumu nasıl bilirdiniz?*”
İsim yok. İsim öldü.

Dil bile ölünün ardından susar, hatta
saygısından belki de utanır adını anmaya.
Sanki adını söylese, öleni yeniden
çağıracaktı gibi korkar insan.
Çünkü bilir ki, o isim artık karşılık bulmaz.
İsimler, yalnız yaşayanlara hitap eder.
Ölüye seslenemezsin; o duymaz, dönemez,
cevap veremez.

Ölüm, sadece bedeni değil, kimliği de siler.
İnsan, toprağa değil, isimsizliğe gömülür
aslında. “*Cenaze*” olur, “*mevta*” olur,
“*merhum*” olur — ama “*Hasan*” olmaz artık.
Bir zamanlar “ben” diyen, kendi ismini taşıyan
o kişi, şimdi bir “o”dur.
Bir “varlık” değil, bir “hatıra”dır.

Toplumun dili bile bunu kabullenmiştir.
Cenaze evinde kimse isimle konuşmaz.
“*Cenazeyi getirdiler mi?*”, “*Mevta hazır mı?*”
denir. Oysa daha dün, o aynı insanın adıyla
sesleniliyordu:
“*Hasan abi geliyor.*”, “*Nagehan hanım
aradı.*”
Bir gün içinde her şey değişir. İsim gider,
geriye bir beden kalır.

Ve o beden, artık “*kime ait olduğu*” üzerinden
değil,
“*ne yapılacağı*” üzerinden konuşulur.
Kefen, yıkama, defin, dua...
İsim, yerini eylemlere bırakır.

Sonra o törensel sessizlikte, imamın sesi duyulur:

“Merhumu nasıl bilirdiniz?”

Ne kadar sade bir soru...

Ne kadar derin bir unutuş.

Artık isim anılmaz; çünkü adını anmak, ölümü eksiltmek gibi gelir insana.

Bu soru, adın yokluğunda hatırayı onurlandırmanın bir yoludur aslında. Çünkü isim ölmüştür.

Ama belki iyiliği yaşamıştır.

Ölüm, insanın sadece bedenini değil, dil içindeki varlığını da yok eder. İsim, bir kelime değildir.

Bir varlık izidir. Doğarken verilen o ses, insanın ömrü boyunca kimliğini taşır.

Ama ölüm anında sessizce kaybolur. Geride kalanlar onu hatırlasa da o artık o adı taşımaz. İsim, sahibini kaybedince yetim kalır.

Bir mezar taşına kazınan isim, aslında bir yankının son izidir. O taş, artık o ismi taşır, ama o isim yaşamaz. Bir zamanlar sesle var olan, şimdi taşa yazılmıştır. Ve taş konuşmaz.

Belki de bu yüzden insan, yaşarken adını bir şeye yazmak ister. Bir kitaba, bir kalbe, bir hikâyeye, Bir iyiliğe...

Çünkü bilir:

Bir gün *“isim”* olmayacaktır, ama iz kalabilir.

Hayat, ismin anlam bulduğu kısa bir cümledir. Doğumda başlar, ölüm noktasında biter.

Ama bazı cümleler, nokta konduktan sonra da yankılanır. O yankı, belki bir çocuğun hafızasında.

Belki bir dostun duasında, belki de bir taşın üstünde kalır.

İnsan ölürken aslında iki kez ölür. Birincisi bedeni toprağa girdiğinde, ikincisi adı dilden düştüğünde.

Hayattayken bir isme sahipti. O isimle çağrılır, o isimle sevilir, o isimle var olurdu.

İsmi duyunca dönerdi, ismi söylendiğinde gülümserdi. O isim, onun dünyadaki yankısıydı.

Ama ölüm geldiğinde o yankı kesilir. Adı artık bir çağrı değil, bir hatıradır.

“Cenaze geldi mi?” derler.

“Mevta kefenlendi mi?” derler.

Bir zamanlar adıyla anılan insan, şimdi bir kelimenin içine sığar:

Mevta.

Ve o kelimenin ardında.

Adını kaybetmiş bir sessizlik yatar.

Sonra o tanıdık, o tören cümlesi gelir:

“Merhumu nasıl bilirdiniz?”

Kimse *“Hasan’ı nasıl bilirdiniz?”* demez.

Çünkü isim artık ölünün değil, yaşayanın dilindedir.

Ölüm, adı da beraberinde götürmüştür.

Dil, ölüye karşı sessizleşir. Belki saygıdandır.

Belki korkudan, belki de derin bir

kabullenıştır,

Bu isim artık işe yaramaz.

Bir zamanlar *“ben”* diyen insan, artık *“o”* olmuştur.

O bedeninin adı yoktur, sadece yönü vardır:

Toprağa, sonsuzluğa, suskunluğa...

Ve mezar taşı dikilir. Üzerinde iki tarih, bir isim. Ama o isim artık sahibine ait değildir.

Taş, ismi taşır; ama o isim yaşamaz.

Bir zamanlar nefesle yankılanan ses, artık rüzgârın uğultusuna karışmıştır.

Belki de bu yüzden insan, yaşarken adını bir izle birlikte bırakmak ister.

Bir kelimeye, bir sevgiye, bir iyiliğe...

Çünkü bilir:

Bir gün *“isim”* olmayacaktır.

Ama anlam kalabilir.

Ölüm, bir suskunluk değil, bir dönüşümdür aslında. Adın biter, ama iz sürer. Beden yok olur, ama hatıra kalır. İnsan unutulur, ama bıraktığı ışık kalır.

İnsan unutulur, ama bıraktığı ışık kalır.

Ve ölüm, sonunda kulağımıza fısıldar:

“İsim ölür, ama anlam kalır.”

TESPİH – 5

SERKAN DEMİRALP

Tespîh sevenlerin bir hikayesi vardır genelde. Benimki bir doğum günü hediyesiyle başladı. Tabii ki öncesinde çoğu Türk insanında olduğu gibi kıyıda köşede kalmış, değerini malzemesini bilmediğim bir poşet içinde sakladığım tespihlerim vardı. Eşim doğum günü hediyesi olarak bir tespih hediye etti. Dedik ya malzemesi kadar hikayesi de önemlidir. Bende ki aşk da böyle başladı. Bu tespihi satan kişiye göre en az yüz yıllık deve kemiğinden yapılma bir tespihti bu. Buradan hikayesini araştırmaya başladıkça deve kemiğinin kıymetli bir materyal olmadığını zaten kaç yıllık olduğunu bilmenin de bizim imkanlarımızla mümkün olmadığını öğrendim.

Manevi değeri ve bende açtığı yol, hangi malzemeden ve kim tarafından yapıldığını bilmesem de bu tespihi çok değerli kılmıştır. Elimde oynadıkça aklıma hep öğrenme araştırma isteği geldi. Ankara'da tespih atölye ve mağazaları *Ulus, Hacı Bayram cami ve*

Ankara Kalesi civarında yoğundur. Buraları gezip ziyaret ettim. Bazı ustalarla tanıştım. Malzemeler hakkında bilgi almaya çalıştım. Bir malzemeden tespih yapmakta ustalaşmış olsalar da hammadde temini konusunda pek çoğunun yetersiz veya kulaktan dolma bilgilerle dolu olduğunu gördüm.

Geneli ya kendilerine müşterinin temin ettiği materyalden tespih yapıyor veya zaten kendi ekosistemlerinden insanların parsellediği sosyal medya kanalları, antika pazarları, tespihçiler kahvesi aralarında gidip geliyorlardı. O zamanlar niş bir pazar olan yabancı 2.el açık artırma sitelerini takip etmeye başladım. Satıcıların eski obje gözüyle baktıkları antik bakalit ve katalin objeleri uygun fiyata temin edebildiğim fırsatlar oldu. Bunları toplayarak

Tespihi yapan Serkan Demiralp

bazılarını materyal olarak koleksiyoner veya tespihçilere sattım.

Hoşuma gidenleri ya kendime obje olarak ayırdım ya da ustalık, esnafılık ve işçiliklerini beğendiğim zanaatkarlara tespih yaptırđım. Böylece hepsinin ayrı bir hikayesi oldu. Kim bilirdi ki Amerika'da bir dövme sanatçısı ve takı tasarımcısı Brandon'dan aldığım orijinal Amerikan katalin çubuklar burada **Zekai Ardıçlı veya Suat Güngör** ustanın ellerinden çıkıp koleksiyonuma katılan tespihlere dönecek. Yeri geldi almış olduğum alman zar kehribar tabir edilen obje yılların yorgunluğuna göğüs geremeyip içten çatlamaya başladı. Bu durumda zamanın etkilerini en azından yavaşlatmak için onu acilen tespihe çevirdik.

Artık hoşuma giden malzemeyi temin edebiliyordum ama tespih yapamıyordum. Peki yapamaz mıyım diye düşündüm. Bu zanaatta uzmanlaşmış ustalara elbette saygım var ve ben bu işin çıraklığını henüz yapmamıştım. Tespih sevdasıyla tanışıp dost olduğum insanlar bana çok yardımcı oldular. Bildikleri hiçbir şeyi saklamadılar. *El yatkınlığıma, obsesif düzeyde simetri hastalığıma da güvenip kendi tezgahımı, masamı edinerek kimi zaman evin bir odasında kimi zaman balkonunda 2 m2'lik atölyemi oluşturdum.* Sulu disk zımpara veya CNC denilen makinalarda hızlı, taneleri arasında fark olmayan ancak geleneksel el işçiliğinden de bir o kadar uzak yöntemlere bulaşmadım.

Varsın ben bir tespihi bir haftada yapayım, varsın 150 gr. yerine 300 gr. malzeme kullanayım benim için önemli değildi. Tüm taneler benim tezgahımdan ve elimden tek tek çıkmalıydı. Bu anlayışla yapıp ipe dizmeye çalıştığım tespihleri ne zaman bir kanalda paylaşısam talibi çıkıyordu. Elbette onlar sadece bu tespihlerin görselliğine bakıyordu. Benim en kaliteli Alman malı matkap uçlarıyla taneleri delmem, deliklerin temiz ve şeffaf çıkması için bebek yağı kullanmam, en kaliteli çelikten mamul bıçaklar ile tıraşlamam, kuyumcu cilası ile cilalamam sadece benim için önemliydi. Çünkü koleksiyonuna katan için hikayesi olacak bir ürünün benim için de bir hikayesi olmalıydı.

Büyüklerinizden kalma tespihleriniz varsa onların manevi değeriyle beraber maddi olarak da değerli olma ihtimalleri vardır. Özellikle kehribar, bakalit (Osmanlı tabir edilen) veya gerçek eski katalinden yapıldıysa. Ancak bu ürünlerin değerini parayla ölçmemek gerekiyor. Zira bunlar standart, bir çeyrek altın gibi istediğiniz zaman kuyumcуда paraya çevireceğiz şeyler değil. Geçmişleriyle, hikayeleriyle ve elden ele geçerek zamana direnmeleriyle kıymet kazanan varlıklar. Koleksiyon yapacaksanız veya siz de bu hobiye merak sardıysanız önerim tespih sayısından fazla niteliğine yoğunlaşmanızdır.

Çok fazla sıradan tespihe sahip olmaktansa az miktarda kaliteli ve bilinen malzemeden üretilmiş, ustası belli olan, el işçiliği ile yapılan birer hikayesi olan eserlere yönelmenizdir. Elinizde inceleyerek, size en uygun tane boyuna ve şekline sahip, çekerken size keyif verecek tespihler koleksiyonunuza kişilik katacak ve onu özel kılacaktır. Malzemesini siz arayın bulun alın veya seçin. Geçmişini, geldiği yeri bilirsiniz. Geçmişte belki bir ofis malzemesi ürünü, oyun zarı ya da haç olarak kullanıldığını görürsünüz. *Maziden gelen hikayesi onun değerini bilecek bir zanaatkar ile sizin elinizde farklı bir formda sürer. Kim bilir belki sonraki nesillere geçer. Her halükârda hikayesi olan bir meta olarak var olmaya devam eder.*

Bu iki tespihi de Serkan Demiralp yapmıştır.

SÛFİLERİN YOL ÂDÂBİ ve ÂDÂB-I MUÂŞERET

DOÇ. DR. MAHMUT ULU

Giriş

Maddenin ve dünyevî ihtirasların ön plana çıktığı günümüz dünyasında modern insanın sorun olarak gördüğü pek çok olumsuz davranışın çözüm önerilerini sûfîlerin çeşitli uygulamalarında görmek mümkündür. Çoğunlukla Kur'ân, sünnet, örf ve adet temelli toplumsal yaşantıya dayalı olarak teşekkül eden âdâb-ı muâşeret denilen görgü kurallarının yeniden ele alınması önemlidir. Tasavvuf, tarihî süreç içerisinde kendine has bir edebî birikim oluşturmuştur. Bir bakıma tarikatın kuralları olarak nitelenebilecek âdâb ve erkân kayda geçirilmiş, tasavvufun temel eserleri esas alınmak kaydıyla konu özelinde bir literatür meydana gelmiştir. Bu kitaplarda tarikata instisâb eden sâlikin uyması gereken kurallar, sülûk esnasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve sâlikin nasıl olması gerektiğine ilişkin konular ele alınmıştır. Böylece seyr ü sülûka dair uygulamalar, zikir unsurları, çalışma ve iâşe temini yolları, siyasi ve ictimâî hayata katılım, evlenme ve aile konuları, nefisle ilgili davranışlar bir metot çerçevesinde ortaya konmuştur.

Sûfîlerce geliştirilen bu metotlar müellif sûfîler tarafından kayda geçirilmiş, içinde bulunulan cemiyetin âdâbını tasnif eden pek çok eser telif edilmiştir. (Arpağuş & Baydar, 2017, s. 287; Ögke, 2016) Bahsi geçen eserler genel itibarıyla *Âdâbü'l-Mutasavvıfa*, *el-Vesaya*, *Âdâbü'l-Mürîdin* ve *Tarikatnâme* gibi isimlerle anılmıştır. (E.

H. Ş. Ö. Sühreverdî, 1990, s. 15) Âdâb ve erkân konusu tasavvufun temel kaynaklarından kabul edilen *el-Lümâ'*, (Serrâc, 2016, ss. 163-245) *er-Risâle*, (Kuşeyrî, 2014, ss. 481-495) *Keşfü'l-Mahcûb* (Hucvirî, 2020, ss. 396-421) ve *İhyâü Ulûmi'd-Dîn* (Gazzâlî, 1989) gibi eserlerde bir bölüm şeklinde ortaya konulurken *Cevâmiu Âdâbu's-Sûfiyye* (Sülemî, 2021, ss. 15-72) ve *Âdâbü'l-Mürîdin* gibi tasavvufî eserlerde müstakil olarak ele alınmıştır. (E.-N. Sühreverdî, 2014) Bunların yanında doğrudan âdâb-ı muâşereti konu alan eserler de telif edilmiştir.

Konu üzerinde duran âlimler ilk telif dönemlerinden itibaren âdâb-ı muâşeret konusunda çalışmalar yapmış ya doğrudan bu konuyu ya da başka konular temelinde âdâb-ı muâşereti ele almışlardır. Ahlak, toplum bilimi ve siyaset üzerine eğilen Şafii âlimi Mâverdî'nin (ö. 450/1058) yazmış olduğu ahlâka dair *Edebu'd-Dünyâ ve'd-Dîn* adlı eser (Mâverdî, 2006) bu konuyla ilgili müstakil bir eser olarak kabul edilebilecekken; Şihâbuddîn Muhammed b. Ahmed el-Ebşîhî (ö. 854/1450), *Mustatraf fi Külli Fenn Mustazraf* isimli eserinde (Ebşîhî, 1992) âdâb-ı muâşeret konusu müstakil bir başlık halinde incelenmiştir.

Tarikatların âdâb ve erkânı konusunda eser telif eden müellif sûfîlerden biri de Ahmed Şemseddin Marmaravî (ö. 910/1504)'dir. Marmaravî, *Hurde-i Tarikat* adlı eserinde sâlikin sülûku esnasında

ibadet ve zikir konularında dikkat etmesi gereken hususlar; şeyhine, kendine, diğer mürid ve tarikat mensuplarına karşı tavırları; gerek tekke içi gerekse tekke dışında günlük hayatındaki davranışlarının nasıl olması gerektiği konularında kurallar tespit etmiştir. Marmaravî mezkûr eserini diğer eserlerinde olduğu gibi sadece derviş yetiştirmek için değil aynı zamanda ahalinin irşadı ve terbiyesi için de telif etmiştir. (Harîrîzâde, *Tibyânü Vesâ'ili'l-Hakâik*, 1/53b 9

Bu çalışmada Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin *Hurde-i Tarikat* adlı eserinden hareketle ortaya koyduğu tarikat âdâb ve erkânına yer verilecek, bu kuralların toplumsal karşılığı sayılabilecek âdâb-ı muâşeret ilkeleriyle irtibatı kurularak günlük hayata yansımaları üzerinde durulacaktır. Buna istinaden mezkûr müellif ve eseri bağlamında sûfilerin ortaya koydukları ve yaşadıkları dönemde pratik hayata aksettirdikleri usul ve esasların tarihin derinliklerinde kalan bir ütopya olarak algılanmasının bir nebze önüne geçmek için bir kurallar buluşturulması denemesi yapılacaktır.

1. Âdâb, Muâşeret, Âdâb-ı Muâşeret, Norm

Âdâb edep kavramının çoğulu olup davet, güzel ahlak, nezâket, zerâfet, hayâ, utanma duygusu, iyi hal ve durum (İbn Manzûr, 1994, s. 2955) gibi manalara gelmektedir. Âdâb/edeb, “gelenek, görenek, ahlâk” gibi ilk anlamları yanında zaman içerisinde çeşitli mevki, meslek ve sanat; eğitim ve öğretim; tasavvuf ve tarikat; ilmî araştırma ve tartışma; ibadet, Kur’ân okuma ve dua gibi dinî faaliyetler anlamındaki konuları da ihtiva etmiştir. Bunun yanında daha çok kişisel ve toplumsal konular olan yeme-içme, giyim-kuşam ve temizlik gibi günlük işler ile her türlü sosyal ilişki, hayatın diğer bütün alanlarına dair bilgiler ve en uygun davranış

tarzları için kullanılan geniş kapsamlı bir terimdir. (Çağrı, 1994, s. 10/414)

Tasavvufun tarihî ve tecrübî süreci için oldukça mühim görülen âdâb kavramı sûfilerin üzerinde önemle durduğu kavramlardan biridir. Bu önemine binaen bir yandan tasavvuf çevrelerinde âdâbla ilgili ciddi bir literatür oluşurken diğer yandan tasavvufun tarihî seyri içerisinde bir dönemi ifade eden tarikatların genel usulünü de ifade etmektedir.

Muaşeret ise ahali ile birlikte yaşayıp hoş geçinmek, iyi ilişkiler kurmak gibi anlamlara gelmektedir. (Sâmi, 2021, s. 1367) Tanımı verilen iki kelimenin terkibinden oluşan âdâb-ı muâşeret toplum içinde birlikte ve iyi yaşamının sağlıklı gerçekleşebileceği, insanların birbirleriyle tesis edecekleri ülfet ve yakınlaşmaya olanak sağlayan terbiye ve nezâkete dayalı kurallar demektir. Bu kavram güncel hayatta görgü kuralları şeklinde ifade edilmektedir. Âdâb-ı muâşeret, bir toplum içinde doğal bir seyirde oluşup, kalıcı hale gelmektedir. Âdâb-ı muâşeret her toplum için kendine has özellikler barındırsa da İslam toplumlarının tamamında görülen ortak kurallar da vardır. Bunun Kur’ân ve sünnetin toplum ahlakına olan tesirinden kaynaklandığını söylemek izahtan varestedir. (Şeker, 1981, ss. 205-206)

† Bk. M. Kemâleddin Harîrîzâde, *Tibyânü Vesâ'ili'l-Hakâik fî Beyânî Selâsili't-Tarâ'ik*

(Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, 430), 1/53b.

Edebin şer‘î ilimler, ibadetler ve muâmelâta ilişkin uygulamaların yanında ahlâkî ve sosyal konuları ihtiva eden kuşatıcı bir kavram olması (Uludağ, 1994, s. 414) onun toplumsal düzlemde bir karşılığının olmasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bir toplumun âdâb-ı

muâşeret ilkelerini o toplumun inançlarından bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer kavram normdur. Ölçü ya da kural gibi kelime anlamı olan norm, insan davranışlarının doğruluğu, yanlışlığı ya da değerli ve değersiz oluşunun ölçüldüğü kıstas olarak tanımlanmıştır. Normlar toplumun gelenek, görenek, ahlak ve genel davranış biçimlerinde kendini göstermesi bakımından âdâb-ı muâşeretle benzer anlamlar içermektedir. (Eren, 2007, ss. 290-291)

2. Ana Hatlarıyla Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin Hayatı ve Eserleri

Ahmed Şemseddin Marmaravî 839/1435 tarihinde (Sünbülî, 1312, s. 45) İzmir'in Saruhan Livası'nın Akhisar kazasına bağlı Gölarmara köyünde doğmuştur. (Bursalı, t.y., s.1/225) Marmaravî adını İsa Oğlu Ahmed Marmaravî şeklinde, lakabını ise Yiğitbaşı olarak kaydetmiştir. (Marmaravî, t.y.-a, s. 26b, t.y.- b, s. 46b) İlk eğitimini babasından alıp zâhiri ilimleri Manisa'da; (Öngören, 2012, s. 91) tasavvufî eğitimini Uşak'ın Kabaklı köyünde bulunan Halveti şeyhi Alâeddin Uşşâkî'nin terbiyesinde tamamlamıştır. (Marmaravî, t.y.-a, s. 46b) Uşak'ta sülûkunu tamamlayan Marmaravî, şeyhinin icazetiyle Manisa'ya dönmüş, burada irşad faaliyetleri yanında talebe yetiştirmiştir. (Bursalı, t.y., s. 3/225) Bu faaliyetleri vesilesiyle kısa sürede tanınarak “şeyhler şeyhi” unvanını almıştır. (Vicdâni, 1995, s. 232) Alâeddin Uşşâkî'nin vefatı üzerine onun yerine geçmiştir. (Vassâf, 2006, s. 4/237)

Marmaravî, 910/1505 yılında Manisa'da vefat etmiştir. O tarihlerde Seyyid Hoca, bugünkü adıyla Adakale Mahallesi olarak adlandırılan tekkenin bahçesine defnedilmiştir. (Bandırmalızâde, 1306, s. 31; Vicdâni, 1995, s. 232)

Ahmed Şemseddin Marmaravî müellif sûfilerdendir. Eserlerinin tamamını Türkçe telif etmiştir. Bunun ahalinin Türkçe konuşması ve eserlerinden faydalanması amacıyla olduğu kaydedilmiştir. (Harîrîzâde, t.y., s. 53a) Tespit edilebilen eserleri şunlardır: *Câmiu'l-Esrâr*, *Risâle-i Tevhîd*, *el-Mukaddimetü's- Sâliha*, *Keşfü'l-Esrâr*, *Ravzatü'l-Vâsılîn*, *İrfânu'l-Ma'ârif*, *Risâletü'l-Hüdâ li-ülü'l- İhtidâ*, *Etvâr-nâme-i Seb'a*, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, *Silsile-i Ehl-i Tarikat*, *Bahreyni'l- Aşk*, *Risâle-i Makâlât-ı İbn-i Arabî*, *Ahvâlü'l-Ebrâr*, *Hurde-i Tarikat*. (Ulu, 2022, ss. 175-181)

3. *Hurde-i Tarikat*'ta Ele Alınan Edepler ve Günümüz Görgü Kurallarına Yansımaları

Ahmed Şemseddin Marmaravî, *Hurde-i Tarikat* adlı eserinde çeşitli âdâb ve erkânı ele almıştır. Müellifin üzerinde durduğu başlıca kurallar şu şekildedir: Yeme-içme âdâbı, şeyhin yerine oturma (büyüklerle hürmet) âdâbı, şeyhe karşı edepler, toplum içindeyken kendinden ve sahip olduklarından bahsetmeme âdâbı, mecliste oturma âdâbı, tekkeye gelene hürmet ve ikram âdâbı, meclis (tekke) âdâbı, tarikat ehlinin birbiriyle ilişkileri, isteme âdâbı, toplu zikir usulü, kıyafet âdâbı, belaya/imtihana sabır, tarikat ehlinin günlük kullandıkları dil, tarikat ehlinin yolculuk âdâbı, icazet alan dervişin durumu.

Eser içerisinde başlıklar halinde verilmeyen bu kurallar çeşitli alt başlıklara ayrılmak suretiyle tarafımızca oluşturulmuştur. Çalışmada bu kuralların daha çok toplumsal yönü olanlar üzerinde durulmuştur.

3.1. Yeme-içme Âdâbı

Âdâb hususuna değinen ilk kaynaklardan itibaren hemen bütün kaynaklarda ele alınan konulardan biri yeme-içme âdâbıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de[‡] “Yiyin, için ancak israf etmeyin.” (el-A'râf

7/31) denilerek israftan kaçınılması, yenilecek ve içilecek şeylerin temiz ve helal olması (el-Bakara 2/168), üzerine Allah'ın adının anılması (el-En'am 6/121) gibi yeme-içme konusunda temel bazı prensipler belirlenmiştir. Buna bağlı olarak İslam âlimleri teliflerinde bu konuya değinmişler, İslamî temel referanslara dayalı olarak yeme-içme ile ilgili kurallar tavsiye etmişlerdir.

Sûfilerin yeme-içmeyle ilgili üzerinde durdukları temel husus mübalağa etmemek, aşırıya kaçmamak, zamanının çoğunu lokma düşüncesiyle geçirmemektir. (Hucvîrî, 2020, s. 409) Hucvîrî'nin bu tespitine benzer bir yaklaşım Ebü'n-Necîb Sühreverdî'nin *Âdâbü'l-Mürîdîn* adlı eserinde görülmektedir. Sühreverdî rızka ihtimam göstermeyi terk etmeyi, rızkın talep ve toplanması; men edilmesi ve biriktirilmesi ile az meşgul olmayı yeme-içmenin âdâbından saymıştır. (E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 125) Ebü Hafs Sühreverdî'nin görüşleri de bu konuda diğer sûfilerden farklı değildir. Ona göre yemek âdâbının en güzeli ve en önemlisi iyice acıkmadan yememek ve iyice doymadan kalkmaktır. (E. H. Ş. Ö. Sühreverdî, 1990, s. 432) Ancak o diğerlerinden farklı olarak bu edepleri daha tafsilatlı bir şekilde maddeler halinde tasnif ve tespit etmiştir.[§] İmam Gazzâlî ise konuya daha geniş olarak yer vermiş yemekten önce, yemek sırasında ve yemekten sonra yapılması gereken kurallara temas etmiştir. Buna göre ana hatlarıyla yeme ve içmenin âdâbı helal yemek, elleri yıkamak, sofrayı yere sermek, sofraya edeple oturmak, toplu olarak bir kaptan yemek, besmele ile başlamak, sofradan doymadan kalkmak, şükretmek, dişleri temizlemek, su içerken bardağı sağ elle tutmak, suyu oturarak ve üç nefeste içmektir. (Gazzâlî, 1989, ss. 2/11-54)

[‡] Ayet alıntıları için bk. Hayrettin vd. Karaman, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (Ankara: TDV Yayınları, 2018).

[§] Bk. Sühreverdî, *Avârifü'l-maârif* (*Tasavvufun Esasları*), 429-436.

Ahmed Şemseddin Marmaravî, yeme-içme hususunda esaslar tespit eden sûfi olarak yukarıdaki sûfilere benzer kurallar va'zetmiştir. O mezkûr eserinde bununla ilgili şunları söylemiştir:

“Taamda dervîşin biri kalkıp el yumağa evvel azizin sağ yanından başlaya, sol yanına gelince evvel suyu döküp andan azizin sağ yanında elin yuyalar; taama başlayalar. Şeyhten evvel kimse sunmaya, gayet hazer edeler, ibtida eyleyeler ve taam yerken kimsenin önünden alıp yemeyeler ve ağızların pes depretmeyeler ve muallaka oturmaya ve bir yiyip bir su içmeyeler, eğer mu'tad ise terk edeler ve taam yerken kimseye latife etmeyeler ve ağızda taam var iken kelimat etmeye ve kemik kemirmeye ve sağ dizin dikeler ya diz çökeler. Malayaniden gayet hazer ede ve dahi içlerinden birisi menakıp söylerken tamam dinleyeler. Taam kalktıktan sonra çârub çalalar, ondan sonra el yuyalar. Evvel azizin elin yuyalar, ondan sonra ihvanın ellerin yuyalar ve şeyhin sağ yanından başlayalar. Ta sol yanına gelince dervîşan azizin suyun bir yere cem' etmeye. Ba'dehu sakalık etse hoşdur. Ve davete vardıkları vaktin benim önüme sofraya getirin demeye ve falan kimsenin önüne sofraya getirin demeyeler. Ve ba'dehu hamdedeler ve pazar taamın yemekten ziyade hazer üzere olalar. Şeyhten evvel kimse sunmaya, taama başlamayalar, gayet hazer edeler. ” (Marmaravî, t.y.-c, s. 387 a-b)

Onun koyduğu esasları maddeler halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kendi önünden yemek
- Ağızını şapırdatmamak
- Yeme ve içmeyi peş peşe

yapmamak

- Yemekte konuşmamak ve şakalaşamamak
- Yemeğe büyüklerden evvel başlamamak
- Diz çökerek ya da sağ dizi dikerek oturmak
- Yemekten sonra şükretmek
- İlk önce mecliste bulunan büyük olmak üzere yemekten sonra elleri yıkamak
- Yemek yenilen yeri süpürmek/temizlemek
- Davete icabet ettiğinde yemek getirilmesini istememek

Anlaşıldığı üzere yeme-içme hususunda sûfiler benzer tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bunda ayet ve hadislerin etkisi yanında toplumsal kurallar ile sağlık gibi konular etkili olmuştur. Bilindiği gibi bu tavsiyeler Hz. Peygamberin sözlerinde belirgin bir şekilde yer tutmaktadır. Nitekim gerek ilk dönem müellif sûfilerin gerekse Marmaravî'nin konuyla ilgili tespitlerinde besmele ile başlayıp hamd ile bitirmek, elleri yıkamak, yeme ve içmeyi peşi sıra yapmamak gibi tavsiyelerinde dini referansları dikkate aldıkları söylenebilir.

Marmaravî'nin tavsiye ettiği dikkat çekici bir husus ise yemekte önünden yemektir. Buradan yemeğin toplu olarak ve aynı kaptan yenmesi geleneğinin varlığı anlaşılmaktadır. Anadolu'da günümüzde bu uygulamanın varlığı ve halen devam ettiği tespit edilmiştir. Hatta yemeği birlikte ve aynı kaptan yiyenlerin oranı hiç de az değildir. Nitekim yapılan bir araştırmada günümüz kırsal kesiminde ailelerin sofraya konan ortak bir kaptan yeme oranı %63.9 iken herkese ayrı bir tabak içinde yemek servisinin yapılması %36.1 oranında olduğu tespit edilmiştir. (Güler, 2010, s. 28) Aradan geçen yaklaşık altı asırlık bir zamana rağmen toplumsal değişimin bu konuda büyük değişimler kaydetmediği söylenebilir.

3.2. Toplum İçinde Kendinden Bahsetmeme Âdâbı

Kişinin kendini beğenmesine ucb, kişinin kendini ve kendindeki meziyetleri başkalarıyla mukayese ederek büyüklenmesine kibir denilmiştir. Birbiriyle aynı manada olmasa da bağlantılı olan bu iki haslet de ayet ve hadislerle yasaklanmıştır. (Ulu, 2023, s. 83) Dünyaya imtihan için gönderilen insanlardan kimisi varlıkla kimisi yoklukla sınanmaktadır. (el-Bakara 2/155) Dolayısıyla insanların gerek bedenlen gerekse mal bakımından birbirinden farklı olması imtihan penceresinden bakıldığında olağandır.

İslam âlimleri çoklukla ve mal ile övünmeyi ele almışlar her iki durumun da sakıncalarından bahsetmişlerdir. Hâris el-Muhâsibî (ö. 243/857) çoklukla övünerek övündüğü şeylere güvenen insanın Allah'a güvenmekten uzaklaşacağı tehlikesinin uyarısını yapmıştır. Buna göre bir kimse sahip olduklarını kendine destek bilerek insanlara karşı kendini üstün görür. Bu üstünlük algısı nedeniyle diğer kimselere çıkışma ve hukuksuzluk yapma gibi zulümde bulunabilir. Bu durumda olan kişi gaflete düşecek ve azarlanacaktır. (Muhâsibî, 2020, s. 386) İmam Gazzâlî ise kişinin sahip olduğu güzellik, güç, kudret, servet ve ilim gibi şeylerle övünmeyi kibir saymıştır. (Gazzâlî, 1989, ss. 3/773-777) Dolayısıyla bir kimsenin sahip olduğu herhangi bir şeyle öne çıkmaya çalışması ve toplum içinde bunlardan bahsetmesi uygun görülmemiştir.

Ahmed Şemseddin Marmaravî meseleyi mezkûr müelliflerden belki bir kademe daha ileri götürerek konuya yeni bir boyut katmıştır. O, yukarıdaki hususları saymamakla birlikte sâlikin tevazuu öncelemesini, başkalarının yanında kendi şeyhinden bahsetmemesini istemiştir. Bunun yerine yanında olduğu zümrenin şeyhinden bahsetmesinin daha uygun olacağını söylemiştir. Bu durumu eserinde

şu şekilde dile getirmiştir: “*Sürekli dervişler ile ilişki kura, diğer tarikatlardan olan fakarayı gördükleri vakit susup vakarlı olalar. Ve onların yanında kendi şeyhlerini övmeyeler. Belki onların şeyhini ve azizlerini öveler.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386a)

Görüldüğü gibi burada ileri düzey denebilecek bir hassasiyet örneği mevcuttur. Kaldı ki böyle bir durumda diğer müridlerin kendi şeyhlerini övmek gibi bir refleksleri de gelişebilir. Anlatıldığı kadarıyla Habîb Karamânî (ö. 902/1497) Yahyâ-yı Şîrvânî’ye intisap için Şîrvân’a vardığında Yahyâ-yı Şîrvânî’nin dervişlerine: “Şeyhiniz bana Mevlâ’mı bir günde gösterebilir mi?” diye sorar.

Bunun üzerine şeyhin kıdemli müridlerinden olan Hacı Hamza isimli bir derviş, Habîb Karamânî’ye sert bir tokat atar. Habîb Karamânî yere düşüp bayılır. Durumu öğrenen Yahyâ-yı Şîrvânî onu huzuruna çağırarak: “Buna takılma. Çünkü sûfiler kıskanç olurlar. İş senin sandığın gibi olmayabilir.” diyerek gönlünü alır. (Taşköprülüzâde, 2007, s. 214; Ulu, 2022, s. 104) Öyle anlaşıyor ki aynı geleneğe müntesip Marmaravî, müridlerini başka müridler yanında sahip olduklarından bahsetmemeleri konusunda uymaktadır.

Günümüz görgü kurallarına bakıldığı zaman da kişinin toplum içinde kendinden, çocuklarından veya diğer aile efradından sitayişle bahsetmesi uygun görülmemiştir. Zira bu tutum bir övünme olarak kabul edilmiş görgü kuralları açısından ve geleneksel bakış açısından hoş karşılanmayan bir davranış şeklinde değerlendirilmiştir. Öte yandan meselenin bir de psikolojik temelleri üzerinde durulmuştur. Buna göre övünmek benmerkezci bir anlayış olarak görülmüş, gurur ve kibirle ilintilendirilmiştir. (Yücel & Arslantürk, 2019, s. 229)

3.3. Meclis Âdâbı

Oturma âdâbı İslâmî geleneğin üzerinde durduğu hususlardan bir diğeridir. Özellikle toplumsal bir yönü olması nedeniyle burada kişinin tek başına oturması değil bir topluluk içindeyken oturma/kalkma eylemi üzerinde durulmuştur. Oturma şekli kişinin olgunluk ve hürmet anlayışına işaret eden bir davranış olarak görülmüştür. Tarikat çevrelerinde oturmaya özel bir anlam yüklenmiştir. Öyle ki otururken mümkün mertebe ayağını göstermemek, diz üzere oturmak, elleri arkada değil önde bulundurmamak daha uygun görülmüştür. (Pakalın, 1993, ss. 118-119)

Ahmed Şemseddin Marmaravî, dervişlerin mecliste yani bir topluluk içinde oturma ve meclis âdâbının nasıl olması gerektiğiyle ilgili bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Onun meclis âdâbına dair birkaç tavsiyesi şu şekildedir: “*Ve fakara cem’ olduğu mecliste diz yere çöküp oturalar ve kendinden evvel tarikatta olan kimselerin üstü yanına geçip oturmayalar.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386b)

Müellife göre bir derviş topluluk içinde diz çökerek oturmalı, eğer orada tarikat yolunda kendisinden makamca üstün biri varsa onun önüne veya ilerisine oturmamalıdır. Bunu kişinin toplum içindeki akranlarına olan saygısı yanında makam olarak yaş olarak kendinden büyük olanlara karşı göstermesi beklenen saygı ve hürmetle ilintilendirmek mümkündür.

Onun mecliste oturma ile ilgili tavsiyeleri bunlarla sınırlı değildir. Marmaravî, dervişin mecliste nasıl konuşacağı, birbirlerine karşı tavır ve davranışlarının nasıl olacağı, kılık-kıyafet hususunda nelere dikkat edeceği gibi çeşitli başlıklara temas etmiştir. “*Ve tullab birbirinin yüzüne bakmayalar ve bir derviş kelimat ederken sözün karşılamıyalar ve birbiriyle el oyunu etmeyeler. Ve mecliste baş açmayalar ve kaşınmayalar ve kağırup tükürmeyeler ve laf etmeye ve abdestsiz*

oturmayalar, daima abdest ile olalar.” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386b)

Buna göre dervişler mecliste birbirinin yüzüne bakmamalı ki muhtemelen birbirlerinden etkilenip ortamın sükûnetini bozacak bir olumsuzluğa sebebiyet verilmemesi amacı güdülmemekte, birisi konuşurken sözünü kesmemeli, kaşınmak gibi kerih görülen davranışlardan sakınmalı ve asla tükürmemelidir. Bunların yanında dervişler başları açık durmamalı, sarık veya usulüne uygun bir takke ile başlarını örtmeli ve daima abdestli olmalıdırlar.

Günümüz dünyasında toplumsal geleneklerin henüz yozlaşmadığı yerlerde bu usullerden bazılarının aynıyla devam ettiğini görmek mümkündür. Nitekim bir yere misafir gidildiğinde, bir toplantıya katıldığında ya da camiye girildiğinde en öne geçme ya da yaşça büyüklerden daha ileri gitme gibi davranışlar hoş görülmemiştir. Buna bağlı olarak meclislerde uyulması gereken bazı kurallar zikredilmiştir. Örneğin bir davete vaktinde gitmek, misafir olunan evde ev ya da mekânda sahibinin işaret ettiği yere oturmak, (E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 132) mecliste âlim, fazıl ve büyük kimseler varsa onların huzurunda boş konuşmamak, sorarlarsa cevap vermek, mecliste asık suratla oturmamak, mütebessim olmak ve sonradan yanına gelip oturanın halini sormak âdâb-ı muaşeretten sayılmıştır. (M. N. Bursalı, 2013, s. 245; Gudde, 2015, s. 51)

3.4. Misafirlik Âdâbı

Toplumsal yaşamın bir gereği olarak insan ilişkilerinde bir ikram kültürünün varlığı ortadadır. Kaldı ki İslam gibi yardımlaşma ve paylaşmaya oldukça fazla ehemmiyet veren bir dinin müntesipleri için ikram bir gelenekten daha fazlasıdır. Bir Müslümanın ihtiyaç sahibi birine yardım etmesi farz olarak görülmüş, bunun bir

ibadet olduğu bilinciyle hareket edilmiştir. “*Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.*” (el-İnsan 76/8), “*Onlardan hem kendiniz yiye, hem de ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyen fakirlere yedin.*” (el-Hac 22/36) ayetlerinde ve “*Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ve komşusuna ikram etsin.*”^{**} hadisinde görüldüğü gibi ihtiyaç sahibine ikram dini bir görevidir.

Misafire ikram sûfilerin üzerinde konuştuğu konulardandır. Sühreverdî’nin naklettiğine göre şeyhlerden biri misafire ve onu ağırlayana üç şeyin gerekli olduğunu söylemiştir. Misafiri ağırlayanın görevleri misafirini helalinden doyurması, kendinde bulunan yiyecekleri ondan esirgememesi ve namaz vakitlerine dikkat etmesidir. Misafir açısından ise kendine sunulan şeylere razı olması ve izinsiz dışarı çıkmaması bu gerekliliklerden sayılmıştır. (E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 132) Bu durum sûfilerin dilinde “*Misafire karşı edep selamla başlamak, sonra ikramda bulunmak sonra da kelam etmektir.*” (E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 119) sözüyle tespit olunmuştur. Öte yandan ikram etmek tasavvufun önemli konularından olan fütüvvetin de edeplerinden sayılmıştır. Sülemî’nin kaydettiğine göre misafir geldiğinde onu güzelce karşılamak, ona yemek ikram etmek ve onunla hoş sohbet etmek fütüvvetin edeplerindendir. (Sülemî, 2021, s. 102)

^{**} Muhammed b. İsmâîl Buhârî, *el-Câmiu’s-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "edep", 85.

Ahmed Şemseddin Marmaravî bu konuya temas etmiş “*Ve hane katında olmayan fakara kaçan şeyhlerine gelseler izzet ve ikram ile ellerin bağlayıp selam vereler.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386a) kaydıyla tekkelerine gelen diğer dervişleri

hürmetle buyur edip onlara selam vererek ikram etmelerini tavsiye etmiştir.

Günümüz dünyasında misafir ve onu karşılayıp ona ikram etmek halen cazibesini muhafaza etmeye devam etmektedir. Çünkü toplumumuzun kültürel mirasında ve inancında misafir her daim önemli bir yer tutmuştur. Anadolu'nun pek çok yerinde misafirin durumuna bakılmaksızın, aç veya tok oluşu sorulmadan sofraya kurulması halen misafire verilen önemi göstermesi yönüyle dikkate çekicidir. (Toprak, 2019, s. 78) Buradan hareketle denilebilir ki misafirlik hususunda genelde diğer sûfilerin özelde Marmaravî'nin günümüzden asırlar önce söylemiş olduğu kaide ve tavsiyeler günümüzde büyük bir değişime uğramadan devam etmektedir.

3.5. Şeyhe (Büyüklerle) Karşı Âdâb

Âdâb-ı muaşeret kurallarının en önemlilerinden biri de hiç şüphesiz büyüklere saygıdır. Büyüklere hürmet veya

saygı dinin temel emirlerinden sayılmakla ayrıca mühimdir. Bu hususta özellikle anne baba olmak üzere büyüklere saygı Kur'ân-ı Kerîm'de üzerinde durulan bir konudur. Cenâb-ı Hakk “*Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara öf bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.*” (el-İsrâ 17/23) buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s): “**Küçüklerle merhamet etmeyen, büyüklerle saygı göstermeyen bizden değildir.**”^{††} buyurarak bu konunun önemine işaret etmiştir.

Büyüklere saygının farklı yönleri üzerinde durulmuştur. Onlarla karşılaşınca selam vermek, birlikte yürünüyorsa biraz geride ve onların sağında yürümek, bir yere girip çıkarken büyüklere öncelik tanımak,

onlarla konuşurken sesini ayarlamak ve yumuşak bir üslupla konuşmak bunlardandır. (Gudde, 2015, s. 59)

Ahmed Şemseddin Marmaravî bu bölümde şeyh-mürîd ilişkisinin nasıl olması gerektiğine etraflıca değinmiştir. Öncelikle bir müridin şeyhinin huzuruna nasıl varacağı, huzurda nasıl duracağı, şeyhin talep ve emirleri karşısındaki tavırlarının nasıl olacağı hususlarından bahsetmiştir. Bu durumu ilgili bölümde şu şekilde ifade etmiştir:

“*Ve dahi şeyhten ibtida bey'at eden derviş mücerred ise, azize eyide ki, 'Sultanım, saadethanende olup huzur-ı şerife hizmet etmeğe geldim, emr-i şerifiniz ne ise, amel olalım', deyip ebsem ola. Şeyh hazretleri ne emrederlerse, muhalefet etmeyeler. Hizmette sabitkadem olalar. Eğer ehli iyali var ise ona göre azize i'lam edeler. Şeyh hazretleri ne ferman buyururlarsa emrine müdavemet göstere ve evidt-ı hamsde usul-i meşâyihü eda edeler.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386a)

^{††} Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1995), 4/170.

Marmaravî daha sonra müridin kişisel sorumluluklarına dair hatırlatmalar yaparak şeyhin verdiği ödevlere karşı hataen yapılacak davranışlardan sonra neler yapması gerektiği ve nerede konuşup nerede susmasının lazım geldiği gibi hususlar üzerinde durmuştur.

“... Ve dahi her mahalde bir türlü edeb vardır. Mesela şeyh mahzarında kelimat etmeyeler, meğer zaruret ola. Şeyh hazretleri murakabeye vardığı vaktin yanından kalkalar, tenhalarına varıp aziz ne telkin etdiyse ona meşgûl olalar. Gayr-ı evrad ki, evvelinden meşgûl idi, ona meşgûl olmadan hazer edeler. Zira sülukü müşevveş olmağa sebep olur. Mesalih gitmek lazım gelirse icazet ile gideler ve dahi mutâbâât üzere olalar. Dervişlere bey’ü şirada takva üzere olup daima havf ve recadan hâlî olmaya.” (Marmaravî, t.y.-c, s. 386a)

Müellif bu kısımda son olarak müridin şeyhe nasıl hitap edeceği, şeyhin özel eşyalarına karşı tavrının nasıl olması gerektiği, rüya ve vakıalarını şeyhe anlatırken hangi usul ve esaslarda bunu yapacağı, şeyhin huzurundan nasıl ayrılması gerektiği ve son olarak şeyhten evvel yemeğe başlamanın yanlış olduğu hususlarına dikkat çekmiştir.

“Ve şeyhin oturduğu yerde oturmayalar ve su içtiği kaptan içmeye; meğer şeyh izin vere. Ve şeyhine hitap dilese, “sultanım” diye ve şeyh su içerken cümlesi ayak üzerine kalkıp eğer emrideler. Ve şeyh hitab ederken dinleyeler, anlayalar, fukaraya eyideler, azizin başın ağrıtmayalar. ... ve kalîl ü kesîr her ne vakıa görürse şeyhin tenhasında diz çöküp ve mübarek dizin öpüp hüsn-i edeb ile rüyasını takrir eyley. ....Ta’birleri tam dinleyip ahir eylese, eğer azız kelam etmez ise ta’birinden demeye, heman kalkıp gide. Giderken azize arkasını dönmeye, meğer birkaç adım gittikten sonra ola. Kimse şeyhten evvel taama başlamaya, gayet hazer edeler.” (Marmaravî, t.y.- c, s. 387a-b)

Müellifin geniş bir şekilde ele aldığı hususları şu şekilde maddeleştirmek mümkündür:

- Şeyhe hizmet etmek ve bu hizmette devama riayet etmek
- Şeyhin emirlerini itirazsız yerine getirmek
- Şeyhin koyduğu usul ne ise ona riayet etmek
- Bir özür vaki’ olmuşsa şeyhten veya pişkademden özür dilemek
- Şeyhin huzurunda zaruret durumu hariç konuşmamak
- Şeyh hazretleri murakabeye vardığı zaman yanından kalkmak
- Gitmek gerekirse gideceği yere izin alarak gitmek
- Şeyhin oturduğu yerde oturmamak
- Şeyhin su içtiği kaptan şeyhin izni olmadan içmemek ve şeyh su içerken ayağa kalkmak
- Şeyhine “sultanım” diye hitap etmek
- Şeyh konuşurken dinlemek
- Gördüğü az ya da çok her vakıa ve rüyasını diz çöküp, şeyhin dizini öpüp hüsn-i edeb anlatmak
- Şeyhin yaptığı vakıa ve rüya ta’birlerini tam dinlemek
- Şeyhten rüyasının tabirini talep etmemek, bu hususta şeyhin takdirine rıza göstermek
- Şeyhin huzurundan giderken şeyhe arkasını dönmek
- Şeyhten önce yemeğe başlamamak

Günümüz dünyasının yakındığı konulardan biri gençlerin veya çocukların aile büyüklerine karşı hürmetsiz davranmalarıdır. Toplumsal bir çözülme olarak görülen bu durumun düzeltilmesi amacıyla çeşitli platformlarda çalışmalar yapılmaktadır. Ailenin önemine dair seminerler, aynı içerikli hutbeler, basın yayın organlarında kamu spotu gibi yayınlar gençlere ailenin önemi ve

toplumsal bir bilinç kazandırma amacına dayanmaktadır. Buna bağlı olarak çocukların anne ve babaya, evdeki büyüklere ve birbirlerine karşı olan tavırları konularında yapıcı çözümler bulunmaya çalışılmaktadır.

Dün olduğu gibi bu gün de aile çocuklar için güven ortamının tesis edildiği ve sosyokültürel büyümenin gerçekleştiği sağlıklı bir mekanizma olarak görülmüştür. Sağlıklı olduğu düşünülen bu yapının tesis ve devamı için dini referanslar etkin bir biçimde kullanılırken örf ve adetlere müracaat edildiği de görülmektedir. Çünkü aileye yüklenen görevler onun yapısında yer alan dini etkiyle bağlantılıdır. Nitekim tarihsel süreç içerisinde aile kurumunun dinî unsurlarla karışık hatta kimi zaman onunla aynışma haline gelerek biçimlendiği görülür. İnsanın doğumu, evliliği ve ölümün yeniden bütünleşme aracı kılınması dini unsurlarla bezenmiştir. Dinî meşrulaştırmalarla tahkim edilen geleneksel düşünce ve kabuller düzeni geleneksel aile yapısına istikrarlı bir gelişim imkânı sağlamanın yanında değişimlere karşı bir direnç kaynağı da olmuştur. (Çelik, 2010, ss. 27-28)

Müellifin tespit ve tavsiye ettiği hususların toplumsal hayata yansımalarına bakıldığında diğer hususlarda olduğu gibi büyüklere saygı konusunda da bir benzerlik hatta aynılık görülecektir. Dolayısıyla onun tavsiyelerinin güncelliği toplumsal yapının insicamını koruyup devam ettirmesi bakımından önemlidir. Müellifin şeyh-mürîd ilişkisine dönük verdiği mesajların baba-çocuk, anne-çocuk, karı-koca ilişkileri şeklinde ele alınması, önerilerinin günümüze uyarlanmasını mümkün kılacaktır. Buna bağlı olarak tarikatların usul ve esaslarının toplumsal yaşamın genel akışına olan uyum ve çözüm önerilerine sahip olduğunu ve halen dinamizmini koruduğunu söylemek mümkündür.

İnsanların hayatta kalabilmek ve toplumsal bir varlık olmalarının sonucu olarak bazı gereksinimleri vardır. Bunlara temel ihtiyaçlar denmektedir. Örneğin, yeme-içme, barınma, uyuma, temizlik zorunlu ihtiyaçlardandır. İnsanın ihtiyaç duyduğu bir diğer gereksinim ise giyinmedir. İslam'ın kılık-kıyafet ve giyinme ile ilgili koyduğu temel prensipler vardır. Kur'ân-ı Kerim'de elbisenin örtünmek, süs ve güzellik, hayâ ve takvaya uygunluk, soğuk ve sıcak gibi dış etkenlere karşı koruyuculuk özelliklerine işaret edilmiştir. (el-A'râf 7/26 - 27, 31; en-Nahl 16/81). Buna bağlı olarak nelerin nasıl giyileceğine ve kıyafetin nasıl olması gerektiğine dair çerçeve ayet ve hadislerle çizilmiştir.^{††}

Sûfilerin kıyafete ilişkin yaklaşımları da temel şer'î ölçülere göre teşekkül etmiştir. Bu hususta yeme-içme ve dünyaya verilen değer ölçüsü ile kıyafetle ilgili kriterleri benzerlik arzeder. Nitekim insanın doğasında bulunan yeme-içme hususundaki doyumsuzlukta olduğu gibi giyinme hususunda da daha fazlasını ve daha güzelini arzu etme eğilimi söz konusudur. Ancak sûfiler nefislerinin isteklerine karşı koyarak helal, temiz, farzların edâ edilebilmesine imkân sağlayacak şekilde, koruyucu ve israfa sebep olmayan özellikteki kıyafet ölçülerini esas almışlardır. (E. H. Ş. Ö. Sühreverdî, 1990, s. 437; E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 121) Sûfilerin ölçüsü şer'î hükümlere uygunluk, temel gereksinimleri karşılayabilecek kadarıyla iktifa ve nefsin isteklerine muhalefet etme şeklinde tezahür etmiştir.

Ahmed Şemseddin Marmaravî, dervişin kıyafet âdâbıyla ilgili çeşitli hususlara dikkat çekmiştir. Bu hususların genel itibarıyla yukarıda sayılan temel ölçülere göre olduğu ancak daha çok tekke âdâbına dair detaylara yer verdiği görülür. Onun kıyafet hususunda günlük kıyafet giyim ve usulünden çok dervişlik kıyafeti denen kisve giyinmeyle ilgili uyarıları daha fazladır.

3.6. Kılık-Kıyafet Âdâbı

Dervişin dervişlik kisvesini giydikten sonra dikkat etmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Buna göre derviş, şeyhin tavsiye ve telkinlerine uymalı, kıyafetini diken dervişlere bir miktar para vermeli, kıyafetinin sülûk aşamasına uygun olmasına dikkat etmeli, def-i hacet sırasında kisveyi çıkarmalı, çıkarma imkanı yoksa üzerine bir şeyler almalı, avamla fazla haşır-neşir olmamalı, şakalaşmaktan kaçınmalı, gücü varsa dervişlere yemek vermeli yoksa sakalık etmelidir.

Marmaravî bu hususları şu şekilde kaydetmiştir:

“... ve kisve diken fukaraya azizin icazetiyle bir miktar mangır vereler. İptida kisve giydirdikleri vakit fukaraya taam yedireler ve azize hediye vereler. Kâdir olduğu mertebe ve kisveye riayet edeler. ... ve dahi dervişler tûlbendini büyük sarınmaya, halife ile derviş fark ola. Ve dervişler kisveyi

---

‡ Bk. Suat Erdem, “İslam Fıkında Tesettür”, *Ekev Akademi Dergisi* 64 (2015), 253-276.

giydikten sonra avamla mahlût olmayalar ve latife etmeyeler, eğer ederse tarikata çekeler ve tembih edeler, eğer eslemelerse azizin icazetiyle kisvesin alalar. ... Kaçan kisvenin pembesi görünür olsa yenileyeler, ihmal eylerse tarikleyeler ve hırka diktirmeli olsalar azize danışalar, nice buyurursa öyle edeler, dinleyip tamam oldukda bir miktar hediye azizin önüne koyalar. Aziz mübarek eliyle giydire, dua eyleye. Derviş kisve giydikten sonra avam yanında bazı kelimât söylenir ki, el-iyâzu billah ol kelimattan lisanını hıfz ede.” (Marmaravî, t.y.-c, s. 389a-b)

Müellifin daha çok tekke âdâbıyla ilgili ortaya koyduğu bu ilkelerle günümüz kılık-kıyafet âdâbı arasında bir ilişki kurmak zor olsa da bazı hususlarda örnek

olacak taraflarını bulmak mümkündür. Örneğin kılık-kıyafet tercihinde yaşına, bulunduğu mevkie ve ortama uygun giyinmek, bir makam ya da rütbe temsil etmesi durumunda temsil ettiği makamın kıyafeti ile alelade tavır ve davranışlardan kaçınmak, elbisesinin eskimesi durumunda yenilemek bu benzerliklerden sayılabilir.

3.7. Sefer Âdâbı

İnsanlar dün olduğu gibi bu gün de yolculuk yapmaktadır. Geçmişe nazaran yolculuk vasıtaları ve konaklama imkânları değişmiş olsa da insanın yolculuk amaçları ve yolculuk sırasındaki temel ihtiyaçları büyük bir değişiklik göstermemiştir. İnsanlar çeşitli sebeplerle yolculuk yapmaktadırlar. Bunların başında ticaret, ilim, ibadet, turistik gezi, akraba veya arkadaş ziyareti, zorunlu göçler gelmektedir. Sühreverdî en faziletli yolculuğun cihat, sonra hac, sonra da Hz. Peygamberin kabrinin ziyaret edilmesi olduğunu belirtmiştir. (E.-N. Sühreverdî, 2014, s. 115) Hucvirî yolculuğun amacının heva ve heves değil de Allah’ın rızası olması gerektiğini kaydetmiştir. Ona göre yolculuk şu amaçlar için yapılır: hac, gaza, ilim, bir şeyhi ziyaret veya ibadet kastıyla yapılan yolculuk. (Hucvirî, 2020, s. 407)

Yolculuk her ne maksatla yapılırsa yapılsın sağlıklı bir şekilde tamamlanması için bazı kurallara uyulması kaçınılmazdır. Bireysel veya toplu olarak yapılmasına göre alınabilecek tedbirler değişmekle birlikte her ikisi halinde de tedbirli olunması yolculuğun selameti için önemli ve gereklidir. Gerekli yol hazırlığını yapmak, güvenlik tedbirlerini almak, yola çıkıldığını yakınlarla haber vermek veya varsa büyüklerden izin almak, yolculuk esnasında alınan hizmetlerin bedelini ödemek, birlikte yapılan yolculuklarda diğer yolcuların haklarına riayet etmek, grup yolculuklarında bir kişiyi rehber ve önder seçmek yolculuğun rahat yapılması için dikkate edilmesi gereken temel hususlardır.

Fazla yolculuk yaptıkları bilinen ve sırf bundan dolayı “seyyâhûn” olarak da nitelenen (Eraydın, 2001, s. 55) sûfilerin hayatlarının önemli bir kısmını kapsayan bir hususla ilgili sessiz kalmaları düşünülemez. Sûfiler çoğunlukla seferi ikamete tercih etmeleri nedeniyle (Kuşeyrî, 2014, s. 376) seferle ilgili bazı kaideler koymuşlardır. Günümüzden oldukça uzak sayılabilecek bir zaman diliminde yolculuk âdâbına dair ortaya koydukları kuralların bazıları halen güncelliğini korumaktadır. Buna göre yolculuğa çıkan kimse velisinden izin almalı, yakınlarına yolculuğa çıkacağını haber verip onlarla vedalaşmalı, grup içinde yolculuk yapıyorsa aralarındaki en zayıf kişiye göre yürüyüşünü ayarlamalı, ibadetlerini geciktirmemeli, zaruret hariç binekle yolculuk yerine yaya olmayı tercih etmeli, yolculuk yaptığı gruba yardım ve hizmetten kaçınmamalı, yanında asa, iğne, iplik, makas, ustura gibi ihtiyaç malzemeleri bulundurmalıdır. (E.-N. Sühreverdî, 2014, ss. 117-120)

Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin yolculuk esaslarına ilişkin önemli tespitleri vardır. Onun tespit ve tavsiyelerinin diğer sûfilerle benzerlik göstermesi yanında daha teferruatlı ve güncel olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim diğer tavsiyelerinde olduğu gibi yolculuk usullerine dair yaptığı tespitler günümüz yolculuk âdâbına uygundur. Marmaravî'nin tavsiyelerine göre yolculuğa çıkan derviş izin almalı, grupla yolculuk yapıyorsa aralarından birini önder seçmeli, bir yere vardıklarında o yerin şeyhine varıp onunla sohbet etmeli, yanında hediyeler götürmeli, sefer sırasında misafir olduğu yerde üç günden fazla kalmamalı, vardıkları beldelerde ya hankahlara ya da mescitlere girmeli, yol harçlıkları varsa onu harcamalı kimseden

Modern zamanların yolculuk esaslarına bakıldığında Marmaravî'nin tespitleriyle benzer pek çok yanının olduğu görülecektir. Yolculuğa çıkarken izin almak ya da haber vermek, yol süresince topluluk

bir şey istememeli, yolculuk sırasında tartışma ve ayrılıktan kaçınmalıdır. Müellif bu hususları eserinde şu şekilde ifade etmiştir:

“*Dervişan seyahate gitmek murad eden olursa meşâyih-ı kibâr sohbetinde yetişmek iktizâ ederse, birkaç fukara bir yere cem' olup içlerinden birini ihtiyâr edip ve azizden safâyı hâtır ile icâzet alalar. Azm-i seyâhat edeler. Kaçan bir diyâra varsalar ol diyârda meşâyihdan kim var ise doğru hânkâhlarına varalar ve pîş-kadem ile buluşup onun didârıyla azîz ile tekellüm edeler. Sâirleri başların alıp dinleyeler ve çok oturmayalar ve tehî-dest varmayalar. Mehmâ emken hediye ile varalar ve onların usûlü üzere olalar. Üç gün onda sakin olalar, dördüncü gün icâzet taleb edip sefer edeler. Her diyara kim varalar, bânkâhlara varalar veyahut mescide varalar. Mangırları var ise harc edeler, yoksa tevekkül edeler. Hiç kimseye sual edip ihtiyaç arz etmeyeler. Ta ki Hak Tebâreke ve Taâlâ feth edince. Ve birbirine muhalefetten sakınalar.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 390a)

Ahmed Şemseddin Marmaravî yolculuğa çıkarken ve yolculuk esnasında dikkat edilmesi gereken hususları hatırlattığı gibi yolculuktan dönünce yapılması gerekenlere de işaret etmiştir. Buna göre derviş gidip gördüğü yerlerden hediyeler getirmeli, oraları kötü değil de güzel yönleriyle anmalıdır. Bu durum *Hurde*'de şu şekilde ele alınmıştır: “*Ve seyahatleri tamam olup meskenlerine geldikde cüz'î ve küllî vilayetlerin tuhfesinden şeyhlerine ve hânkâhta olan fukarâya bergüzâr ile geleler. Ama filân gördük ve işitdik demeyeler ve o vilayetleri zemmetmeyeler, medh edeler.*” (Marmaravî, t.y.-c, s. 390a)

kurallarına uymak, bireysel durumlarda trafik kurallarına dikkat etmek, konaklamak için kendi maksadına uygun yerleri tercih etmek, imkânı ölçüsünde harcama yapmak, gittiği yerdekilere eli boş gitmemek veya

yolculuk bitimi geldiği yerdekilere hediyeler getirmek günümüz yolculuklarında da dikkat edilmesi gereken bazıları zorunlu bazıları güzel adet nev'inden esaslardır. Görüldüğü üzere müellifin tarikat çevrelerine ilişkin ortaya koyduğu esaslar günümüz toplumsal yaşamında uygulamadaki küçük değişiklikler haricinde bir paralellik göstermektedir.

Sonuç

Toplumsal ilişkilerin zayıflayıp bireyselliğin arttığı güncel hayatta dini referanslara ve kültürel birikime dayalı olarak ortaya çıkan ve âdâb-ı muâşeret denilen toplumsal kurallara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Zira yardımlaşma, dayanışma, diğerkâmlık ve zor zamanlarda birlikte olma duygusu sadece bir seçenek değil belki bir zorunluluktur. Bu nedenle yazılı olmayan ancak adeta kanun gibi bağlayıcılığı olan âdâb-ı muâşeret kurallarının yeniden ele alınarak toplumsal sorunların çözümünde güncel hayata taşınması önemlidir.

Tarikatların yaygın, şeyhlerin görece etkin olduğu zamanlarda faaliyet gösteren Ahmed Şemseddin Marmaravî, toplumsal yaşamın düzeni adına sözü olan isimlerdendir. *Hurde-i Tarikat* adlı eserinde üzerinde durduğu hususlar ve tespit ettiği kurallar her ne kadar tarikat âdâb ve erkânına ilişkin gibi anlaşılabilir de o, eserlerinde üzerinde durduğu hususları yalnızca tarikat çevreleri için değil toplumun geneline hitap etmek için ortaya koymuştur. Kaldı ki onun eserlerini Türkçe yazmadaki maksadı ahalinin anlaması amacına dönük olduğu bilinmektedir.

Marmaravî'nin ortaya koyduğu ilkeler günümüz bireysel, toplumsal veya aile içi ilişkilerde uygulanabilir tarzdadır.

Kaynakça

Arpağuş, S., & Baydar, K. B. (2017). Tasavvuf'ta Âdâb ve Erkân Risâleleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 15(30), 285-315.

Bu kurallar aynı zamanda insan ilişkilerinde olumlu manada geçerliliğini sürdürmektedir. Nitekim bu ilkeler İslamî bir bakışla ortaya konmuş, müellifin Türk olması ve Anadolu'da yaşamış olması onları hem o gün hem de günümüzde görece genel geçer kılmıştır.

Marmaravî, bir dervişin içinde bulunduğu ortamdaki herkese karşı bir takım sorumluluklarının ve uyması gereken kuralların olduğunu vurgulamıştır. Bu kurallara titizlikle uyulması halinde dervişin maksadı hâsıl olurken aksi durumda sülûk süreci akamete uğrayacaktır. İşte burada olduğu gibi bu kuralların toplum hayatı içinde uygulanması da toplumsal huzur ve selametın sağlıklı devamı için gereklidir. Dolayısıyla onun koyduğu ilkelerin belirgin bir uygulanabilirliği ve sorun çözücü yanı vardır.

Marmaravî ortalama her insanın günlük hayatında yaptığı yolculuk, yeme-içme, misafirlik, misafir ağırlama, yolcu uğurlama, giyinme, büyüklerle iletişim, bir topluluk içinde olma gibi temel yaşam zorunlulukları üzerinde durmuştur.

Hayatın bu olağanlarıyla ilgili altı asır önce ortaya koyduğu hususlar neredeyse değişmeden günümüze gelmiştir. Bu bir yandan âdâb-ı muâşeret kurallarının, dayanakları nedeniyle, büyük bir değişime uğramadığını gösterirken diğer yandan tarikatların âdâb ve erkânının toplumsal hayatta bir karşılığının olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla tarikat uygulamaları geçmişte olduğu gibi, doğru bir bakışla ve ehillerince ele alındığı takdirde, günümüz sorunlarına çözüm sunacak potansiyel ve dinamizmi taşır niteliktedir.

Bandırmalızâde, A. M. (1306). *Mir'atü't-Turuk*. Celil Efendi Matbaası. Bursalı, M. N. (2013). *Adâb-ı Muâşeret*. Çelik Yayınevi.

Bursalı, M. T. E. (t.y.). *Osmanlı Müellifleri* (A. F. Yavuz & İ. Özen, Çev.; 1-2).

Meral Yayınları.

Çağrı, M. (1994). Edep. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 10, ss. 412-414). TDV Yayınları.

Çelik, C. (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 8, 25-35.

Ebşihî, Ş. M. b. A. (1992). *Mustatrafî Külli Fenn Mustazraf* (1-2). el-Mektebetü'l-Âlemî.

Eraydın, S. (2001). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İFAV.

Eren, S. (2007). Toplumsal Norm, Ahlak ve Din. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 289-316.

Gudde, A. E. (2015). *İslam'da Âdâb-ı Muâşeret* (H. Atalay, Çev.). Muallim Neşriyat.

Güler, S. (2010). Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 24-30.

Harîrîzâde, M. K. (t.y.). *Tibyânü Vesâ'ilî'l-Hakâik fî Beyâni Selâsili't-Tarâ'ik*

(İbrahim Efendi). Süleymaniye Kütüphanesi.

Hucvirî, A. B. O. C. (2020). *Keşfü'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)* (S. Uludağ, Çev.; 7. bs). Dergâh Yayınları.

İbn Manzûr, E.-F. C. M. b. M. b. A. E. (1994). *Lisânu'l-Arab* (1-15). Dâr-ı Sâdır.

İmam Gazzâlî. (1989). *İhyâu'Ulûmi'd-Dîn* (A. Serdaroglu, Çev.; C. 2). Bedir Yayınevi.

Kuşeyrî, A. (2014). *Er-Risâle (Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi)* (S. Uludağ, Çev.; 7. bs). Dergâh Yayınları.

Marmaravî, A. Ş. (t.y.-a). *Câmiu'l-Esrâr* (Hacı Mahmud Efendi). Süleymaniye Kütüphanesi.

Marmaravî, A. Ş. (t.y.-b). *El-Mukaddimetü's-Sâliha* (Hacı Mahmud Efendi).

Süleymaniye Kütüphanesi.

Marmaravî, A. Ş. (t.y.-c). *Hurde-i Tarikat* (Hekimoğlu Ali Paşa).

Süleymaniye Kütüphanesi.

Mâverdî, E.-H. A. b. M. b. H. el-Basrî. (2006). *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn (Din ve Dünya Edebi)* (S. Kip, Çev.). İlkadım Yayınları.

Muhâsibî, H. (2020). *Er-Riâye* (H. Küçük & Ş. Filiz, Çev.; 6. bs). İnsan Yayınları.

Ögke, A. (2016). *Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî Hz.'ne Göre Davranış Usûlü, Âdâb ve Erkânı*. Bakü'den Balkanlar'a Halvetîlik Sempozyumu II -Ohrid- 2016.

Öngören, R. (2012). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Süfîler Devlet ve Ulema*

XV. Yüzyıl (3. bs). İz Yayıncılık.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Sâmi, Ş. (2021). *Kâmûs-ı Türkî*. Yeditepe Yayınevi.

Serrâc, E. N. et-Tûsî. (2016). *El-Lüma' (İslâm Tasavvufu)* (H. K. Yılmaz, Çev.).

Erkam Yayınları.

Sühreverdî, E. H. Ş. Ö. (1990). *Avârifu'l-Maârif (Tasavvufun Esasları)* (H. K. Yılmaz & İ. Gündüz, Çev.). Vefa Yayıncılık.

Sühreverdî, E.-N. (2014). *Âdâbü'l-Mürîdîn (Yol Ahlâkı)* (S. Gökbulut, Çev.).

Büyüyen Ay Yayınları.

Sülemî, E. A. (2021). *Cevâmiu Âdâbi's-Sûfiyye (Süfîlerin Edepleri)* (C. Aydın, Çev.; 3. bs). Sufi Kitap.

Sünbülî, M. S. (1312). *Esmâr-ı Esrâr*. Cemal Efendi Matbaası.

Şeker, M. (1981). Hz. Muhammed'in Âdâb-ı Muâşeret. *Diyanet Dergisi*, *Hicret Özel Sayısı*.

Taşköprülüzâde, İ. E.-H. A. (2007). *Eş-Şakâiku'n-Nu'maniyye fî Ulemâi'd-*

Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı Bilginleri)
(M. Tan, Çev.). İz Yayıncılık.

Toprak, A. (2019). Türk Kültüründe Misafirperverlik ve Sofra Açmak/Sofra Çekmek (Samsun Örneği). *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/7, 74-81.

Ulu, M. (2022). *Osmanlı Toplumunda Halvetilik ve Halvetiler IX/XV. Asır*. Berikan Yayınları.

Ulu, M. (2023). Er-Riâye li-Hukûkillâh Bağlamında Bir Mütekebbir Âlim Portresi.

Türkiye İlahiyat Araştırmalar Dergisi, 7(1), 77-97.

Uludağ, S. (1994). Edep. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 10, ss. 414-415). TDV Yayınları.

Vassâf, O. H. (2006). *Sefîne-i Evliyâ* (M. Akkuş & A. Yılmaz, Çev.; 1-5). Kitabevi Yayınları.

Vicdâni, S. (1995). *Tomâr-ı Turûk-u 'Aliyye* (İ. Gündüz, Çev.). Enderun Kitabevi.

Yücel, E., & Arslantürk, G. (2019). “Kendini Unutmak”: Psikoloji Araştırmalarında Tevazu. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 39(1), 209-243.

KÜTÜPHANE

TEVFİK OVACIK

Yıl 1979 Mevsimlerden yaz, aylardan temmuz. Boğucu sıcağın ikindisinde dükkânın Ankara yolu cephesine gölge düşmüş. Meltemin serinliğinde arkadaşlarla çay keyfi yapıyoruz. Radyolardan Barış Manço'nun "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa şarkısı" caddeye canlılık katıyor. Şarkının yeni meşhur olduğu anlar. Esnaf huzurlu birbirinden rahatsız olmuyor.

Bizim dükkân yarı mağaza büyüklüğünde, beyaz eşya, elektronik eşya radyo siyah beyaz televizyon mobilya satıyoruz. Televizyon hala lüks. Türkiye'de üretiliyor ama evlerin çoğunda yok.

Televizyonu olan evlere, televizyonu olmayan aileler sinemaya gider gibi gidiyorlar. Ev sahibi için zor anlar, "çay bile verilmiyor" dendiğini duyardık. Gölgedeki masada çay eşliğinde muhabbet ederken Halit, söze girdi:

"Amerika'da renkli bir televizyon varmış, eşyaları şimdi nasıl görüyorsak ekranda öyle görebiliyormuşuz, senin yüzün aynen böyle buğday renkli, saçın siyah gömleğin mavi görünüyormuş" dedi.

"Bize ne zaman gelir" dedim,

"Hep birden bize gelmez" dedler.

"Neden?"

"Bizden bir şey olmaz."

O an içime bir şey oturdu.

"Nasil yani, bizden bir şey olmaz mı?" diye düşündüm.

O günden sonra çevreme dikkatle bakmaya başladım.

Birisi bir fikir verse, diğeri hemen "olmaz" diyordu.

Ve herkes, "olmaz" diyeni haklı buluyordu.

Sanki bir milletin kaderi, o tek kelimenin içinde gizliydi: "Olmaz."

.....

Yıllar sonra, köyümüzün sahilinde birkaç arkadaşla oturuyorduk.

"Burada bir turizm kooperatifi kursak" dedim,

"Evlerimizi pansiyon yapsak, köye kazanç olur."

Babamın sahilde işlettiği butik otel yıllarından kalmış bir hayaldi bu.

O zamanlar yazın yaylaya göçen komşuların evlerini badana yapar, yabancı turistlere kiralardık.

Turistler o sade evleri, doğal halleriyle severdi.

Kahvede bu fikri köyün "akıllı" sayılan birkaç kişisine açtık.

Domino taşlarının, tavla zarlarının arasında başlarını bile kaldırmadan dinlediler.

"Olur olur, çok iyi olur ama bizim köyde olmaz" dediler.

"Herkes bir baş çeker, arkandan da seni hayalcilikle suçlar."

"Taşucu'nda balıkçılık kooperatifi başarılı olmuş" dedik.

“Taşucu’nda olur, burada olmaz.”

Yine de birkaç kişiyle toplandık, çaylar içtik, konuştuk “yapalım” dedik.

Ertesi gün aynı insanlar kahvede,

“Demedik mi olmaz diye?”
konuşuyorlardı.

“Sen hayal kuruyorsun” dediler.

Belki de haklıydılar. Ama içimde hep şu soru kaldı:

Neden olmasın..?

....

Yıllar geçti. Bir otelde yöneticiydim.

Her pazartesi toplantı yapardık.

Teknik bölüm amirimiz Mustafa Usta, her konuda mutlaka bir “olmaz” bulurdu.

Bir işi anlatsan “olmaz” der; nedenini uzun uzun açıklar.

Sonra iki gün geçer “iş çözdüm,” diye kapıdan girerdi.

Bir gün gülerek dedim ki:

“Bundan sonra sana ‘Olmaz Mustafa’ diyeceğim.”

Herkes güldü ama içimden,

Aslında hepimiz biraz “Olmaz Mustafa’yız,”

diye geçirdim.

.....

Televizyonda bir programında iktidar ve muhalefet temsilcilerinin tartışmalarını izliyordum. İktidar otoyol yapacağım diyor muhalefet olmaz diyor. İkisi de birbirinin fikirlerini “olmaz” hale getirmeye çalışıyor.

“ **Olmazcılık, bireysel bir ruh haleti mi toplumsal bir davranış biçimi mi?**”

Bir gün yönetici arkadaşım ile konuşuyoruz. Ülkenin durumundan şikâyet ediyor. Kendi durumundan, iş yerinde “olamayacak” işlerden bahsediyor. Ümitsizlik

sanki ruhunu sarmış. “Olmazcılık” ruhunu kaplamış.

Pozitif bir şeyler söyledin mi onu çürütmek için seni hayalcilikle suçluyor. Her daim keyfi bozuk, hayata dair bir önerisi yok. Ruhü bükülmüş. Aslında mesleğinde başarılı, bildiği konularda çok iyi ama sınırlarının dışına çıkmak istemiyor. Neden olmaz diye sorduğumda; hükümeti suçluyor, muhalefeti suçluyor, iş çevresini suçluyor, devleti suçluyor. Dünyamın adaletsizliğini suçluyor. Yapılabilecek bir konuya geldin mi olmaz diyor.

Öne sürdüğü gerekçelerle gerçekten inandırıcılar da... Çözümlerin de olduğunu, çözüm odaklı insanların da var olduğunu gördüğü, bildiği, duyduğu halde ; şeyleri mutlak doğru olarak inşa ettiği sınırlara sahip. Mesela öğretmenlere takmış, özellikle belirli bir yaş üstü öğretmenler emekli olsun diyor. Genç olanların da bir iddiası olmadıklarını, gairesiz olduklarını söylüyor. *Fedakâr, güzel bir şeyler yapabilecek öğretmenler olabileceğine inancı yok.* İşte öyle bir an geldi ki; Dayanamadım öğretmenlerle ilgili bir anımı anlatmaya başladım:

Benim köyüm Yeşilovacık’ta “**Yeşil Ovacık Çok Programlı Lisesi**” vardı. Bir gün okul ziyaretimde, öğretmenler odasında öğretmenlerle çay ikramı eşliğinde muhteşem bir sohbet açıldı. Lise aslında benim ilkokul okuduğum binaydı. Konu eğitim, öğretim, imkânlar derken öğrenci sayısının azlığına geldi. Elli sekiz öğrenci kalmıştı. “*Böyle giderse okul kapanacak dedi*” müdür bey. hocalardan birisi köylüden yakınmaya başladı.

Diğer bir hoca imkânların yetersizliğinden dem vurdu.

Ama ciddi konuların konuşulması ortamı zenginleştiriyordu. Öğretmenlerin koşullarının zorluğundan, hükümetin değer vermemesinden bahsediyor aslında biraz da bundan dolayı öğretimin kaliteli olmadığını, anlatmaya çalışıyordu. Ben **Konya Bilim Merkezi'nden** bahsetmiştim. Bir tane öğretmen bilim çalışmalarından bahsetti çok heyecanlıydı. **Konya Bilim Merkezi'ne** öğrencilerini götürmek istiyordu. Bir taraftan da öğrencilerini bilim yarışmalarına hazırlıyordu.

Okulda eksik bir şey var mı dedim?

Spor salonunda birkaç spor aleti parçası söylediler.

Başka bir eksik var mı dedim?

Müdür bey ve edebiyat hocası kütüphanemiz yok dedi.

Kütüphanemiz olsa okuma etkinlikleri yapabilir öğrenciyi özendirebiliriz dediler.

Veliler de bundan olumlu etkilenebilir dediler.

O sırada içeride bulunan hizmetli her şeyi bilen bir eda ile;

“Bu köylü bunu anlamaz, hiçbir şey değişmez” demez mi!

Biz projeyi konuşmaya devam ettik. Sadece **kütüphane** yapımın okulu kurtaramayacağını düşünsem de edebiyat hocasının heyecanı beni etkiledi. Aslında köylü de ilgili hocaları sever hatta onlara yardımcı olurdu. Hem güzel bir **kütüphane** olursa belki öğrencileri cezbeder aileleri de bir şeyler yapıyor diye ümitleri yeşerir diye düşündüm. Zira burada liseye gitmeyen öğrenciler, ilçeye gidince, barınma maliyetleri artıyor, uyum problemi disiplin bozulması gibi, çok daha büyük problemler yaşıyorlardı.

Müdür beyden kütüphane projesi ve maliyetini istedim. Ertesi gün hazırlayıp getirdiler. Akşam, **“Bizim Sınıf”** isimli bir WhatsApp grubu oluşturdum. Üniversiteden mezun her biri güzel yerlerde çalışan

arkadaşlarımı da ilave ederek, düşüncelerimi **“Bizim Sınıf”** grubuyla paylaştım. Sonuçta var olan bir imkân kaybolacak okul kapanacaktı.

Eğer belli bir süre açık tutarsak yakında kurulan enerji santrali ve çimento fabrikasında çalışan ailelerin çocukları ile sayı artınca okul kapanmazdı. **“Bizim Sınıf”** grubu fikre çok olumlu baktı. **“İBAN”** paylaştı dediler. Ertesi gün projenin karşılığı paralar hesabımızdaydı. Okula gittim durumu hocalarımla paylaştım. Hemen siparişi verdik. On beş gün içinde kütüphane hazır. Rafların yanında rengârenk çalışma masa ve koltukları, bekleme bölümü sıcak bir ortam.

Muhteşem olmuştu İlçede bile böyle kütüphane nadirdi. Bu arada arkadaşlarımın verdiği kitaplar gelmeye başladı. Aynı zamanda süreli yayınlar da yavaş yavaş geliyordu. Binin üzerinde yeni basım kitabımız oldu.

Müdürümüz çok keyifliydi. Edebiyat öğretmenimiz ise olmadığı kadar heyecanlı. Öğretmenler şaşkınlık içinde seviniyordu. Kütüphane büyük ilgi görüyordu. Öğrenciler kitap alıyor okuyorlardı. Edebiyat öğretmeni bir okuma grubu kurmuştu. Ayda bir kitap okuyacaklar ve üzerinde konuşacaklardı. Sonradan **Yeşil Ovacık Çok Programlı Lisesi**, yanına ilçe liselerini de alarak bu etkinliği ilçeye taşıdılar. Artık öğrenciler hem okuyor hem tartışıyor hem de tartışmaları ve yaşadıklarını not alıyorlardı.

Bir gün edebiyat hocamız bu etkinlikleri kitap haline getirme projesi yaptı. Çevremizin de katkısı ile kitap basıldı. Yeşil Ovacık Çok Programlı Lisesi öğrencileri hem okuyucu hem de yazar olmuşlardı. Covid döneminde çevrimiçi olarak başka iller etkinliğe dâhil oldu. Yeşil Ovacık Çok Programlı Lisesi, Kütüphanesi artık ulusal bir etkinliği organizatörü olmuştu. En son bildiğim dördüncü kitaplarını bastılar.

....

Yıllar boyu “olmaz” diyen insanlarla yaşadım.

Ama bir kez daha gördüm ki,

Bir kişinin içindeki **“olur”** inancı,

Bir toplumun bütün “*olmaz*” larını
aşabilir.

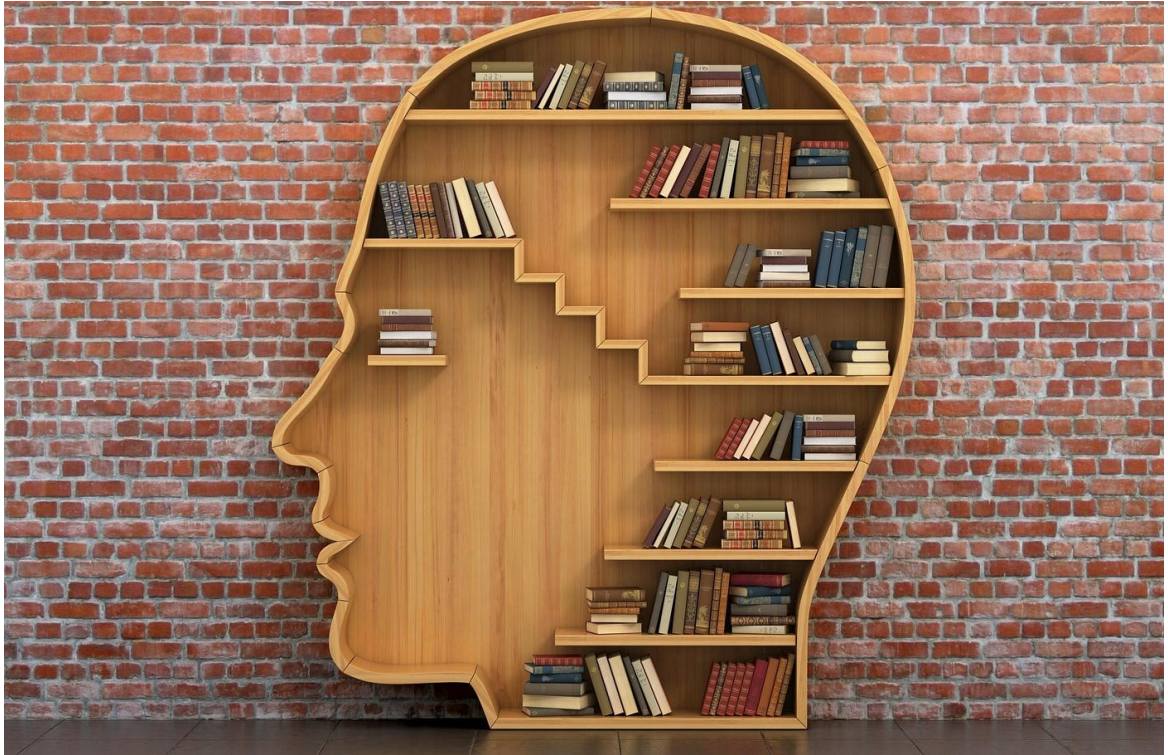
Köy lisesinin kütüphanesi sadece kitap
dolu *bir oda değil*;

*Bir umudun, bir inancın, bir “neden
olmasın”ın hikâyesiydi.*

Ve ben hâlâ, o kütüphanenin
kapısından içeri giren her öğrenciyi
düşündüğümde,

Sessizce şunu söylüyorum:

***Bir kişi inanırsa, hiçbir şey imkânsız
değildir.***

BİN HEDİYE BİR BORCU ÖDEMEZ

FAHRİ SARRAFOĞLU

Psikolojik telkinle, “*sunı*” (yapay) uyku halinde olmaya; “*gafllet haline*” “*hipnoz*” denir. Uykuya benzeyen bir bilinç seviyesi, “*sunı dalgınlıktır.*” Günlük hayatın içinde farkına varmadan birçok şeye karşı bilinç altı bir dalgınlığa düşeriz. Renkler, insanlar, sözler ve medya içerikleri zihnimizin derinliklerine sızabilir. Bunun temelinde çoğu zaman değersizlik ve yetersizlik duyguları yatar. İçimizde bir boşluk olduğunda, dış dünyanın cazibesine daha kolay kapılırız. Bir reklam, bir sosyal medya paylaşımı ya da bir “*trend*” bile birer mini dalgınlık etkisi yapabilir.

Kendimizi bu yapay uyku halinden nasıl koruruz?

1. Kendimizi Sevmekle Başlayalım

Sabah uyandığımızda aynaya bakıp kendimize “*selam*” diyelim. Kendimizle konuşalım ve hayatımızdaki güzel şeyleri fark edelim. “*Bu sabah uyandım, nefes alıyorum, Allah bana bir gün daha verdi.*” diyebilmek bile bir farkındalık başlangıcıdır.

2. Değerimizin Farkına Varalım

Yeni şeyler öğrenmek, gelişmek, eğitime katılmak “*Ben değerliyim.*” demenin en güçlü yoludur. Kendine yatırım yapan insan, dış dünyanın yönlendirmelerine karşı daha dirençli olur.

3. Günümüzü Planlayalım

Planlı bir gün, zihnimizi dağınık dalgınlıklardan korur. Yapılacaklar listesi

oluşturmak ve günü bilinçli geçirmek, zihinsel disiplini artırır.

4. Kendimizi Tebrik Edelim

Küçük başarıları fark etmek, kendimizi onurlandırmak ve şükretmek içsel gücü besler.

Günlük Dua ve Niyet

“*Ya Rabbi, ben bugün sunı bir uykuya daldım, gafllet içinde bulunmayacağım..*” Gün içinde gördüğümüz her şey bir sınav olabilir. Diziler, sosyal medya görüntüleri ve reklamlar bilinçaltımıza farkında olmadan mesajlar gönderir. Bu yüzden dikkatli olmalı, irademizi güçlendirmeliyiz. “*Allah’ım, bana güç ver. Sunı (yapay) uykuya dalmamak, gafllet halinde bulunmamak için kalbimi ve aklımı koru. Bugünüm değerli olacak, çünkü ben değerliyim.*”

Unutmayalım

“*Bin hediye bir borcu ödemez.*” Gerçek değeri hediyeler değil, samimi sevgi belirler. Çocuklarınıza, eşinize ve dostlarınıza sık sık “*Seni seviyorum.*” deyin. Sevgi, dış dünyanın dalgınlıklarına karşı en güçlü kalkandır. Kalpler sevgiyle dolduğunda, dış manipölasyonlar etkisiz kalır.

Bu konuda görüş bildiren düşünce adamları;

Prof. Dr. Doğan Cüceloğlu:

“İnsan kendi değerini fark etmediği zaman, başkalarının sözleri, yönlendirmeleri ve dış dünyanın hipnozlarıyla (gafletleriyle) kolayca savrulur. Oysa öz değerini bilen kişi, kendi iradesini kaybetmez. (*İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitabevi, 1992*)

Psikiyatrist Dr. Nevzat Tarhan

“İnsan, içindeki boşlukları başkalarının doldurmasına izin verdiğinde bağımlı hale gelir. Kendi değerini bilen kişi; medya, reklam ya da toplumsal hipnozlara daha az maruz kalır.” (*Psikolojik Direnç, Timaş Yayınları, 2019*)

Prof. Dr. Ebru Şalcıoğlu (Bilişsel Davranışçı Terapist):

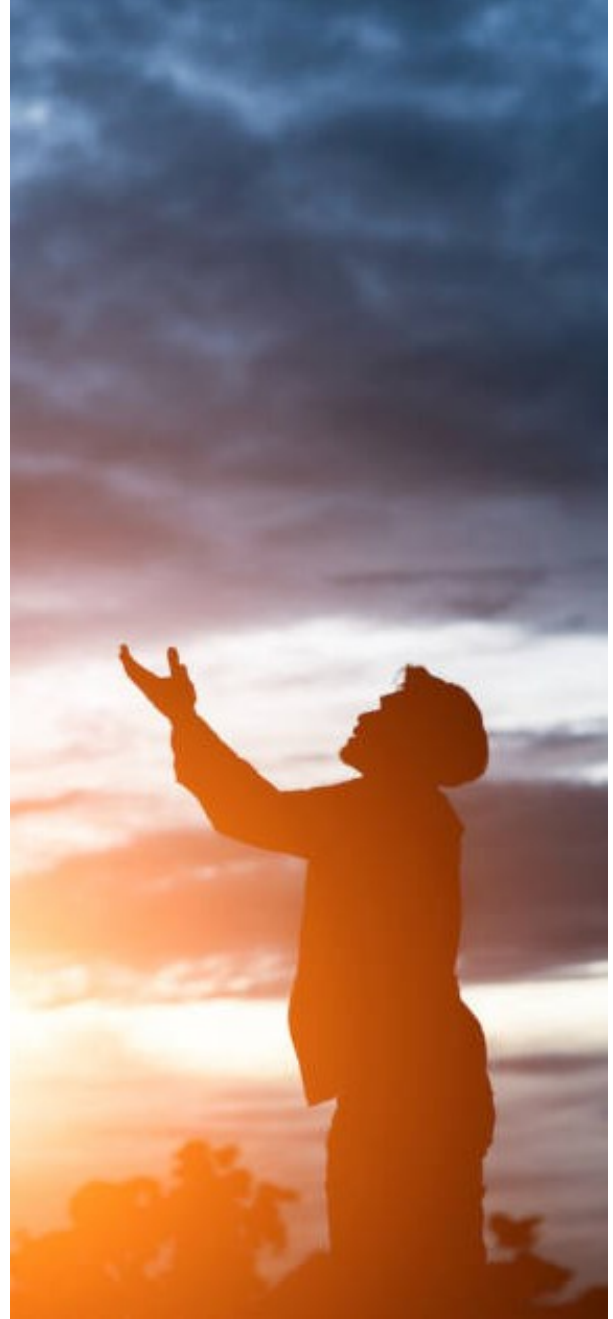
“Günü planlamak kişiye kontrol ve amaç duygusu verir. Bu da dikkati dağıtan, ‘hipnotize edici’ unsurlara karşı koruyucu bir kalkan görevi görür. Farkındalık pratikleri, kişiyi anın içinde tutarak dış manipülasyonlara açık hale gelmesini engeller.”

Doç. Dr. Serhat Yabancı (Klinik Psikolog):

“İnsan beyni enerji tasarrufu yapmak için otomatik pilota çalışır. Bu durum, bizi tekrarlanan mesajlara ve duygusal uyaranlara karşı savunmasız bırakır. Özellikle kendini değersiz hisseden bireyler, dış hipnotik etkilere daha açıktır.”

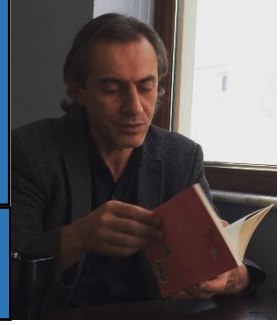
Kur'an'dan Hatırlatma

“Onlar ki boş sözlerden yüz çevirirler.” (*Mü'minûn Suresi, 23/3*)
Kur'an'ın bu uyarısı, modern çağın geçici dalgınlıklarına karşı zihnimizi canlı tutma çağrısı gibidir.

İNSAN OLMAYA GİTTİM; HELE BİR DUR! DÜRDÜM REALİZMİ PİSİKOLOJİYE GELİYORUM!

İLHAMİ İNCEÖZ

*Kadr-i dürr ü gevher-i âlem bilir
Âdemi ammâ yine âdem bilir
Şeyh Gâlib*

Bir kara gece, daha önceki günlerde ekranda izlediğim bir haberle dolu, bir kâbus gördüm. Kâbus bu ya, yakama yapışmış kendim, kendime habire, bir şeylerin hesabını soruyordu. Dante'den, Hesse'den, Kafka'dan ya da Faulkner'in romanlarında aynı olayı anlatan farklı ve arızalı tiplerinden biri değildi bu. Basbayağı bendim, evet, kendim! Fırladığım gibi benliğimden, kendimi nasıl bulduysam hayal aleminde ve mesele de neyse artık, yakama yapışmış kendime, siz deyin bir yıl, ben diyeyim, üzerine ülke yıllarca hesap verdim.

Verdim ama ne meseleyi biliyordum ne de kendi ellerimin hıncıyla ne için kendimi boğazladığımın bir nebze farkındaydım... Zor bela kendimi kabustan kurtarıp uyandım... Çok sonraları bir gün, ansızın, elimde içmekte olduğum çayın sıcak cam bardağını tutarken, o kâbusta verdiğim hesaptan zihnimde kalmış, şu kıt'a ve o kâbusta boğazlandığım ân geliverdi aklıma:

*“Şairlik tahtın, ozanlık tâcın mı var?
Şiirle, yazı yazandan, bâcın mı var?
Neyin var, Lut gölün mü Mirâc'ın mı var?
Erdim, diyorsun da insan oldun mu sen?”*

Dondum ama yüzyıllarca kaldım. Bana neler yaşattı, neler, neler...Dinleye dinleye, yaralı ceylana döndüm... Çay bardağının sağ avcumu verdiği sıcaklık, beynimi yakınca, daldığım yüzyıllık çöllerden yazı yazmaya uyandım!

1.HELE BİR DUR! Sürdüm kalemimle, aklın kâğıttan tarlasını... Kendime tembihle başladım. Hele bir dur! Zaten, “Ben” buraya, yani şu anda karşınızda olduğum yere, kör noktaya, nasıl geldim bilmiyorum aslında. Aslında bana kalsa, en azından on bin yıla dayanan upuzun bir hikâyedir bu. Hem yolculuğumun ne zaman başladığının, ben bile bilincinde değilim.

Yolda bunu sorarak beni uyandıranlar da olmadı hiç. Şimdi ha bire kendi kendime sorup duruyorum diye de bunu açıklamayı göze alamam ve nerde, nasıl biteceğini de söyleyebilecek bir yerde, bir konumda da değilim hem. Belki de şu an, pusulam tersine tersine dönüyor yahut haritamı yitirdim, bir

kutbun kayıp karasının kıyısındaım belki de. Belki de hiç hazırlıksız yola koyuvermişler beni. Haydi git! Denilerek, kendi halime bırakılmışımdır, ne bileyim, anlatmanın uzun süreceğini de söylemişken, niye bu kadar açıklama yapma gereği duyuyorum onu da bilemiyorum şimdi.

Başladım mı duramıyorsun bazen, zaten hep böyledir. İnsan tabiatı, bir başlangıç, bir ipucu yakaladı mı asla bırakmaz, sonuna dek götürmek ister sohbetini.. Bir dersle yahut bir cıfcaflı ana fikirle meseleyi bitirene dek. Hafızanıza, kendilerine ait bir çiviye çakma zaferini onlara bahsettiğinizi görene dek, konuşmaya ya da anlatmaya devam ederler. Kimileri de sadece sizi yenmek ya da ezmek istiyordur sordukları ve anlattıklarıyla. Karşınızda hoyratça dile getirdikleriyle mağlup etmiş bulunduğu, sizin o ölünüzü, sıkıcı kelimeleriyle yıkayıp sarmalayarak...

Sonra da ortadan kaldırmak için, ıssız bir filozoflar mezarlığına defin işini yapmakta bulunduğunu, kendi aklında tahayyül ede ede konuşurlar, susmazlar. Har vurup harman savururlar iki dudağı arasında, kelime hasadını... Bunca yıl onun biriktirdiği havsala kılıçtan keskin, kulağınızı çizerek aklınıza akarken, zoraki dinlemeye durduğunuz güya sihirli sanılan o boş kelimelerce esir alınırsınız... Ben o insanlardan olmayacağım! Olursam da...! Neyse! Beni böyle çok vurdular, çok yatırdılar düş cezaevlerinde, yine de insan kalmaya gittim.

Siz de öyle yapın bana karşı! Hem yalnızlık sultanlığınızın sarayları, bu küçük hallerden kazandığınız, dökmediğiniz-dökemediğiniz kumlardan, tuğla tuğla örülüyor! Üç günlük dünya dediğiniz, yetmiş iki saat ediyor ama kimi yaşayanlara sorsanız, bu tuğlalar yüzünden, onlarca yüzyıldan daha uzun... Kimileri için dökemediği kumlar ya da huylar yalnızlık sarayında tuğla değil, böbrekte taş, gözlerde yaş, sızlayan diz, ağrıyan baş oluyor.

Gâm yapmayın kendinize, çünkü zaten ne oluyorsa, biz insana oluyor bu alemde! Bunu en çok şöyle anlarız! Dünyayı dışarıdan, ah bir görsek! Ya da her sabah ilk iş olarak uyandıığımızda onu bir önümüze koysalar! Sonra bize günü yaşatsalar, var olmak ne güzel olurdu! Hatta üstüne bir dış ses ki, düşün, Dursun Ali Erzincanlıdan daha güzel bir sesle, daha güzel bir vurguyla konuşuyor...“Desem ki! Sabah mahmurluğunda, rüzgârların en ferahlatıcısı, senin yüzüne vurmakta... Desem ki... Güneşin sarı saçları eflî efil esen bu rüzgârda, tel tel gelip gelip yüzünü okşamakta!

Desem ki...Yaratılan, yaratılmış hiçbir şeyde olmayan bir elbiseyle giydirildin. O elbiseyi her fırsatta, yırtıp üstünden atanları, atacakları saymazsak! Şu bol nakışlı tabutluğun içindesin, cennet bahçesi gibi gelecek sana, çiğ olan, ham kalan insanların varlıklarını, “var”dan saymazsak! Donattık senin için nice bal, nice şerbet, nice pekmez... Ama pekmeze düşmüş kıllar misali insanlar, görmezsen, yok sayar yutarsan çok tatlı... Donattık, yeşil, donattık sarı, al mor, siyah ve beyaz...

Kar üstüne serptiğiniz, serpeceğiniz kırmızı lekeleri saymazsak, insan olmak da lekesiz, kar gibi bembeyaz... Desem ki korkma... Pandora'yı yaratanın harikası yuvarlak bir kutu bu! Bünyesinde hep kötülük, hep acı, hep pişmanlık ve üzüntü yok. Her şeye alim olanın sana özel mucizesi bu! Eşdeğer kendi mucizliğini felaketle değişen, mucize-i hüsrân olan insanları, insan hallerini saymazsak. Desem ki... Yolcusun, yoldasın, acele etmelisin. Kıymetlisin, ziynetlisin,.. Nimettensin nimetten, şereflişin, hürmetlisin!

Yok! Daralmasın yüreğin. Daralırsa, cennet bahçesi gibi döşenen bu bahçenin baharlarını düşün, sür yüzüne, açılırsın! Sen de her şeyi unutursun! Seyret bak! Döşendi, envai çeşit nimetle, yabanda acı ahlatı, yanık bademleri saymazsak! Haz verenlerinden ye, gördüğünle paylaş, Süsledik yıldız yıldız, göreceğin uçsuz bucaksız hudutlarına, her ne karanlık koymuşsak! Avcuna alabilsen, aslında ne şirin şeydir senin için şu Himalayalar ya da önündeki havuzda seyre dursan, korkutmazdı belki seni, suda çocuk gibi oynaşan balinalar! Desem ki... Ne güzel bir âlemdesin, âdem olamamış âdemleri saymazsak!”

“Ben” nerden geldim bu yolculuğa, şimdi neresindeyim, nasılım, hangi koydayım, hangi kıyıdaayım? Karada mı suda mıyım, ne boydayım, nece huydayım, yolculuk nasıl geçiyor, ne zaman sonuna geldim diyeceğim? Bilmiyorum! Onu da bilmiyorum ama yolculuk bu, biliyorum ki nereye kadar sürerse işte o vakit ben, upuzun bir hikâyem var size anlatılacak! deme kudretini ve cüretini

kazanmış bulunacağım. E, tabii siz yolda beni uyandırıp ha bire kendim gibi “nereye gidiyoruz?” diye sorma gafletinde bulunmazsanız. Tabii! Bir de o var!

2.DÜRDÜM REALİZMİ PİS-KOLOJİYE GELİYORUM. Bir otobüsten “İşte geldik!” diyerek indirilmiş ve bir pazar yerine bırakılmış insanlar gibiyiz, dünyada. Kimse kimseyi tanımıyor ama tanıyacak bir gün, kimse kimseyi umursamıyor ama umursayacak bir gün, kimse kimseyi sevmiyor ama sevecek, kimse kimseyi anlamıyor ama anlayacak! Ne zaman olacak, peki bu? Bilmiyorum! Süründüğüm realizm çok pis kokuyor, açıklamıyor bunu, bana da! Hızla koşuşturmacalara dalıyoruz, onu alıyor bunu satıyor, bir şeyler ya da birilerini arıyor buluyor, çoğu şeyi ve her şeyden çoklarını da kaybediyoruz. Günümüz gecemiz bu düsturla dolu.

Ne nerden geldiğimiz hakkında ne de bu pazaryerinin ne zaman dağılacağı hakkında, net bir bilgimiz yok. Zanların gölgesinde kelimelerle oynuyoruz! Farkında mısınız? Sadece pazardakilere uyup her şeyin yeniliğinden, eskiliğinden, şöylesi böylesi pahalılığından, eskiden böyle miydi ’den dem vuruyor, pazar mallarının kalitesinden sızlanıyor, gerçek malların daha sulu ve tatlı olduğu gibi şeylerden, pazardakilerin anlayışsızlığından, kabalığınan, açgözlülük ve hırslarından konuşa konuşa eritiyoruz saatlerimizi...

Ömürlerimiz, avcumuzdaki üç kuruş etmez kelime mezarlığı! Kızmayın tamam, kötü söz yok! Ömürlerimiz, hepimizin ölü kelimelerinin gömüldüğü, pahalı arsalar! Biz mi erken geldik dünyaya yoksa dünyadakiler çoktan gelip yerlerini almışlardı da biz boş kalan yerlere mi oturmak zorunda kaldık acaba? Neyedir bizdeki bu yılgınlık, nedir bu her şeyi bitmiş dağılmış ya da bozulmuş bağlar gibi düşleme hastalığımız, yeni günlerin kapımıza gelmesini zorlaştırmıyor mu bu?

Bence artık kendimize dönüp, kendimizi öyle çok yontmalıyız ki bizden attığımız fazlalıklar bir çağı değiştiren, yeni bir dünya yaratan buluşlar gibi, bizi ve etrafımızdakileri *“doğruların, dosdoğru yoluna”* eriştirsinsin... Hep başkalarını yontmaya, değiştirmeye çabalayan şu fani dünyada, kendi kabalıklarını yontmaya didinen ben, yalnız değilimdir elbet! Etrafımız sarılmış olsa da! Yaratılıştan bahsedilen eğitim yüzü görmemiş insan olmanın halleri, çiğ süt gibi, koklasanız bir garip, içseniz bir garip! Tahammül ede ede dikenlerle yaşamak yerine, dikenlerimi

yakarak, yolarak bir kenara ayırmanın nobranlığındayım.

Fazladan uzamış saçlarım gibi, fazlalığı batan çalılara dönmüş hırslarımı, kütlesi çok yer kaplayan nefret duygularımı, gönülde değil avuçta bile taşınmaz gördüğüm kıskançlık çamurunu, ben kendimden yonttum, yontuyorum, yontabilmişimdir belki de! Etrafımdaki nice insanı düşünerek! Belki de hala yolun çok, çok erken bir saatindeyim, sizlere bu afili cümleleri söylerken. Kırdığı bardakları masaya dizmiş, onları tekrar yapıştıramamanın çaresizliğinde olan bir el ile yazıyorsam, ya bu satırları? Yok, sanmam! Yaş yirmi yedi ne çeyreği ediyor ne yarısı, *“romantik tecrübe”* dediğiniz yolun!

Yola çıkmanın verdiği arayış heyecanı, bir yeri geride bırakmanın cesurluğuna dayanarak, tüm yamuk hallerimi bir durağa bırakıyorum. Kimsenin geçmeyeceği, kimsenin görmeyeceği bir durak! Farkındayım, hastalıklar da coşkular da *“kaynağına”* yaklaşıldıkça çoğalır, yayılır. İnsan olmanın yamuk halleri, bu. Böyle diyor psikoloji! Allah

bütün psikolojimin cezasını versin, aklımı karıştırıyor çünkü! Hata yapmayacakken, hata yapmama; gül ağacıyken karaçalı olmama sebep oluyor. Tam kendimi bulacağım noktada, onun zincirlerini bileklerimde hissediyorum. Buna esaret deniyor. Ama ben zaten, ölümün esiriyim.

Ölüme esir olanlardan biriyim. Kaç esaret ister bu beden? Kaç kişiye mahpusluk yaparsam, özgürlük beratı verilecek bana? Bilmiyorum! Bilemiyorum! Bildiğim sadece, tüm yamuk hallerimi, bütün psikolojilerden sıyırıp eski bir durağa bırakıyor olduğum. Eksilsin böylelikle, etrafınızdaki ahlat dikenlerinden biri. Gül dalındaki çıkıntılar batmasın kimsenin canına, zor gelmesin hiç kimseye, sayılı dünya günlerinde gül koklamak! Belki böylelikle sayemde, açlığın kıyısında ölmüşlerin adına, birçok garip mideyi aşla doldurmanın huzuru gibi bir ütopya mutluluğuna ereriz.

Ömründe bir uzun yola gitmemiş köy kadınlarının gönlünden geçen denizi görme isteklerini gerçekleştirmiş gibi, sayemde hâz duyarız belki de! Görünmez olur belki, bizim yonttuğumuz kabalıklar ortadan kalkınca, Cami kapıları kilitten sıyrılır, somurtkan binalar çiçek açar, askeri binaların bahçeleri serinlikte aile çay bahçelerine döner... Ne bileyim, belki de, sayemde! Belki böylelikle, bizim nobranlığımız azalır da etrafımızdakiler bir derin soluk alır. Birleştiriverir, dağılmış tespih tanelerini nar taneleriyle harmanlayıp, kış meyvelerini yaz meyveleriyle, kış kelebeklerini yaz kelebekleri ile...

Dağ güllerini, konak çiçekleriyle... Hem bilinir ki, ‘‘Kurt ya da çakal korkusu yoksa, cümle hayvan hayat zamkı Su’ya koşar, ceylanlar suya iner, kuzular, kuşlar su kenarına dolar misali, ben atarsam hoyratlığımı, insanlar için dünya bir acayip yer olur işte! Belki de! Sayemde bahar gelir, bu cennet bahçesine! Baharı anlatmak için uzun cümleler kurmam gerekiyor şimdi, bahar, kısacık zaman diliminde gelip geçiyor olsa da onun etkisi yaz boyu devam ediyor, karanlık kalpli insanlar üzerinde. Somurtkanlar bazı sabahlar, sırf bahardan aldığı etkiyle dilediğince mutlu veya umutlu sabahlara, somurtarak uyanıyorlar.

Her şey bugün farklı olacak hissiyle doldurulmuş olarak ve öylece ilahi iyiliksever bir el sayesinde, yatağından şefkatle uyandırılmış bir şekilde kalkıyorlar, dünden tazelenen ama aslında üç gündür bayat, şu dünyaya...Dertli olanlarda da böyledir aslında, bu söylediğim durum; çünkü birbirlerinden farkları olmayan insanları ilk saymaya başladığınızda, somurtkan, dertli, yaralı, karamsar, kötü kalpli gibi sıfatlar ardı ardına sıralanıverir. Somurtkansa dertlidir, dertliyse somurtkan, yaralıysa dertlidir ve somurtur, somurtuyorsa yaralı ve dertlidir, karamsarsa somurtkan ve dertlidir, yaralı ve karamsardır, bu hep böyle süregider...

Allah, gene psikolojinin cezasını versin, aklımı karıştırmayı bırakmayacak hiç! İşte somurtkanlar gibi dertliler de taze gitmiş baharın etkisiyle kimi yaz sabahlarında hayata umutlu, huzurlu ve her şeyin farklı olacağı bir

gün edasıyla başlarlar. Ve aslında onlar da hiç bilmezler şunu. Bahar, kısa sürede tüketip kullandığımız bir merhem gibidir, ondan kalanları yaz akşamlarına saklarız. Acılı günlere, cenaze törenlerine, ayrılıklara, yalnızlıklara ve ağladığımız anlara saklarız. Bu her insan için böyledir. Hatta tuhaftır, şu da her insan için aynıdır.

Her defasında, güzel bir şey düşünmeyi denemeye hafızamızı zorladığımızda, gözlerimizin önüne ilk gelen görüntülerden biri hepimizde, taze bahar sabahlarına cıvıl cıvıl yürek kuşlarıyla uyandığımız, hızlıca hayata ve bizi dışarda bekleyen eşsiz bahar güneşine yetişmek için giyinmeye çabaladığımız, o mesut çocukluk günlerimiz olur...Allah psikolojinin hayrını da versin! Bazen hep farklı topraklarda, aynı çiçekleri açıyor çünkü!

İşte belki de bu yüzden bahar, mesut çocukluktan, çocukluk günlerinden asla kopamaz. Hafızamız ayıramaz ikisini birbirinden. Her daim birini, bir diğerrinin yanına yakıştırırverir. Edebiyatta da böyledir bu, tarihte de yazgımızın bizi zor günlere, zor durumlara, çıkmazlara, uçurumlara ve eyüllere götürüp bıraktığı anlarda da... Bu hep böyledir! Ben buraya nasıl geldim bilmiyorum aslında, aslında upuzun bir hikâyedir bu. Hem yolculuğumun ne zaman başladığının ben bile bilincinde değilim.

Yolda bunu sorarak beni uyandıranlar da olmadı hiç, şimdi birileri soruyor diye de bunu açıklamayı göze alamam ve nerde biteceğini de söyleyebilecek bir yerde, bir

konumda da değilim şu an. Haritamı yitirdim belki de belki de hiç hazırlıksız yola koyuvermişler beni. Haydi git! Denilerek, kendi halime bırakılmışımdır, ne bileyim! Anlatmanın uzun süreceğini de başında söylemişken size, niye bu kadar açıklama yapma gereği duyuyorum, onu da bilemiyorum şimdi!

Başladım mı duramıyorum bazen, insanlar da zaten hep böyledir. Bir başlangıç, bir ipucu yakaladılar mı asla bırakmazlar, sonsuza dek götürmek isterler sohbetlerini, bir dersle yahut bir karbonatlı ana fikirle bitirene dek.

İnsan olmaya gittim, daha dönmedim, denedim ama! Neyse, geliyorum!

MUHAMMED İKBAL CAHİL SECDE ETTİ OYSA KIYAM VAKTİ

ŞEMSETTİN KESER

*Müslümanlardaki şükür anlayışına bakıyorum, teslimiyet anlayışına, kadercilik, cihat anlayışına bakıyorum bir de Kur'an öğretilerinde bunlara tekabül eden emir ve öğütlere bakıyorum taban tabanı zıt ve kendi içerisinde paradoksal bir endam ve anlayışla yol alıyor; **Müslümanlar ve Müslümanlık...***

Fiziki zulmü ve vahşeti her türlü imkanına rağmen oturduğu yerden geliştirdiği şükür, dua ve cihat anlayışıyla hallediyor. Kendini hiçbir yük, meşakkat ve somut bir sorumluluk almadan geliştirdiği anlayışla aslında bu yüce dine bir yük, külfet ve arıza oluşturuyor... Vakti gelmiş fiili cihadı, secde vakti ile karıştırmış bir cehalet ve kavramını fırsatçılıkla savuşturmaya çalışıyor...

Muhammed İkbâl

Muhammed İkbâl'in "Cahil secde etti, oysa kıyam vakti" dediği hal üzereler... Bulunulan gaflet konumuyla, kül yutmayacak Allah'ı bile es geçmişler... Garabet bir durum; kutsallık atfettiği öğretiye bu kadar zıt bir yaşam tarzları oluşan başka bir toplum yok. Şiddetli yerdığı modernizm yaşam tarzlarının tam kucağında ve arka planda her türlü çıkar devşirmede üstlerine yok...

İsrail resmen ve alenen, İslam toplumları başta olmak üzere tüm insanlığı imtihana tabi tutmuş. Hiçbir yaptırımla karşılaşmadan ve akıl almaz bir vahşetle yaşam koşulları her türlü zor fakat izzetli Filistin halkını tüm dünyanın gözü önünde peyderpey ya da hızlı bir şekilde yok etmeyi kafaya koymuş.

Resmen ve alenen, görülmemiş kıskırtıcılıkla yeni bir dünya savaşı ve faşist hayali üzerinden büyük İsrail 'i kurmanın jet hızıyla zeminini oluştururken, sözüm ona başta devasa kaynaklara sahip olan Arap ülkeleri yöneticileri, İslam ve dünya ülke yöneticileri, evvel zamanında holokostla psikopat haline getirilen bu zümrenin azgınlığına ses çıkarmaya yeltenemiyor bile...

Öte yandan bu nezih, hareketli ve adil dinin sözüm ona müntesip ve anlayışları bilene ki kendi oluşturdukları garabet, çıkarıcı, ilimden, bilimden ve fıkirden uzak halleriyle bu dine yükler, artık yükler...Yoz, çürümüş istismarcı, menfaatçi, tembel ve ahlaki yoksunluğu zirve yapmış bu anlayışı yıkmak ve bu dinin hakettiği aydınlanma çağını da başlatması elzem olmuştur. Nezih ve aydınlanmış zihin, dünyayı karanlığa, zulme ve kana boğmak isteyen vahşet bir anlayışa karşı durabilir. Bu duruşa insan olan ve insanlığı olan

herkesin ihtiyacı vardır. Nezih ve aydınlanmış onurlu duruşlara, selam olsun... (*Ahsen Meryem Süveyda- Her Taraf*)

İSLAM DÜNYASI

NURETTİN TOPÇU

‘Türlü sefaletlerle ihtirasların parça parça böldüğü hasta bir vücudu andıran İslâm dünyası, en bedbaht devirlerinden birini yaşıyor ve her İslâm memleketinde ruhlar birbirinden ayrılmış, birbirine saldırıyorlar. Her sene yüzbinlerce ziyaretçi ile dolan Kâbe’nin etrafında ruh birliği ve beraberliği meydana gelemiyor. Bunun sebebi ne siyasi ne iktisadi ne de esasında ilmi ve fikridir. **Bu halin sebebi, İslâm’ın temeli ve Kur’ân’ın özü olan ahlâkın kaybedilmiş olmasıdır.** Bugünkü Müslümanlar, bir takım geleneksel hareketleri dikkat ve titizlikle yapmaktan başka endişesi olmayan, ilkçağın ve ilkel devrin sihirbazlarını andırıyorlar. Kur’an harikası olan ilâhî ahlâk, İslâm diyarında çoktan gömülmüştür.’

GÜNÜMÜZ DİN ADAMLARI

‘Asırların arttığı sözde din adamlarınız, devrimizin maddecî yıkımını göstererek onu itham yoluyla kendilerinin Allah yolcusu oldukları vehmini halka sunuyorlar. Hakikatte ise onlar dinî hayatı, maddî şekil ve hareketlere bürünmüş maddecilerdir. Ruhlarını kaybetmişlerdir. Allah yolculuğu mevlidhanlıktan, duacılıktan, mukabelecilikten ve kasidecilikten geçmediği gibi kinin, tekfirin, tehdidin ve ruh karartıcılığının da ilâhî yolculuğa yoldaşlığı olmaz. Nur arayanlar, her tarafta nurla kuşatılırlar. Etrafta karanlık arayıp taşlama harisleri nuru asla göremeyeceklerdir. Bizim yolumuz, İslâm’ın kaynaklarındaki nurlardan fışkıran ümit ile iman sevdasını âleme ve Allah’ın bütün kullarına ulaştırma yoludur; İslâm’ı insanla birleştiren yoldur. **Nurettin Topçu**, “Önsöz”, *İslâm ve İnsan/Mevlânâ ve Tasavvuf*, 13-14.

SABIR, dinin yarısı olarak tarif edilmiştir. Sabır, nefse haz veren şeylerden uzaklaşmaktır. Kişi belaya sabretmekle kazaya razı olur. İslâm’ın esası rıza, imanın ise sabır olduğu ifade edilmiştir. Abidlerin ve aşıkların sabrı olmak üzere iki kısma ayırmışlardır. Abidlerin sabrının en güzel şekli, şikâyetle bulunmamak ve halin devamını sağlamaktır.

Aşıkların sabrının en güzel şekli de Hakk’a ulaşmanın çabuklaşması için sabrın terk edilmesidir. Abidde sabır şarttır, aşıkın vuslattan sonra sabra ihtiyacı yoktur.

ŞÜKÜR, gerçek şükür, Hakk’ın insanlara bahsetmiş olduğu nimetlerin cinsinden başkalarını da faydalandırmaktır. Bu tarzda yerine getirilmesi gereken şükür, herkes tarafından yapılamadığı için Hak Teala Kur’an da: “-Kullarım içinde hakkıyla şükreden azdır” (*Sebe 13*) buyurmuştur. “Ya Rabbi, şükür *"elhamdülillah"* gibi buna benzer tazarru ve niyazlar, şükürün dil ile ifadesi olup hamd ve zikir olarak mütala edilmelidir. Şükür kulun, Hakk’ın kendisine bahsetmiş olduğu göz, kulak, diğer aza ve çeşitli nimetleri yerinde sarfetmektir. Mesela zenginliğe şükür, fakire infak ile sıhhate şükür hastaları gözetip onları ziyaret ile ilme şükür, bir başkasına öğretmek ile tokluğa şükür, açları doyurmak ile yerine getirilmiş olur.

MANEVİYAT EHLİNİN BİRBİRLERİ İLE İLETİŞİMİ,

Maneviyat ehlinin telefonlaşması kavramının içinde maddî iletişim araçları yoktur. Onların özel bir iletişim kanalı vardır. **Metli Dede** hazretlerinde yetişen *Konya’da Üçler Mezarlığı’nda medfun Hasan Hüda* hazretlerinin kızı *Hatice Sultan’ın kızı Şerife* anlatmıştı. Babam, yüksek tahsilini yapmadan evvel evlenmişti. Evlilik esnasında yüksek okulda okuması icap edince dedim, damadına “kızımı bize bırak sen okumaya git” dediği için çocukluğum dedemin yanında geçti. Bir gün dedem sabah namazı sonrasında sinirliydi. “Telefon ediyorum ediyorum, telefona bakmıyor” diye söylenince, kim o diye sordum? Necip Sultan’dan bahsetti ve ilave etti:

“Biz sabahlara kadar biriktiriyoruz o geliyor bizim kazandıklarını alıp gidiyor(çalıyor) dedi. Ben on yedi yaşındaydım. Bu sefer Necib Efendi’nin avukatlığına soyundum ve dedeme dedim ki: “Sen de hazinenin kapısını kapalı tut o zaman” deyince dedem biraz yumuşamış vaziyette bana “nasıl kapalı tutacağım ” diye bana sordu. Ben de “mürşidine sorup öğrenseydin ya !” Deyince dedemin neşesi yerine geldi ve akşama kadar mutlu oldu. Maneviyat ehlinin birbirlerinden kazanç aşındıkları, birbirlerinin dervişlerinden

gözünün tuttuklarını kendi mülküne katmak istedikleri hep vaki olmuştur. Bu nedenle bu tür durumlarda birbirlerine kızarlar ve karşılıklı "maneviyat hırsızlığı" ile suçlarlar.

TEVBE

Tevbe ruhi bir hadisedir. Kulun kusurunu Hakk'a götürmesi, günahlarını itirafla, pişmanlığını beyan edip ona sığınmasıdır. Zira bu dergah **H. Mevlâna'nın** belirttiği gibi ümitsizlik dergahı değildir. Geçmiş günahlardan pişmanlık duyup, Allah'a sığınmak isteyen her kimse, mutlaka huzura kavuşur. Efendimiz buyurmuştur: **"Günahından tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir."** Tevbe rücu manasına gelir. Yani mü'min, kötü huylardan, İslam'ın ruhuna zıt davranışlardan sıyrılmasına, samimiyetle güzel huşlarına rücu etmesine tevbe denilmiştir.

EVLIYADAN SADIR OLAN ZIT SÖZLER

Sırrı Sekati hazretleri tevbeyi tarif ederken **"GÜNAHINI UNUTMANDIR"** diye tarif ederken **Cüneyd'i Bağdadi** hazretleri **"GÜNAHINI UNUTMAMANDIR"** demiştir. Birbirine zıt gibi görünen tarifler, ayrı ayrı değerlendirildiğinde her ikisi de gerçeğe uygundur. Çünkü birinci tarifte havas, ikinci tarifte ise avam kastedilmiştir. Havas daima zikirde bulundukları için kalplerinde masivayı barındırmazlar, günah da bir masivadır.

NECİP SULTAN'DAN

Konya'da bir Allah dostu vardı. Hali vakti yerindeydi. Üç katlı olan evinin zemin katında kendisi otururdu. Diğer iki katta çocukları oturuyorlardı. Bir gün evine hırsız geldi. Her kattan bir şeyler çalınmıştı. cüzdan, para, altın vs.. Ama en alt katta oturan Mehmet efendinin hanımının mantosunu da almıştı. Kadın haykırpıyordu. Bir taraftan da *Mehmet efendiye* bağırıyordu. Bir de Allah dostuyum diyorsun. Senin evine nasıl hırsız giriyor. Hiç okumadın mı?" *Mehmet efendinin* evi bahçesinin bir köşesinde ve bahçenin sınırları duvarla çevrilmişti. Demek ki hırsız duvardan atlamıştı.

Adam hanımına dedi ki: *"Bahçeye bakın. Hırsız aldıklarını düşürmüş olabilir"* Kadın kızarak;

"Beyefendi bizimle dalga mı geçiyorsun. Hırsız o kadar aptal mı? Çaldıklarını düşürür mü hiç!" Biraz sakinleşince, kendi kendine: *"Bu delinin söylediği bazen çıkar"* dedi. Çocuklarını çağırdı. Hep beraber bahçeye dağılıp aramaya başladılar. Az sonra her biri bir şeyler bulduklarını yüksek sesle, sevinçle bağırmağa başlamışlardı. Çalınan malların hepsini bulmuşlardı. O vakit *Mehmet efendi* hanımına; *"Hatun mantom gitti diye dövünüyordun. İşte bulundu. Onu pazara götürsen kaç satarırsın ki.?. Dünyanın insana yaptığına bak"* dedi.

HARAMI ÜSTÜMÜZDEN ATTIK

6 Şubat Depremi nedeniyle yıkılan manevi mekanlar içinde Gaziantep'te Ökkaşiye hazretleri, Hatay'da Beyazid Bestami hazretleri ve Habibi Neccar camisi mevcuttu. Bölge insanının çok itibar ettiği bu yerlerin deprem sonrasındaki görüntüsü içler acısıydı. Ökkaşiye hazretleriyle alakalı birisi bir başkasının rüyasını nakletti. O kişi rüyasında Ökkaşiye hazretlerini görmüş ve hazret ona; *"haramı üzerimizden attık"* demiş. Gerçekten de bu mekanları Devlet Vakıflar Teşkilatı vasıtasıyla restorasyon ihalesini gerçekleştirmişti. Mekanlar göze çok hoş bir duruma gelmişti. Ancak bu rüya üzerine yapılan yorumlar şöyleydi. Çok lüks yapılmış. Bu lüksün içine mutlaka bir olumsuzluk karışmış ki hazret rahatsız olmuştu.

NEFSİN DİN GAYRET İLE ALDATMASI

Nefsin hilelerinden birisi de kişiye din gayreti duygusunu verip kişiyi kırıncı ve dışlayıcı tutum içine sokmasıdır. Bu ilim erbabı denilen mürekkep yalamışlar da olacağı gibi manevi dünya içinde bulundu hazretlerinin ezan okurken "Hayya" yerine "Heyyi" şeklinde okunmasını Efendimiz SAV 'e şikâyet etmişler ve zahirî "dinin başlangıcında bu şekilde yapılacak bir hatalar ileride büyük hatalara sebebiyet verir" şeklinde güya din gayreti ile bu tenkidi yaptıkları görüntüsü vermişlerdir. Kalplerin keşfine sahip Hz. Resul, bu tenkitçilerin kalplerindeki nifakı gördüğü için onları tersleyerek "Bilal'in "Heyye" si sizin "Hayya" nızdan iyidir" buyurarak o insanları terslemiştir.

Bu örnek manidardır. Dilden doğan afetler içinde bulunan gıybet, dindar gözükenlerin din gayretleri boyası içinde boy gösterebilir. *BUTÜR KİMSELER "GAYRETİM, ALLAH'IN DİNİNİ KORUMAKTIR"* deseler de nefislerinin bu hilesinden habersizdirler.

ŞEYH BEĞENMEMEK

Manevi yola girmek isteyenler, bir tavsiye ile dergahları gezerler. Ancak gezdiği dergahlardaki bazı davranışlar hoşuna gitmez, ayrılır. Hoşuna gitmeyen bu davranışları da her yerde konuşur. Gıybet ettiğinin farkında değildir. Çünkü içindeki düşman kararını vermiştir: "Ben bu konuda haklıyım, karşı tarafın davranışı uygun değil". Mürid manevi bir ihtiyaçla arayış yoluna girmiştir. Ancak nefsinin, bu hususta insanı caydırmak için devreye girdiğini bilmez ve nihayetinde o dergâhın gıybetini yaptığını, bunun mesuliyeti olduğunu idrak edemez.

Bu durumda ne yapmalı?.. Beyazid-i Bestami hazretleri gerçek şeyhini bulmak için onlarca şeyh dolaştığını belirtmiştir. Bu nedenle manevi dünyada arayış gayreti gereklidir. Ancak, gittiği yerlerin gıybetini yapmak olmaz. İlahi irade kimin kiminle olacağını yazmıştır. Ancak bu mürit için perdelidir. Mürşit için ise açıktır. Mürşit kendisine kayıtlı olanları kabul eder. Başkasına kayıtlı olanların peşinde olmaz. Arayış müritte olmalıdır.

FİLİBELİ HÜSEYİN SITKI DEDE

Metli sultanının mürşidi *Filibeli Hüseyin Sıtkı Dede*, Filibe'den İstanbul'a gelir ve gerekli tahsilin sonunda mesnevihanlık yapmaktadır. Konya merkezde bulunan Asitane'nin mesnevihanının Hakk'a yürümesi üzerine yeni bir mesnevihan ihtiyacı için İstanbul'daki dergâha yazı yazılır. İstanbul'dakiler *Sıtkı Dede*'yi Konya'ya gönderir. Sıtkı Dede konumunu izah edemez ve Konya'daki dergâhta mutfak işlerini yapar. İstanbul'dan gerekli cevap gelmeyince ikinci kez tekrar sorulur. Verilen cevapta "*Sıtkı*" isimli mesnevihanı gönderdikleri belirtilince hazrete ismini o zaman sorarlar. "*Sıtkı*" cevabını alınca gerçek anlaşılır.

Sıtkı Dede bekardır. Yaşı ilerlemiştir. Etraftaki insanlar Dede'yi Hediye isimli zengin

dul bir bayanla evlendirirler. Hediye hanım biraz geçimsizdir. Zaman zaman Dede'yi evinden kovmaya kalkar, sonra pişman olur geri çağırır. Ahir ömründe hazret hastadır. Evin salonuna bir yatak serilmiş, hazret içinde yatmaktadır. Konya'nın ne kadar büyük kimseleri varsa evine ziyarete gelmişlerdir. Hediye hanım, bu kadar meşhur ziyaretçinin *Sıtkı Dede*'nin ziyaretine gelmesine hayret ederek, "*bey yoksa sen evliya mısın diye sorar? Sıtkı Dede* el sallayarak cevap verir: "*Çok geç anladın. Allah'a ısmarladık*" der. *Sıtkı Dede*'nin kabri, Konya Üçler Mezarlığı'na girişte hemen üçlerin yanından sola giden patika yol takip edilince otuz metre ileridedir.

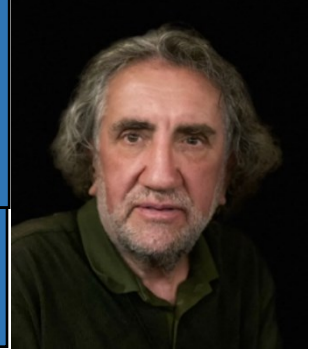
METLİ SULTANIN YOLUNDAN GİDENLERDEN

MUSA ÇİFTÇİ

MUSA BABA hazretleri, Konya Çumralı'dır. 2008 yılında Hakk'a yürümüştür. Metli sultana ve Hüseyin Fikri Baba'ya otuz yılı aşkın hizmeti mevcuttur. Çiftçilik yapmış, bir müddet imamlik yapmış sonra ticarete başlamıştır. 50 yaşlarında iken Hüseyin Fikri efendinin emri ile ticareti bırakmış ve irşada başlamıştır "*Oğlum birazda tevhid fidanı ekelim*" demiştir. Ömrünün sonuna kadar irşada devam etmiştir. İrşad için İzmir'e geldiğinde vefat etmiştir. Hak Teala bulunduğu yerin dışında vefat eden ehli tevhid kullarına "*Hicret*" sevabı yazar imiş. Mekânı zaten cennettir...

KORKU İMPARATORLUĞU ÇATIRDIYOR AMA... YERİNE KİM NE KURACAK?

MEHMET YAŞAR
SOYALAN

Tarihin her döneminde ve her coğrafyasında, hak, halk ve hukuk üzerine kurulmamış düzenler, varlıklarını ancak zulmederek ve korkular üreterek ayakta tutmaya çalışırlar. Bu korkularla, halkı, hem egemenler/devlet karşısında daha bir acizleştirerek hem birbirine düşürerek hem de bireylerin kendilerine güvenlerini yok ederek egemenlerin tiranlaşması sağlana gelmektedir. Bugün de benzer bir durumla karşı karşıyayız. Teknolojinin gelişmesi bireyleri ve yönetilenleri değil egemenleri daha da güçlü kılıyor. Üstelik bu teknolojik gelişmişlik özgürlük alanlarını da daha bir daraltıyor. Özellikle Müslüman dünyada ve ekonomileri gelişmemiş ülkelerde tam bir korku imparatorluğu hâkim.

Halklarını aç bırakma pahasına, silahlara büyük yatırımlar yapıyorlar, çünkü ancak bu silahlarla kendi vatandaşlarını zaptu rapt altına alabiliyorlar. Ancak korkunun da bir kırılma ve aşılma noktası var. Tarihin her döneminde bunun örneklerini görmek mümkün. Ancak bu örneklerin çok az olması toplumların bu kırılma noktasına gelmesinin çok kolay olmadığını ortaya koyuyor. Sanıldığı gibi açlık ve fakirliğin artması, hatta baskı ve zorbalığın en uç noktalara ulaşması, toplumların silkinip kendilerine gelmelerine, korku sınırını aşmalarına zemin hazırlamıyor, aksine korkuları daha da güçlendiriyor.

Topluluklar sürekli korkunun bir çeşidinden başka bir çeşidine evirip duruyorlar. Açlığın hat safhaya çıkması zaman zaman insanları sokaklara döküyor, isyana teşvik ediyor, ancak bu tepki ve ayaklanmalar bir akıl ve organizasyondan mahrum olduğu için,

egemenlerin yıkılıp, halkın iradesinin egemen olmasına neden olmuyor. Hatta tarihin birçok aşamasında görüldüğü gibi, bu zulüm düzenlerinin daha da pekişmesine veya rengi farklı yeni zulüm mekanizmalarının kurulmasına ortam hazırlıyor. Hiç hesapta olmayan başka bir irade bu ayaklanmaları kendi çıkarları için kullanabiliyor.

Bu tür eylemler, ancak arkasında bir akıl ve ne istediğini iyi bilen bir irade var ise bir devrime, halkın taleplerine cevap verecek bir iktidara dönüşebiliyor. Ancak doğası gereği açlık ve zulm, akli örttüğü, çok zaman aç ve ezilmiş kişi, en çok, en yakını kendisine engel ve kendi ekmeğinin düşmanı gördüğü için tarihin hiçbir evresinde ekmek isyanları özgürlük isyanlarına evirilememiş, bugün de evrilmesi mümkün değildir. Açların isyanı, ataların, "aç öküz fırın yıkar" özdeyişinde ifade ettikleri gibi sadece fırınların tarumar edilmesine neden olur. Açların isyanı ancak, ne yaptığını bilen güçlü bir yapının organizatörlüğünde, bir yönetim veya sistem değişikliğinin hızlandırılmasında katkıda bulunabilir. Hepsı bu kadar. Devrimleri açlar değil orta sınıflar yapar.

Bunun için erk sahipleri bütün enerjilerini orta sınıfları ortadan kaldırmak için sarf ederler. Kur'an'ın "vasat ümmet" nitelemesini doğru okumak gerekir. Kaybedecek hiçbir şeyi kalmayanların yapacak hiçbir şeyleri de yoktur. Ancak kendi canları başta olmak üzere duran ve yürüyen her şeye zarar verebilirler.

Çünkü orada akıl değil sadece tepki ve var olma içgüdüğü egemendir. Onlardaki intikam duygusu bile değildir, çünkü intikam bile bir hesap kitabı ve planı gerektirir. Sadece var olma

ve yok etme hissiyatıyla hareket ettikleri için, eylemlerinin bir sonraki adımının ne olduğunu kendileri de bilmezler. Bunun için açların isyanları sel felaketleri gibidir. Önüne gelen her şeyi yakar, yıkar yok eder. Çok zaman yarattığı o selde kendisi de boğulur. Ortalık durulduğunda, en fazla kendilerinin ağızlarına çalınmış bir parmak bal dışında bir kazanımları olmadıklarını, hala guruldayan mideleriyle baş başa olmaları yanında değişmeyen sisteme yeni efendiler atandığını görürler.

Bu nedenle korku imparatorluklarını yıkıp yerine barış, adalet ve toplumsal katılım üzerine inşa edilmiş bir yapı kurmak sanıldığı kadar kolay değildir. Öncelikle bu imparatorluklar kediler gibi yedi canlıdır, ayrıca bukalemun gibi renkten renge de girebilirler. Altan ve üstten gelecek her türlü yönlendirme ve etkiye karşı hazırlıklıdır. Sanıldıkları gibi bir omurgaları olmadığı için sadece renkten renge değil, şekilden şekle de girebilirler. Dolayısıyla bu iktidarlar korkunun bin bir türlüünü tezgâhlamanın yanı sıra onu duruma ve ihtiyaca göre istenilen dozda egemen kılabilirler. Dozu kaçırırlarsa en fazla kendileri koltuklarından olurlar ama sistem yeni uygulamacılarla devam eder. Aslında korku doğal bir durum. Her canlıda az çok bir korku damarı söz konusudur ve bir his olarak her daim onu yanlarında taşırlar. Bu korku her an bir şekilde tezahür edebilir. Üstelik bu kötü bir durum da değildir. Bazı durumlarda olumlu anlamda yol göstericiliği bile söz konusu olabilir. Çünkü bir his olarak içinde korkuyu barındırmak ile ona teslim olmak aynı şeyler değildir.

Korkunun Egemenliği veya Egemenlerin Korkusuzluk Oyunu

Sorun korkunun egemenliğidir. Yoksa korku, her canlının şöyle veya böyle, bir şekilde içinde hissettiği bir duygudur. Bu duygu, diğer varlıklarda kendi başına belirleyici bir unsur olarak tezahür etmiyorsa da insanoğlunda hayatının her aşamasında etkili ve belirleyici bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Bu belirleyicilik, insanoğlunun içinde barındıra geldiği kendine özgü bir duygu olmasının ötesinde, onu diğer varlıklardan farklı kılan bir özellik olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Öyle ki; bu belirleyicilik yani korkma duygusu, onu insan kılan, birçok durumda da edilgen kılan, kendi kendine yetmediğini, eksik ve zaaf yüklü olduğunu, hiçbir zaman, istese de kendi başına buyruk olamadığını/olamayacağını gösteren önemli bir özelliğidir aslında. Ancak bu korku aynı zamanda onun istişna etmesinde, kendini yeterli görmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Burada korkunun mahiyeti ve neden korkulduğu önem kazanmakta, kişinin, kişiliğinin oluşmasını belirleyen bir mahiyet de arz etmektedir. Kısacası insanoğlu istese de istemese de içinde bir korku barındırmakta, barındırdığı bu korku, olur-olmaz durumlarda ve farklı biçimlerde karşısına çıkmaktadır.

Daha çok onun bir zaafı olarak tezahür etmekte, ancak, istenirse olumlu yönle de kanaliz edilebilmektedir. En önemlisi de insanoğluna kendisini/kimliğini hatırlatabilmektedir. Korkunun varlığının mevcudiyeti, -çok zaman, kabul edilmek istenirse de- yani, insanoğlunun içinde bir korku barındırıyor olması, onun tanrılaşamayacağını, kendi kendine yeterli olamayacağını, eksik olduğunun, muhtaç olduğunun, başka bir deyişle, "kul/insan" olduğunun bir göstergesi olarak da karşımızda durmaktadır.

Ancak insanoğlu, birçok duygusundan gereği gibi istifade edemediği, onu, olması gereken konumda ve durumda durduramadığı ve ona verilmesi gereken değeri veremediği gibi, korku duygusunu da olması gerektiği gibi değerlendirememektedir. İnsanoğlunun korku karşısında genellikle iki tavır takındığını görürüz: Onu ya yok sayar ya da ona esir olur.

Onu yok sayarak, korkusuzluğunu egemen olduğunun bir göstergesi olarak kullanmak ister; bu nedenle, korkusuz olduğunu göstermek, en azından bunu kendisine inandırmak için, "mezarlıklardan geçerken türkü çağırma "ya kalkışır. Bu da yetmez, korkusuzluğunu ispatlamak için, insandan, insanüstü varlıklar, "her şeye gücü yeten şeyhler", "he-man"lar, yaratma çabasına girer. Akıncı böyle davranmakla, korkusuz olduğunu ispatlamaya çalışır.

Ancak korkudan kaçmak veya korkuyu yenmek için icat ettiği her bir şey, kendisini yeni bir korku ile yüz yüze getirmekte, hep başladığı

noktaya geri dönmek durumunda kalmaktadır. Böyle olmasına rağmen o, pes etmemekte, bu kez de, bu yönünün ortaya çıkmaması, afişe olmaması için, çeşitli oyunlara, göz boyayacak numaralara yönelmektedir. Bu nedenle, bu istişna halinin ortaya çıkardığı bütün yapılanmalar ve sistemler bir ikiyüzlülükle, bir maske ile örtülü durumdadır. Böylece yüzyıllardır süregelen mevcut yapılanmalar, korkusuz korkaklardan başka bir şey üretmemektedir.

Çifte standartlık, ikiyüzlülük, sahtecilik, yapaycılık ve yüze gülüp arkadan vurmak bu yapının şiarı gibi görünmektedir. Bu onun bir yüzü...Diğer yüzü ise, korkuya esir olmaktır. Öyle ki, korku, bedeninin her yanını sarar. Hatta düşüncelerine bile korku egemen olur. Ürettiği her türlü malzeme ve yaşadığı hayat, ortaya koyduğu bütün siyasi ve sosyal yapılanmalar korkuyu egemen kılmanın yolunu açar veya korkuyu egemen kılmaya yönelik olur. Kültürel, siyasi, ekonomik, kısacası, ürettiği her bir ürün bu özelliğini, bu zaafını bir güzel ortaya koyar. Korkuyla yatar, korkuyla kalkar. Korkuya kulluğu şiar edinir. Görüldüğü gibi her iki durumda da içindeki korkuyu, olması gereken yere yerleştiremez, onu görmesi gerektiği yerde göremez, ondan istifade etmenin yolunu aramaz. Bir orta yol bulamaz, bulmayı denemez, belki akletmez. Korkuyu olması gereken bir duyarlılık, bir haberci, bir sinyal olarak değerlendiremediği için yaratıcı-yaratılan ilişkisini de doğru bir şekilde kuramaz.

Korkuyu, her türlü kötülüğe karşı tetikte olmak, Rabb'e saygı duymak, insanoğlunu saptıran her türlü duyguya karşı uyanık olmak olarak algılamadığı için iki aşırı uçtan birine teslim olmak durumunda kalmaktadır. Bu da onu ya korkuyu görmezlikten gelerek tuğyanına ya da korkuya esir olarak tağuta/egemenlere kulluğa yöneltmektedir. Ancak insanoğlu, korkuyu yok sayarak insanüstülüğünü, her şeye egemen olduğunu varsaydığında bile etrafına korku salmaktan ve korku üzere bir düzen kurmaktan başka bir şey yapmamaktadır. Evet, insanoğlu hangi durumda olursa olsun, sürekli olarak bir korku ile birlikte yaşıyor ve korku üretmekten de geri durmuyor. Aşmaya çalıştığı en büyük korku da kendi içinde beslediği, asla yok edemediği yok olma/ölüm korkusudur.

Her bireyin kendine özgü korkuları bulunduğu gibi, bazı korkular da toplumların tümü tarafından paylaşılır. Korkuların kimliği, insandan insana, toplumdan topluma, bölgeden bölgeye ve zamandan zamana değişiklik gösterebiliyor. Bu korkuların kimlikleri çok zaman, farklı olmakla birlikte, (insanlar farklı zamanlarda, farklı ortamlarda, farklı şeylerden korkmalarına rağmen), insanoğlunun yeryüzüne inmesinden bu yana değişmeyen, ortak korkuları da hep olagelmıştır. İnsanoğlunu yeryüzünde birçok tehlikenin bekliyor olmasına ve zaman zaman o korkuyu içinde hissetmesine rağmen, o, en çok kendi cinsinden korkagelmıştır. İnsanoğlunun bu zaafının farkında olanlar, onun bu zaafından hep yararlanageldiler. Anne babadan tüccarlara, din adamlarından siyasetçilere/yöneticilere kadar hemen hemen bütün kesimler tarafından insanoğlunun bu özelliği hep istismar edile geldi. Özellikle de erk sahipleri, onun bu özelliğini çok istismar ettiler.

Bu özelliğini, onu kolay yönetmenin veya bir şekilde ele geçirdiği egemenliği pekiştirmenin ve onu daimî kılmanın bir yolu olarak kullandılar. Egemenin bu yönde kullandığı en meşhur yöntemlerden birisi de insanoğlunu kendi hemcinsi ile korkutmasıdır. Bu yöntem egemenlerin kendi egemenliklerini sürdürmelerinde, hatta bu egemenliği sürekli hale getirmede önemli bir işlev gördü.

Bundan dolayıdır ki egemenler, insanoğlunun bu korkusunu sürekli kılacak, bir şekilde bu korkuyu canlı tutacak nedenler icat ettiler. Bu nedenleri insanlara kabul ettirip hazmettirebilmek için de, birçok yöntem kullandılar. Böylece kalabalıkların ellerinden hem yönetimdeki söz hakkı alınmış oldu, hem de sosyal ve ekonomik alandaki tercihlerinin önü kesildi. Kalabalıklar böylece, çevresini başkalarının çizdiği ve içini kendilerinin doldurmadığı bir hayatı yaşamak durumunda bırakıldılar. İçlerinde herhangi bir kıpırdanma başladığında ise hemen "korku" değneğiyle terbiye ediliverdiler. Zaten kalabalıklar korkuya teşne oldukları için bu dayatmaya, zorunlu terbiye edilme işine fazla bir direnç göstermediler. Kendi içlerinden direnç göstermek isteyenleri ise, egemenlere gerek kalmadan kendileri hallettiler. Bu konuda

egemenlerden daha acımasız davrandılar. Kaderdaşlarını yaşayabilmelerinin önündeki yegâne engel olarak gördükleri için onları öldürmekten çekinmediler.

Bu yönüyle de egemenlerin egemenliklerini pekiştirmek için ellerinden geleni arkalarına koymadılar. Aynı gerekçeden dolayıdır ki; İsrailoğulları, Hz. Musa'ya: "Biz, sen gelmeden önce de şimdi de acı çekiyorduk" diyerek; Hz. Musa'ya kendilerine gölge etmemesini istemişler, Mısırdan çıkmak istemediklerini ifade etmişlerdi. Egemenler, "korku değneği" olarak da genellikle, "ölümü gösterip sıtmaya razı etme" yöntemini kullandılar. Hz. Musa dönemindeki Firavun-İsrailoğulları örneğinde görüldüğü gibi, kalabalıkların yok olması veya o toplumdan uzaklaşmaları onların arzu ettikleri bir şey değildi. Hz. Musa, Firavun ve adamlarının, insan muamelesi yapmadıkları İsrailoğullarını, Mısır'dan çıkarmak isteyince, Firavun ve adamları tarafından fesat çıkarmak ve Firavun'un egemenliğini ortadan kaldırmakla suçlanmıştı. İsrailoğulları içerisinde de bu gerekçeye arka çıkanlar olmuştu.

İsrailoğullarının Mısır'dan çıkması demek, Firavun'un kurulu düzeninin altüst olması demekti. Aslında, İsrailoğulları, Firavun ve adamlarınca kendilerini öldürmek istemediklerini, sadece en ucuza gelecek şekilde hizmetlerinde kullanmak istediklerini biliyorlardı. İsrailoğulları buna çoktan "fit" olmuşlardı. Çünkü hazırı gayb ile değiştirerek, ellerindekini de kaybetmek istemiyorlardı. Bunun bilincinde olan Firavun ve adamları,

ölüm tehdidini sadece bir korku verme aracı olarak kullanıyorlardı. Bu nedenle de, onlardan daha iyi verimi daha ucuza almak için, onları, ölüm korkusu ile sıtmaya/verilene razı olmaya mecbur bırakıyorlardı.

Aynı topraklarda bugün başka bir manzara var. İnsanlar bütün farklı özellik ve nitelikleriyle birlikte egemenlere başkaldırıyorlar. Zaman zaman bir başı bozukluk, ne istediğini bilmeme, yağmacılık gibi isyanı zehirleyen görüntüler ortaya çıksa da büyük fotoğraf en azından kime karşı olduklarını, neyi yıkmak istediklerini ortaya koyuyor. İsyanın başarılı olması, korku esaretinin kırıldığı ve yıktıklarının yerine ne kuracaklarının, nasıl ve kimle kuracaklarının cevabının akıllarının bir köşesinde var olmasına bağlı. Şimdi bu tam olarak görünmüyor, ama bu toz duman içerisinde sistemin kendisini tamir niyetinin emareleri çok net görünüyor. Sistem bu isyanı, yeni bir şekil ve renge bürünerek kendince kazanca dönüştürmeye çalışıyor.

İsyanın bir akıllı, namusu, ideolojisi ve iradesi var mı göreceğiz. Bunlar varsa korku imparatorluğu er geç yıkılır. Bunlar yoksa değişen bir şey de yoktur. Dün olduğu gibi korkularımıza kulluğa devam ederiz. Akıl, ahlak ve irade yoksa birbirimizi gaza getirmeye gerek yok. Esas olan Asr Suresi'ndeki gerçekliktir.

AHMET HAŞİM'İ ANMA PROGRAMI VE BASINDAKİ YANSIMALARI

Prof. Dr. MUSTAFA
ÖZCAN

Giriş

Ahmet Haşim'in özelinde Hakkın rahmetine kavuşan önemli büyüklerimiz için yapılan ihtifallerin neden az ilgi uyandırdığı sorusu sorulmuş ve çeşitli cevaplar alınmıştır. Konu şöyle gelişmiştir:

Ahmet Haşim

Merhum Ahmet Haşim, ölümünün 8. yıl dönümü vesilesiyle Eyüp Halkevi tarafından anılacak ve mezarı başında bir tören yapılacaktır. Sembolizmin büyük ve hassas şairi için Eyüp'teki mezarlığa gidilir. Kabri başına gidildiği zaman Haşim'i ziyarete gelenlerin sadece ihtifali hazırlayan Eyüplü birkaç genç olduğu hayretle görülür. "Cemaat arasında tanınmış münevverlerimizden hiçbiri yoktur;

hatta işin garibi program mucibince şairin mezarı başında söz söyleyecek olan zat dahi gelmemiştir. "Özetle yapılan tören, büyük şairin ruhunu "taziz değil, taciz etmekten ve bu güzel teşebbüsü yapan Eyüp Halkevinin vefakâr çocuklarını inkisara uğratmaktan ibaret kalmıştır."

Ne yazık ki, birçok büyük Türk ölüleri karşısında aynı lakaydinin gösterildiği bilinen bir gerçektir. Oysa Türk milleti kadirşinaslığı ve vefakârlığı ile meşhurdur. Bilhassa aydınlarımızın bu konuda düşündükleri önemlidir. Kendilerinin de içinde olduğu bu duyarsız durum nasıl giderilebilir? *Son Posta* gazetesi bu konuda bir anket yapmış soruna ışık tutmaya çalışmıştır. Şimdi ankete katılanlar ve verdikleri cevaplara bir göz atalım. Daha sonra anma toplantısının basındaki akislerine yer verelim:

Büyüklerimiz İçin Yapılan İhtifaller Neden Bu Kadar Az Alâka Uyandırıyor?

Konuya son derece olumlu yaklaşanlardan birisi Muhittin Birgen'dir. Ona göre ölmüşlerimizi hatırlamak, onların meziyetlerini zikretmek ve bu topluma verdikleri iyi şeylerden dolayı bu çeşit vesilelerle takdir edip hatıralarına şükranla dönmek güzel bir şeydir. Bunu hepimiz bir vefakârlık ve bir cemiyet sevgisi borcu olarak tanımalı ve tutmalıyız. Kütle tarafından tanınmış ve sevilmiş olmanın derecesiyle ilgili

olan bu ölçüye dikkat etmediğimiz zaman, belki de ölülerimizin hatırlarını rahatsız edebiliriz.”¹

Edip Hakkı Süha Gezgin de memlekette iz bırakmış şahsiyetlerin ölüm yıldönümlerinde candan bir alâka ile anılmamasından üzüntü duymuştur. Fakat içinde yaşanan zaman itibariyle bazı mazeretlerin bulunabileceğini de göz önünde tutmaktadır. Katılanların sayısından ziyade üzerinde durduğu husus söz verip de gitmemektir. Gitmeyenleri kimse affetmez. Yine bu türlü alışkanlıklar, toplumun vicdanına yerleşmedikçe, daima hayal kırıklığı söz konusu olabilecektir.²

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu yazarı **Peyami Safa** konuya bir başka açıdan yaklaşmaktadır. O, mevlit ile ihtifali ayırmaktadır. Ayrıca her yıl ihtifal düzenlenemeyeceği kanaatindedir:

“Mevlûd başka, ihtifal başkadır. Her sene ihtifal yapılmaz. Ancak büyük merasimler 10, 20 veya 25 sene gibi devreler sonunda yapılır. Sonra, ben birçok ihtifaller için davetiye almıyorum ve ekseri habersiz kalıyorum. Demek, bunda ihtifali tertip edenlerin de hatası var. Bu hata, Türk münevverlerini vefasız gösteriyor. Bu kötü ihmal, doğrusu kaybettiğimiz kıymetleri ölümünden daha beter öldürüyor”³

Şair **Mithat Cemal Kuntay** bu ilgisizliğin önüne geçilmesinden yanadır. Onun dikkati ise ikide bir kullanılan “büyük” kelimesi üzerindedir. “Kime büyük denir? Büyük âlim, büyük şair, büyük hekim kimse bunlar hakkında bir karar vermek gerekir. Bunlar öldükleri için büyük olmamalılar. Yine bu insanların teşekkülleri, kulüpleri, çırakları olmalıdır. İşte o zaman kabirleri de kalabalık olur.”⁴

Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu bu ilgisizliği normal bulmakta ve II. Dünya Harbi’nin sürdüğünü hatırlatmaktadır:

“Fevkalade bir zamanda yaşıyoruz. Her milletin, bütün insanların dikkati harp üzerine çevrilmiştir. Maşeri irade bütün enerjisini buhranları gidermek için sarf ediyor. Bu aralık yapılan bir ihtifal, kimin için olursa olsun, mevsimsizdir. Bence alakasızlık denilen şeyin sebebi bu olsa gerektir. Bu alakasızlığı anormal bulmuyorum. Çünkü daha büyük, daha şiddetli ve mukaddes bir alâka tarafından sevk edilmiştir. Böyle zamanlarda düşünecek şey tekdir: Yurdun ve vatanın müdafaası...”⁵

Görüldüğü gibi herkes olaya farklı bir açıdan yaklaşmıştır. **Ahmet Haşim’in** adını anmadan genel sözlerle düşüncelerini belirtenler olduğu gibi “büyük” kavramını tartışmaya açanlar da bulunmuştur. Şimdi gelelim Ahmet Haşim’in anma törenindeki gelişmelere.

İhtifale Dair Haberler

Şair Ahmet Haşim’in ölümünün 8 inci yıldönümü münasebetiyle **Eyüp Halkevi** tarafından tertip edilen ihtifal, 4 Haziran 1941 tarihinde mezarı başında yapılır. İhtifale yani törene saat 14.00’te Halkevi Reisi **Şahab Efe** tarafından söylenen bir hitabe ile başlanır. Daha sonra merhumun en yakın arkadaşlarından **Salih Zeki Aktay**, **Ahmet Haşim’e** ait “hatıra ve tahassüsleri”ni anlatır. Aktay konuşmasında, “daha genç denecek bir yaşta” 1933 yılının 4 Haziran’ında ölen Haşim’in, şiirleriyle her zaman yaşayacağını belirtmiştir.

Ondan sonra gençler tarafından şairin eserlerinden bazı parçalar inşat edilmiş ve **Eyüp Halkevi** tarafından mezarına bir çelenk konulmuştur.⁶ **Tan Gazetesi**, mezarı başındaki törende, küçük bir kız öğrencinin Haşim’in kısa bir şiiri okuduğunu, gece de bazı Halkevleri’nde

¹ “Muhittin Birgen Diyor ki”, **Son Posta**, Sayı: 3898, 6 Haziran 1941, s.1/7

² “Edip Hakkı Süha’nın Düşünceleri”, **Son Posta**, Sayı: 3898, 6 Haziran 1941, s.1/7

³ “Romancı ve Muharrir Peyami Safa Ne Düşünüyor?”, **Son Posta**, Sayı:3898, 6 Haziran 1941,s.1/7

⁴ “Şair Mithat Cemal Diyor ki”, **Son Posta**, Sayı: 3898, 6 Haziran 1941, s.1/7

⁵ “Terbiyeci Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu Ne Diyor?”, **Son Posta**, Sayı: 3898, 6 Haziran 1941, s.1/7

⁶ “Ahmet Haşim” **Son Posta**, Sayı: 3897, 5 Haziran 1941, s.4

Ahmet Haşim'in hatırasının “taziz edildiği”ni bildirmektedir.⁷ “*Ahmet Haşim'in Hatırası Taziz Edildi*” başlıklı haberde ise saat 15.00’de Halkevinde bulunan kalabalık bir edebiyatçı grubu ile Ahmet Haşim’in dostları, mezarını ziyaret ederek, oradaki programı uygulamışlardır.

Burada dikkati çeken husus, “kalabalık bir edebiyatçı grubu” ifadesidir.⁸ **Son Telgraf** ise bu törenin Haşim’in üçüncü ölüm yıldönümü münasebetiyle düzenlendiğini ifade etmektedir. Kabri başında konuşanlardan birisinin Salih Şükrü Aktay (aslında Salih Zeki Aktay) olduğunu haber vermektedir.⁹ Maalesef bu iki yanlış, haberlerin son derece dikkatsiz yazıldığını göstermektedir.

Benzer yanlış **Vakit** gazetesi de yapmış, Haşim’in 3. ölüm yıldönümünde anıldığını, mezarının başında Şahap Efe’den başka Salih Şükrü Aktay’ın konuştuğunu yazmıştır. Oysa Salih Zeki Aktay, ünlü bir şairdir ve bunun bilinmemesi son derece yadırgatıcıdır. Ayrıca Ahmet Haşim, 3 yıl önce değil, 8 yıl önce bu dünyadan göç etmiştir.¹⁰ **Son Telgraf’ta** ise Aktay yerine Atay yazılmıştır.¹¹

Bu konuda en geniş bilgiyi **En Son Havadis** gazetesi vermektedir. Eyüp’te mezarının başında konuşma yapan Halkevi Başkanı Şahap Efe, bu kabil toplantıların halkın şuurunda ve gençliğin bünyesinde yapacağı olumlu tesirlerden bahsetmiş ve büyükleri anmanın yalnız bir sanat severlik aşkı değil, milli bir vazife olduğunu söylemiştir. Onu, *Celâleddin Ezine, şair Sabahattin Kudret, Salih Zeki Aktay’ın* konuşmaları takip etmiştir. Konuşmacılar şairin edebi hüviyeti, edebi mevkii üzerinde durmuşlar, tahliller yapmışlardır. Haşim’in şairlik hüviyeti altında bir de mücadeleci ruhu bulunduğu belirtilmiş, ısıracı hicivlerinden şişmekler çıktığını söylemişlerdir. *Hadiye Aydur ve Samim*

Kocagöz de Haşim’in eserlerinden parçalar okumuşlardır¹².

Ahmet Haşim İçin Neler Yazılmıştır?

Anma programının Ahmet Haşim için birtakım yeni yazıların yazılmasına vesile olduğunu görüyoruz. O günlerin basınına taradığımızda bunlardan birkaçına rastladığımızı belirtmek isteriz. Bizce en keskin ve sert yazıyı Emin Bülend kaleme almıştır. Yazısında rahmetli Haşim’e hatırlatmalarda bulunarak insanların vefasızlığını vurgulamıştır.

Mezarının başında toplananlar otuz kişi kadardır. Aralarında yaşarken hayatında peşinden hiç ayrılmayanlardan, “benim iyi dostlarımdandır” diye sayıkladıklarından hiçbiri ama hiçbiri yoktur. Her vesile ile adını istismar edip sütunlar dolduran gazeteler, hani sekiz satırlık bir fıkrasını neşredebilmek için birbiriyle yarış etmiş olanların, birbiriyle kavga etmiş olanların, peşini günlerce kan ter içinde kalarak kovalamış olanların gazeteleri, Eyüp’ün ıssız bir köşesinde yapılan bu mini mini toplantıya en okunmaz sayfelerinin en görünmez köşelerinde lütfen sekiz satır verebilmişlerdir. Emin Bülent şöyle seslenir Haşim’e: “*Sen ki daima yalnızlıktan şikâyet etmiştin Haşim. Hayatında hiçbir zaman dünkü kadar yalnız kalmamış olduğunu sana söyleyebilirim dostum.*”

Yazara göre dost diye tanınanların çoğu iyi gün dostudurlar. Hayatta bazen düşman, bazen rakip diye gördükleri ise kara günlerde insanı hatırlarlar. Kadıköy’deki o mini mini apartmanında şairle gülüşenler, şiirlerine hayran, zekâsına övgü düzenler, boğaz vapurlarında şöhretine “*dellâllik edenler*” bu törende maalesef ortada yokturlar. Buna karşılık Eyüp’teki törene Salih Zeki Aktay başkanlık etmiştir: Oysa Ahmet Haşim, onun şiirlerini manzume olarak dahi kabul etmezdi.

⁷ “Dün Ahmet Haşim’in Mezarı Başında Toplananlar, **Tan**, Sayı.2082, 5 Haziran 1941, s.2

⁸ “**Haber Akşam Postası**”, Sayı: 3335, 5 Haziran 1941, s.2

⁹ “Ahmet Haşim İhtifali”, **Tasviri Efkâr**, Sayı. 4732-376, 5 Haziran 1941, s.4

¹⁰ “Ahmet Haşim’in Hatırası Anıldı”, **Vakit**, Sayı. 8403, 5 Haziran 1941, s.3

¹¹ “İki İhtifal”, **Son Telgraf**, Sayı. 1526, 5 Haziran 1941, s.

¹² “Ahmet Haşim İhtifali” **En Son Havadis**, Sayı: 191, 4 Haziran 1941, s.3

Hani Haşim'i "ihtiyar hayta" diye sinirlendiren şair.

Öte yandan Emin Bülent de Haşim'in mezarının başında olanlar arasında bulunamamıştır. Bunun için bir mazeret de ileri sürmemektedir. Çünkü bizzat ayağına kadar gidilmiş ve kendisini ısrarla çağırmışlardır. Hatta birkaç söz söylemesi için istekte bulunmuşlar ve o da kabule mecbur kalmıştır. Böyle olduğu halde sözünü tutamamıştır. Bunun sebebini de Haşim'in dünyamızdan göçtükten sonra insanoğlunun çok daha fazla maddileştğini, robotik hale geldiğini söyleyerek açıklamıştır.¹³

Oysa Haşim'in eski öğrencisi **Fitnat Akay** böyle düşünmez. Hayat dolu şahsiyetini bildiği hocasına ölümü asla yakıştıramaz. Ona göre, Haşim için hiçbir şeyin ortası yoktur.

"Ya hep ya hiç" sözü tamamıyla onun için düşünülmüş gibidir. O ya sever ya sevmez ya dost veya düşmandır. Her şeyi ya en sıcak ya da en soğuk şekilde hisseder ve yazılarında öyle yansıtır. Sınıftaki halini de şöyle anlatır: *"Sınıfa girdiği aman bütün talebesi, ağzından çıkacak renkli cümleleri adeta içer gibi dinlerdi. Haşim'in her sözünde renk ve ışık vardı. Konuşması akan bir sel gibiydi. Haşim'i belki sevmeyenler vardır. Fakat yazılarının nazım veya nesir olsun, cazibesine kapılmayan var mı, bilemem".*

Kısaca Haşim, bazıları tarafından hiç seilmeyen, fakat onu iyi tanıyanlar tarafından en derin ve en yakın hislerle sevilen bir arkadaş, bir hoca, bir şairdir.¹⁴

Hakkı Süha Gezgin "Anılmak ve Unutulmak Meselesi" başlıklı yazısında bu konuyu irdelemiş ve *"Dün matbaada bana bir genç başvurarak; 'Ahmet Haşim'in ihtifali yapılacaktı. Mezarına kimse gelmedi. Hatta nutuk söylemeyi taahhüt eden hatipler bile' diye konuştuğunu nakletmiş ve bu vefasızlık karşındaki düşüncelerini sorduğunu ifade etmiştir. Hakkı Süha Gezgin, daha önce Tefik*

Fikret için de aynı şeyler söylendiğini, gene böyle acı bir vefasızlık gösterildiğini bildirmiştir. Ona göre" teşkilatlı bir makamın himmetine ermeyen her ihtifalin akıbeti budur." Çünkü ihtifal, vicdanlarda aynı borcu, nabızlarında aynı vuruşu taşıyan insanların işidir. Ahmet Haşim'in arkasında böyle bir kalabalık söz konusu olmadığı gibi onu sahiplenen örgütlü bir kuruluş da yoktur. Dolayısıyla Hakkı Süha bunu biraz da doğal karşılamak gerekir demeye getirmektedir¹⁵.

Halit Fahri Ozansoy'un şair oğlu **Gavsi Ozansoy, Hikmet Münir Ebcioglu'na** da Haşim için düzenlenen törene ilişkin bilgi verir, kimsenin gitmediğini, söz söylenmesi istenilen, kararlaştırılan hatiplerin bile bulunmadığını söyler. Bunun hakkında neler düşündüğünü sorar. Toplumda görülen bu kayıtsızlık karşısında fikrini almak ister.

Hikmet Münir'in düşünceleri şöyle özetlenebilir:

Soruyu soran genç bir şairdir. Yeni neslin şairidir ve Ahmet Haşim'in ihtifaline kimsenin rağbet göstermemesinden mütevellit suçun sorumlusunu ararken ilk aklına gelen eski nesildir ve onları töhmet altında bırakmaktadır. Bu eski nesil Ahmet Haşim'in hatırasına fiili alâka göstermemiştir. Yaşlı ve bunamış oldukları veya kendilerinden başka kimseyi düşünmedikleri için gitmemişlerdir. (Genç şairler, eski nesli bu sözlerle eleştirmişlerdi. M.Ö) Fakat gençler? Evet, gençler niçin gitmedi? Hikmet Münir haklı olarak bu soruyu onların da kendilerine sorması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu memlekette en uygun ve etkili tedbirler, gençlerin parlak zekâlarından beklenmelidir.

Hele edebiyat sahasında her fırsatta ileri sürdükleri yeni yeni fikirleri, yazdıkları sütun sütun yazıların ardından olumlu birtakım tezahürler de belirmesi tabii olmaz mı? Girişim, organizasyon, uygulama, liyakat gibi konularda gençler önderlik edemez mi? Ahmet Haşim gibi bir tarihi edibin şahsiyetini diriltmeye hiç kimse

¹³ Emin Bülend, "Ahmet Haşim'le Bir Dertleşme", **En Son Havadis**, Sayı: 191, 5 Haziran 1941,

¹⁴ Fitnat Akay, Şair Haşim'in Ölümü Yıldönümü: Bir Talebesinin İhtisasları", **Vatan**, Sayı: 282, 4 Haziran 1941, s.4

¹⁵ **Vakit**, Sayı: 8404, 6 Haziran 1941, s.3

katılmamışsa, gençler bunu telafi etmeliydi. O zaman “Biz gençlerden başka kimse gelmedi” diyebilirler ve eski edebiyat neslini suçlayabilirlerdi. Hatta onlara “ne maziye hürmet edersiniz ne de hürmet edeceklerle imkân verirsiniz. Edebi hayat ve anane öyle idare edilmez, böyle idare edilir... Yıkılın karşımızdan!” deme hakkını kendilerinde görebilirlerdi. Yazar bu sözleriyle, genç edebiyatçıların da önemli bir eksiğini göstermiş olmaktadır.¹⁶

Cumhuriyet Gazetesi yazarı “Birkaç Söz: Sene-i Devriye” başlığı altında düşüncelerini belirtmiştir. Yazar N. (muhtemelen Nadir Nadi) tanınmış bir adamın vefatından sonra toplumdaki gelişmeleri tespit etmiş, olup bitenleri sırasıyla anlatmıştır.

Ona göre tanınmış bir adamın vefatından sonra onu şöhretine uygun bir şekilde uğurlarız. Eğer öldüğü sıralarda modası geçmiş bir üstat ise, gazetelerden şikâyet sözleri yükselir. “Bahtsız şair” uğrunda bu kadar mısralar karaladığın millet bak seni unutmuş, arkanda dört, beş dostundan başka kimse yoktu! Hâlbuki sen ne büyük bir adamdın. Hakiki kıymetin ancak yarın anlaşılacak” tarında makaleler, fıkralar yayınlanır. Ardından uzun bir sessizlik. Herkes şairin adını bile unutmak üzeredir. Bu kez “sene-i devriye” imdada yetişir.

Üç beş şahsi dostun teşvikiyle mezar başında küçük bir kalabalık toplanır. “İyi idi, hoştu!” şeklinde birkaç “hitabe”de bulunulur. Bu durum, her yıl (sene-i devriye) tekrarlanır ama bu törene katılanlar her seferde azalır. Ölen üstadın yakın dostları hayatta kaldığı müddetçe bu durum böyle sürer. Onlar da bu dünyadan el etek çekti mi, artık şair mi, edip mi, üstat her kimse onu arayan, soran olmaz. Bir gün merak edecek olsanız, hakkında kitap bulmak bile kolay değildir¹⁷.

Mehmet Kaplan ise **Hüsametdin Bozok’un** Haşim hakkındaki kanaatine katılmaz. Hüsametdin Bozok, edebî eserlerde

insanlara yol gösterecek bir işaret olmasından yanadır. Bunu taşımayan bütün sanat eserleri iflâsa mahkûmdur. **Mehmet Kaplan** yazısında Bozok’un, muharririn insanlara yol göstermekten ne kastettiğini araştırmakta ve onun fikirlerinin neden yanlış olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Kaplan’a göre, pek eski olduğu halde *İlyada* ve *Odyseia* bu prensip icabı kıymetsiz midir? Böyle düşünmek yanlıştır. Her güzel eser, insanları kendisine cezbetmektedir. İnsanlara bir şeyler vermektedir. **Mehmet Kaplan**, sanat eserini güneşe benzetmektedir. Güneş bize nasıl aydınlık, sıcaklık, yağmur, ağaç ve hayat veriyorsa, sanat eseri de hisler ve fikirler yağdırır. Dünyayı sevdirebilir. Bu bakımdan **Ahmet Haşim** asla itham edilemez. Bize tabiatı sevdirenlerden biri de odur. Ahmet Haşim, insanlara güzel hisler duyuran bir şairdir. Dolayısıyla sanat anlayışında insanlara yol göstermiyor diye eleştirmek, iflas ettiğini söylemek, doğru bir hareket olamaz.¹⁸

Refii Cevad Ulunay da Haşim’in anılmasına kayıtsız kalamamış ve onun hakkında uzunca bir yazı yayımlamıştır. Yazısında birisi dört yüz, diğeri seki yıl önce ölen iki şairin isimlerini yan yana getirdiğini söyler. Bunun sebebi, her ikisi arasında edebî akım(meslek) bakımından bir yakınlık görmüş olmasıdır.

Ulunay’a göre edebiyatçıları, Ahmet Haşim’i Türk edebiyatında **sembolizm** mektebinin bir kurucusu gibi kabul ederler. Yazar bu görüşü doğru bulmaz. Ahmet Haşim, mektepte bulunduğu sıralarda **Paul Verlaine**, **Emile Verhaeren**, **Albert Samain** gibi Avrupa’nın büyük sembolistlerinin etkisinde kalmıştır. O sembolizmin şairlerinden birisidir, kurucusu değildir. Şarkta yetişen pek çok sembolist şairlerin en önemlilerindendir. Yalnız, sembolizmi daha mahalli, daha milli ve daha anlaması güç bir hale koymuştur.

Şiiri sessiz bir şarkı olarak kabul eden Ahmet Haşim, şarktaki sembolizmden

¹⁶ Hikmet Münir, “Genç edebiyatçıların Bir Eksikliği”, **Vakit**, Sayı: 8404, 6 Haziran 1941, s.3

¹⁷ N. , “Birkaç Söz: Sene-i Devriye”, **Cumhuriyet**, Sayı: 6044, 6 Haziran 1941, s.1

¹⁸ Mehmet Kaplan, “Ahmet Haşim İflas mı Etmiştir?”, **Vatan**, Sayı: 286, 8 Haziran 1941, s.7

haberdardır. Şark simbolizmi Haşim'e gelinceye kadar imbikten süzüle süzüle damlamış, bu hassas şairin elinde çok daha ince bir hale gelmiştir.

Ulunay, bu tespiti yaptıktan sonra **Fuzuli ile Haşim'in** yaşadığı ortama değinmiş, on iki yaşlarında İstanbul'a gelerek *Galatasaray Lisesi'ne* giren şairin, - kendisinden yukarı sınıfta bulunmasına rağmen- mektep hayatını çok güzel hatırladığını belirtmiştir.

"Takvimden Bir Yaprak" yazarına göre, şark edebiyatı kendisini hiçbir zaman simbolizmden kurtaramamıştır. Haşim'in anladığı manadaki şiir, şarkta daima o hüviyet altında görülmüştür. **Ulunay**, burada tasavvufu hatırlatmakta, *Nesimi'nin* şiirini yazısına taşımakta, şark edebiyatının *Sadi, Hafız, Urfi* gibi şairlerini anmaktadır. Daha sonra da **Fuzuli ile Haşim'in** şiirleri arasındaki benzerlikler/ paralellikler üzerinde durmuş, ısırtıcı hicivleri bulunan şairi şöyle tanıtmıştır:

"Hususiyeti büsbütün başka türlü idi. Rind meşrep, alaycı, hazırcevap ve hayatta kaleminden başka safhalarda beceriksiz bir adamdı. Ehemmiyetsiz sebeplerden dolayı arkadaşlarıyla darılır, yine ehemmiyetsiz bir sebeple barışırdı".

Recaizade Mahmut Ekrem'in oğlu da bu konuda görüşlerini dile getiren yazarlardandır.

Ercüment Ekrem Talu, şairin ölüm yıldönümünde onunla aynı okulda (Mektebi Sultani'de) okumuş olmalarından başlayarak görüşlerini anlatmaya başlar. Öncelikle Haşim'i okul kıyafetiyle ve yeni terlemeye başlayan bıyıkları ve ergenlikli siması ile hatırlar. Haşim'in çirkinlik kuruntusuyla yaşamış olmasına değinir. Köklü ve asil bir aile olan Bağdatlı Âlûsizadelerin neslinden geldiğini belirterek okulda, şiir ve edebiyatla ilgisi olan arkadaşlarının üzerindeki etkisine işaret eder. Bu etkinin şairlik kudretinden ziyade *"kelâm kudretine"* dayandığını ileri sürer. O sıralarda Sultani'de **Tahsin Nahid, Emin Bülend** gibi iki

şair vardır. Bu iki şairin şiirleri, Haşim'in anlamlandırmakta zorlandıkları şiirlerinden daha çok hoşlarına gitmiştir.

Haşim'in okulda beğenilen başka bir tarafı da sohbetleridir. Ercüment Ekrem, sohbetlerini dünyada eşi bulunmaz diye nitelendirmekte, okulun büyük avlusunda Haşim'in etrafında toplanıp, bir konu açarak onu konuşturduklarını söylemektedir. Bu sohbetler bazen ince iğneleme, bazen de eleştiri ve yergi şeklinde sürdürülmüştür. Hatta yazar, bazen Haşim'in kendi hakkında çok ağır hükümler verdiğine tanık olmuştur. *"Ömrüncü süren bedbahtlığının tek sebebi budur."* demiştir.

Öte yandan boğazına düşkünlüğünü, ağır yemekler yediğini gören Ercüment Ekrem onu uyarmaya çalışmış ve ondan şu cevabı almıştır: *"Azizim! Gönlümü, ruhumu doyuramadım. Bari bırak da rahat rahat karnımı doyurayım!"* Kısaca yazar, büyük şairi *"merdümgiriz"* olarak nitelemekte, *"muztarip yaşadı, muztarip öldü"* diyerek görüşlerini ifade etmektedir.¹⁹

Burhan Cahit ise sanat ve edebiyat âşığı bir grup gencin **Ahmet Haşim'in** mezarına çiçekler koyduklarını, essiz edibin eserlerinden parçalar okunarak hatırasının *"taziz"* edildiğini yazmaktadır. Buradaki *"sanat ve edebiyat âşığı bir grup genç"*, aslında Eyüp Halkevinin gençleridir. Onu belirtmemektedir. Ayrıca Haşim'in *"iyi tahlil edilmemiş bir zekâ ve sanat timsali"* olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden onu anlamak için birkaç basamak yükselmek gerektiğini ileri sürmektedir. Kendisi, Haşim'in yakın bir dostu, eserlerinin hayranı bir kişidir. Fakat henüz onun kudretini kavramış değildir.

Burhan Cahit, eserlerini her okuyuşta onun *"derin, nazif ve ince ruhuna"* biraz daha yaklaştığını düşünmektedir. Onun gözünde Haşim, *"hisler ve fikirlerle kelimeleri oynatan bir kalem"* hünercisidir. Bundan dolayı yazılarını iyice anlayabilmek için bir çırpıda okuyup geçmemek gerekmektedir.

¹⁹ Ercüment Ekrem Talu, "Ahmet Haşim **"Son Posta**, Sayı. 3897, 5 Haziran 1941, s.2

Haşim'in hususiyetlerini kısa bir yazıda anlatmak mümkün değildir. Çünkü şair "müstehti ve kuvvetli bir kültürü olan edip"tir. Nesri, şiirinden de üstündür. Özellikle Avrupa gezisinden sonar yazdığı fıkralarla bir zamanlar şahane bir üslup diye telakki edilen Cenap Şehabettin'in fantezilerini çok aşmıştır. Dolayısıyla bugünün gençlerine, Haşim'i anlamaya çalışmalarını öğütlemektedir. Ayrıca şöhretin nasıl geldiğini ve öldükten sonra da bir çığ gibi nasıl gittikçe büyüüp arttığını düşünmelerini istemektedir.²⁰

Ahmet Haşim'le İlgili Güzel Bir Hatıra

Ahmet Haşim'i gündeme getiren **Eyüplü gençlerdir**. Onun için bir anma programı düzenlemişlerdir. Bu vesileyle Ahmet Haşim bir kere daha basında söz konusu edilmiştir. Eyüplü gençler üzölmüşlerdir ama vaktiyle yine Eyüplü gençler Ahmet Haşim'i toplantılarına davet etmişler ve ona gerçekten büyük bir saygı ve ilgi göstermişlerdir. Şairlere nasıl saygı ve sevgi gösterilmesinin güzel bir örneğini vermişlerdir. **R. Sabit'in, Ahmet Haşim'e** ait bir hatırasını buraya taşıyalım. Şimdi bu hatırayı kısaltarak nakledeyim:

*"(...) Bugün mezarı Eyüp'te bulunan Haşim, 15 sene evveline kadar Eyüp civarını ve daha ilerisini hiç bilmezdi. 15 yıl kadar evvel, Eyüp civarında oturan bazı gençler bir edebi zümre meydana getirmişler, edebiyatla uğraşıyorlardı. Bu gençler arasında **Selahattin Enis, Osman Cemal Kaygılı, Müfit Necdet, Mustafa Ragıp, Kemalettin Turgut** vardı.*

Bu gençler **Ahmet Haşim'le Yahya Kemal'i** Eyüp'e davet edip, görüşmek arzusunu gösterdiler. İki üstadı bir gün Eyüp'e yemeğe davet ettiler. Meğer o zamanlar Ahmet Haşim'le Yahya Kemal dargın imişler. İkisinin aynı günde bu davete icabet etmesi mümkün görülmedi. Bunun üzerine evvelâ Haşim, sonra da Yahya Kemal çağrıldı.

Haşim'in davete icabet ettiği gündü. Gençler, şairi Bostan iskelesinde karşıladılar.

Sonra buradan sandallara binildi. 15-20 kişilik bir grup olmuşlardı. Haşim, en güzel bir futaya kuruldu. Bu futanın hamla küreklerine **Osman Cemal Kaygılı**, sıvırya küreklerine de Fikret Adil yapışmıştı. Siliftarağa'ya (Silahtarağa olabilir) gidildi. Haşim, dereyi, sazları, kamışları, kurbağaları görünce, kendi şiirlerini hatırlamış, uzun uzun bunlardan bahsetmiş, bazı mısralar okumuştı.

Haşim, İstanbul'un bu köşesini ilk defa görüyordu. O gün faydalı, edebi muhasebeler yapıldı. Eski, yeni şiirlerden bahsedildi. Mehtapta yemek yenildi. Gece yarısı, yine sandallarla dönöldü. Avdetle şarkılar, gazeller, Nedim'in şiirleri okundu. Böylece Eyüp'e gelindi. Haşim, Eyüp'te mükellef bir faytona bindirildi. *Ramis'te* eski şair ve gazetecilerden Haşim Sami'nin köşküne gidildi. Ahmet Haşim, o gece orada misafir edildi. Ahmet Haşim, o günden sonra Eyüp'teki gençlerin fahri hamisi olmuştu.

Bir müddet sonra, bir Ramazan gecesi, Yahya Kemal'i de aynı gençler, yine Eyüp'te ağırlamışlar, kendisine bir iftar ziyafeti vermişlerdi."²¹

Sonuç

Öncelikle Eyüplü gençleri kutlamak gerekir. Çünkü Ahmet Haşim'in ölümünün sekizinci yıldönümünde Ahmet Haşim hatırlamışlar ve Halkevinin de desteğiyle onu anmak istemişlerdir. Yalnız Ahmet Haşim hakkında konuşacak, dostları, sevenleri verdikleri sözü tutmamışlar ve programın sönük geçmesine vesile olmuşlardır.

Bu durum basında yankı uyandırmış, 30 kişiyle yapılan bir anma programının toplumun yeterli bir duyarlık içinde olmadığı şekilde yorumlanmış, hatta vefasızlık olarak nitelendirilmiştir.

İhtifallerin az itibar görmesinin sebebini öğrenmek üzere farklı kişileri soru yönetilmiş, alınan cevaplar genellikle farklı olmuştur. Kimisi bu anma törenlerini yapanların arkasında toplulukların, grupların

²⁰ Burhan Cahit, "Ahmet Haşim", **Son Posta**, Sayı. 3898, 6 Haziran 1941, s.3

²¹ "Ahmet Haşim'le Yahya Kemal'in Dargın Olduğu Senelerde", **Son Telgraf**, Sayı: 1529, 8 Haziran 1941, s.3

olması gerektiğini söylemiş, kimisi yaşanan ortama, (II. Dünya Harbi), tarihe dikkati çekmiş, dünyanın çok önemli bir zaman diliminde bulunduğunu hatırlatmıştır. Kimisi de anma programlarının kimlere yapılması gerektiğini düşünürken, “büyük” kavramını tartışmaya açarak, kimlere böyle denebileceği üzerinde görüş belirtmiştir. *Peyami Safa* ise çok kez bu programlardan habersiz bırakıldığını ifade etmiş, bazen aydın kişilerin haksız yere töhmet altında kaldığına dikkati çekmiştir.

Hakkı Süha Gezgin’in dediği gibi Ahmet Haşim gibi ediplerin, büyük insanların en büyük kâbusu unutulmaktır. Böyle insanlar zamanında parlamış, zamanında alkışlanmış ve şöhretini genişletmiş ama sonunda fani dünyaya son vermiştir. Ancak bu durum sadece Ahmet Haşim için söz konusu değildir. Tefik Fikret’i anma törenlerinde de buna benzer durumların yaşandığını Hakkı Süha Gezgin belirtmektedir.

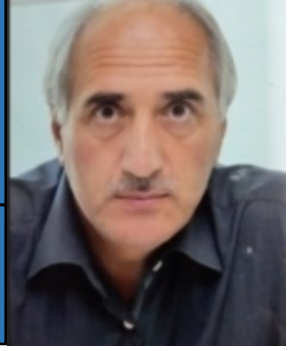
Aslında Eyüplü gençlerin vakiyle Ahmet Haşim’e gösterdikleri saygı, bir büyük sanatçıya nasıl davranılması gerektiği hususunda güzel bir örnektir. Onlara hayatta ne kadar sevidiklerini ve takdir edildiklerini gösterebilsek... Onların kültürümüze, sanat dünyamıza katkılarını yeterince ve nesnel olarak ortaya koyabilsek... Bu durum, biz okurları, sanatçılara değer veren insanları asla küçültmez. Ayrıca bu güzel alışkanlıklar/anlayışlar toplum içinde yerleşir ve nesiller boyu sürer. İşte o zaman nesillerin birbirini suçlamaları yahut arkasına sığınılan mazeretler de ortadan kalkacaktır.

Son söz olarak diyebiliriz ki, kültür hayatımızda toplumumuzun değer verdiği sanatçılara hem sağlığında hem de vefatından sonra da sahip çıkalım. Onların anılarını yaşatalım. Bu, bizce yapılması gereken önemli bir görevdir. “**Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür**” diyen **Muallim Naci’yi** haklı çıkarmayalım.

TURHAN NASIL ÇILDIRDI?

ŞABAN KUMCU

*Senin için ben ağlarım,
Benim için kim ağlasın..?*

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 20 Mart 1922 yılında yazdığı **Çağlayanlar** kitabının önsözünde şunları yazar:

“Ey Türk..! Bu satırları mazinin destanlarını, bugünün hicranlarını söyleyip, bir keman gibi inlemek için yazdım. Bu kemanı ana vatanın sinesinden yonttum. Tellerini kalbimin damarlarından çıkardım. İstedim ki bu sazın ahengini yalnız sen duyusun. Bu acıklı iniltiler yalnız sana dokunsun...”

...Çile çekmeyen varlığını duyamaz...Bundan sonra duy ve anla ki medeniyet denilen büyük gürültünün manası makinedir. Ve makineyi Avrupa'nın elinden aldığı zaman, senin ruhunun onunkinden daha asil, senin kalbinin onunkinden daha temiz olduğunu anlayacaksın.

....Kanatlı hercai menekşeler gibi kelekler, ekinlerin sessizliğinde uçuşurken bu kitapçıktan birkaç sayfa okunsun. O sırada çehrenizde parlayacak bir tatlı gülümseyiş, gözlerinizden akacak bir ılık yaş, çocuklarınızın hüznü ruhunda belki bir ışık, bir rahmet olur. ...Bu masallarla arzu ettim ki senin firuze ruhuna tatlı bir renk, altın kalbine parlak bir cila vereyim...”

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “**Turhan Nasıl Çıldırdı**” hikâyesini 1922 yılında yazmıştır. **Turhan**'ın hikayesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun cephelede aldığı yenilgilerden ve toprak kayıplarından sonra, İstanbul'un işgal edilmesiyle sonuçlanan kargaşada, milletimizin hafızasında derin izler bırakan hayal kırıklıklarının hikayesidir.

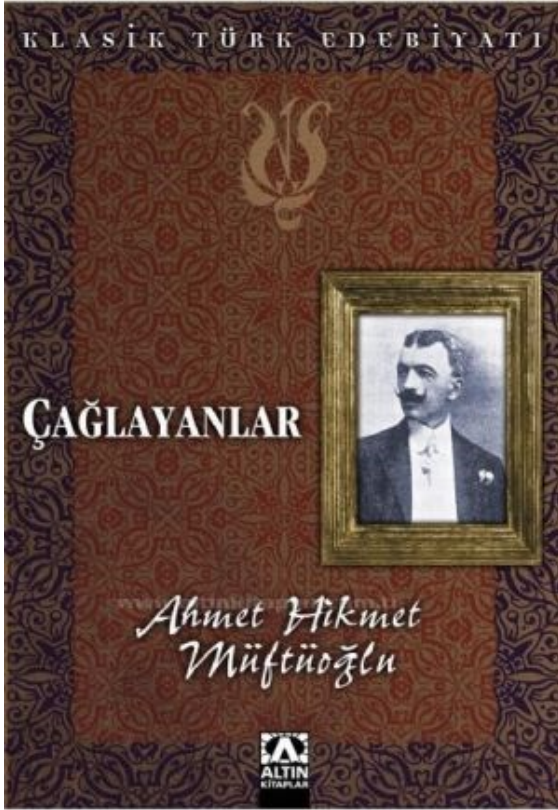
Turhan, büyük umutlarla ve içinde gizleyemediği sevinç ve coşkuyla *İskenderiye'den* bir vapurla, *Adalar Denizi “Ege”* üzerinden ana vatana, *İstanbul'a “Dersaadet’e, Payitahta”* doğru bir yolculuğa başlar. Çok heyecanlıdır. Yolculuk sırasında zihni berrak, beklentileri yüksek, sevinci doruğundadır. Gördüğü her şeyi hafızasına kaydeder. Hissettiklerini saf ve temiz duygularla günlüğüne not eder.

Turhan, daha yolculuğun ilk günlerinde gördüğü manzaralar karşısında, hayal kırıklığı yaşar. Çelişiklere düşer. Derin düşüncelere dalar. Hayalleriyle hakikatler arasında bağlar kurmaya çalışır. Her karşılaştırmasında geriye dönüşler yapar... Bir yüzyıl içinde nereden nereye geldiğimizi hayalinde canlandırır. **Turhan**'ın milletine, memleketine, büyük Türk tarihine sınırsız sevgisi ve ihtişamlı dönemlere sonsuz hasreti vardır. Hayallerini yazarken heyecanlanır, ızdırabını ifade ederken, kelimeleri bir alev topuna döner. Sessiz çılgınlık atar. Ruhunda derin boşluklar oluşur. Hikâye boyunca **Turhan**'ın kelimeleri yüreğimizi yakar, boğazımız düğümlenir. Yazar, yaşadıklarını ruhunda hisseder, hissettirir.

Yazılarında edebi sanatlarla zenginleştirilmiş sanatkarane bir üslubu vardır. Cümlelerini teşbihler, tezatlar, fiziki ve ruhi tasvirler, ses tekrarları ve bolca istifade ettiği sıfatlarla süslenmiştir. Düz yazıları şiir gibidir. **Ömer Seyfettin** gibi, hikayelerinde milli duyguları, milli heyecanı dile getirmiş, berrak, sade, akıcı üslubu ve zevkli Türkçesiyle hikâye diline yeni bir ruh kazandırmıştır. Onun yazılarında Türkçemizin bütün güzelliğini ve

inceliğini görürüz. Seçtiği konular yerlidir. **Rumeli, Kafkas ve Anadolu Türklüğü'nün** yaşadığı dramlar ve *Osmanlı Devleti'nin* yıkılış dönemi onun yüreğini yaralamıştır.

Çağlayanlar kitabı, nezih hikayelerle doludur. “Ayşe Kızla Vato, Sümbül Kokusu, Üzümcü, Altın Ordu, Gözyaşı Çeşmesi” gibi birçok hikayesinde, duygularını en üst perdeden yaşar.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Türk Yurdu Cemiyeti* kurucularından ve *Türk Ocağı'nın* üyelerindendir. *Galatasaray Lisesi'nde* okumuş, *Muallim Naci'nin* talebesi olmuştur. Aynı okulda öğretmenlik yapmış, *Ahmet Haşim* ve *Hamdullah Suphi Tanrıöver'de* onun öğrencileri olmuştur.

Turhan'ın Günlüklerinden...

18 Nisan 1911 Cuma,

“Üç gündür Akdeniz'de dolaşıyorum. Türk bayrağı çekmiş bir gemiye rasgelmedim. Yunan bayrağı, İngiliz bayrağı, Fransız

bayrağı... **Nerede Oruç Gaziler, Turgut Reisler..? Barbaroslar, Piyaleler nerede...?**

Napolyon bir zaman **Akka'da** “Asya bir adam bekliyor...” Diye ayağını yere vurmuş. O adam..! Hani...? *O adam, o adam ben olacağım...!* Bu çeliği ben cilalayacağım. Bu peygamberler yurdunda, bu kahramanlar diyarında alimler, mucitler, zenginler yetiştireceğim...!”

Asya, İnsaniyetin ninesi Asya. .... *Asya'ya nur, Afrika'ya medeniyet, Türk'ün meşalesinden* uçacak. *Türkeli'nin* her bucağında mektepler, üniversiteler, müesseseler açılacak. Her vilayetin iklimine göre, birer, ikişer odalı taş veya tuğladan yapılmış evlerin planlarını sancaklara, kazalara gönderip, mimar ve müfettişler gezdirerek *Türkeli'nde* yaşayanlara inşaat tekniklerini öğreteceğim....

.....(Payitahta), İstanbul'a, bir İslam Türk kisvesi giydireceğim. Okullarıyla, bahçeleriyle, şadırvanlarıyla, sebilleriyle, camileriyle, kütüphaneleriyle, hamamlarıyla, saçaklı, nurlu, üstü kapalı geçitleriyle, taş yapı binalarıyla, yarış, ok, ata binilen meydanlarıyla, güreş, idman, nişan yurtlarıyla, tertipli, düzenli yazısıyla, danışma meclisleriyle, matbaalarıyla, kongre salonlarıyla, İslam dünyasının her tarafından gelecek talebelerin yurtlarıyla, hastaneleriyle, tiyatrolarıyla, musiki icra edilen konservatuarlarıyla, bankalarıyla, fabrikalarıyla, İslam ve Türk milletlerine ait müzeleriyle ; İslam ve Türk illerini bolluk, bereket merkezi yapacağım.”

Milletim, o dünkü boğa, bugün bir kaphumbağa olmuş. Onu hapishanesinden, eğreti hapishanesinden keder ve cehalet hapishanesinden kurtaracağım. Ona benliğini, ümidini, gururunu, efendiliğini, hakanlığını, keşif ve buluşçuluğunu iade edeceğim....

Artık güvertede kimse kalmamış, herkes birer ikişer kamaralarına çekilmişti. Gecenin ıssızlığıyla daha gür yükselen çarkların gürültüsü, daha tizleşen denizin hışırtısı arasında *Turhan'ın* gizli benliği, gizli hayaliyle karşı karşıya kalmıştı. Başını sandalyenin arkasına dayamış, gözlerini, kendisine pek yaklaşan koyu kurşuni göğe ve kendisine pek alışkan, yılışkan oynak yıldızlara dikmiş ve dalmış gitmişti. Rüyasında **Yavuz Sultan**

Selim'i gördü. Cuma namazını beraber kıldı. Büyük Hakan'ın huzuruna çıktı. “*Yazık ki cihan bir padişaha yetecek kadar büyük değildir*”, sözünü tekrar işitti. Titredi.

Turhan'ın babası Kara Memişoğlu Süleyman, Manisalıydı. Kardeşi Osman Çavuş'la 93 Moskof muharebesine katılmışlardı. Biri Kafkas cephesinde, diğeri Zağra'da bulunmuşlardı. Süleyman Kafkasya'da Ruslara esir düşmüş, hastalandığından dolayı memleketine dönememişti. Önce Moskova'ya sonra Kazan'a gitti. Orada Hemşinli bir ekmekçinin yanında çalıştı. Daha sonra kendi fırının açtı, İşlerini geliştirdi. Zengin bir Tatar'ın kızıyla evlendi. Biri kız, diğeri erkek iki çocuğu oldu. Erkeğin adı Turhan'dı. Çocuklarının eğitimine dikkat etti. Babası Turhan'ın yeteneğini ve hevesini görerek onu hukuk ve sosyal bilimler okuması için *Paris'e* gönderdi. Turhan tahsilini bitirince, babasının yanına döndü.

Turhan, büyük sözlü, büyük fikirli, hırslı bir gençti. Babası oğlunu tüccar, iş adamı yapmak istiyordu. Oğlunu ikna etmek için sarfettiği bütün emekler boşa gitti. Turhan'ın arzusu siyasetle uğraşmaktı. Milleti için, İslamiyet için yaşamak ve çalışmak istiyordu. Büyük bir nam bırakmak emelindeydi.

Bu ümit ateşi, bu iman nuru daima yüreğini, dimağını yakıyor, geceleri uykusunu kaçırıyordu. Gündüzleri elinde kitap, harita saatlerce çalışıyor ve düşünüyordu. *İslamlar, Türkler, Tatarlar* hakkında *Fransızca'da, Rusça'da, Türkçe'de* ne kadar kitap yazılmışsa hepsini okudu.

Türklerin, Tatarların, Müslümanların geçmişteki kuvvetini ve şimdiki zayıf hallerinin sebeplerini öğrendi. Rus yönetimindeki Tatarların milliyetlerini ve dinlerini yavaş yavaş unuttuklarını gördü. Kazan'da çalışmanın bir sonuç vermeyeceğini anladı. Amcası Kara Memişoğlu Osman Sultan'ın, şansı yaver gitmiş *Cava'da* hükümdar olmuştu. Onunla haberleşiyordu. Amcası Turhan'ı davet etti. Onun sayesinde Avrupa başkentlerini gezmeye başladı. Gezdiği şehirlerin müzelerinde, saraylarında, mabedlerinde İslamlara ve Türklere ait gördüğü levhaları, heykelleri, binaları kalbinde gittikçe alevlenen bir ateşle etraflıca inceledi, araştırdı.

Rusların 1293 savaşında Kars ve Plevne'den aldıkları topraklarımızdan Petrograd'da “Varşavski Vagzai” demiryolu istasyonu civarında inşa ettikleri kule, daima bir kin heykeli halinde Turhan'ın karşısında dikilirdi.

Viyana'da “Stefan Kilisesi'ne” kadar girmiş olan İslam düşmanlığını gösteren ve intikam hissini uyandıran kabartma taş levhaya nefretle baktı.

Şehremaneti Müzesi'nde Kara Mustafa Paşa'nın resmini ve bahtsız kumandana benzetilen, onunla kıyaslanan kesik kelle ve gömleği gördü.

Bosna Hersek Fatih Kasım Bey'in kılıcını. Sokullu Mehmet Paşa'nın üstünde *Esma-i Hüsnâ* hakkedilmiş tolgasını, *Türk bayraklarını, Siget, Petervaradin, Zenta* savaşlarının levhalarını bir başka müzede inceledi.

Avusturya'da siyah şarapla şampanyayı karıştırarak “**Türk kanı**” adını verdikleri içkiyi içenlerin keyfine düşmanca hislerle baktı.

Macarların mukaddes kabul ettikleri **Sent Etiyen “Sent İştvan”** tacının iç tarafında **Türk Kralı Geza** yazılı olduğunu ve hicretin beşinci yılından beri *Şark İmparatorlarının* Macarları Türk kabul ettiklerini öğrendi.

Peşte'deki Macar Müzesi'nde, Mohaç muharebesi esnasında **Macar Kralı Layoş'un** vefatını, **Belgrad** kuşatmasının tasvir eden levhaları, **Peşte'deki “Körüt” meydanında** ve **Zigetvar** kasabasındaki **Zirinyi** adına dikilen heykellerde Osmanlı bayraklarının hor ve hakir görülmüş, hakarete uğramış vaziyetini gördü.

Roma'da Sigistin Kilisesi'nde Haçlı savaşlarını gösteren tabloları hiç aşağılık duygusuna kapılmadan seyretti. **Fransa'da Galeri Ofis ve Galeri Pitti'deki** padişahlarımızın, serdarlarımızın yirmiye yakın tasvirini inceledi.

Venedik'te Doge (Doj) sarayında ve tersane müzesindeki deniz savaşlarımıza ait tablolar karşısında saatlerce daldı.

Paris'te Luxemburg Müzesi'nde “Şerif'in Adaleti” ismiyle bir sarıklı herifin dört kadını kestiğini tasvir eden ressam Benjamin Constan'ın tablosunu seyrederken, bu hayal mahsulü kin ve nefret telkin eden resimleri görünce titredi.

Paris'te “Envalid” kapısının önündeki **1. Abdülhamid** zamanında dökülüp Cezayir'den Fransızların ganimet olarak el koyup getirdikleri topları görmek istemedi.

Versailles Müzesi'ndeki Kırım ve Cezayir savaşlarına dair resimler ve eski elçilerimizin Paris'te kabullerine ait tabloları bu örnekler üzerinden değerlendirdi.

Almanya'da Heilbronn şehrinde iki buçuk asırdan beri her akşam saat beşte, Türk hücumuna karşı ikaz için klişelerde çalınan ve “Türk çanı” denilen çan sesini dinledi.

Sekiz yüz sene İslam nurunun parıldadığı İspanya'ya geçti. Endülüs hükümdarı 1. Abdurrahman tarafından inşa edilen ve bugün kiliseye çevrilen, eşi benzeri bulunmayan güzelliklerin, oymaların, nefis Kur'an hat yazılarının badanalarla kapatılan **1093 mermer sütunlu ve 19 kapılı Kurtuba Camii'nin** harabesini ziyaret edip, her nasılsa korunmuş mihrabının ihtişamı ve ruhaniyeti önünde secde etti.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu

İşbiliye'de tahrip edilen **Elmansur Camii'nin** vahdetten (birlikten) bir nişane gibi kalan minaresine, “**Elkazaz**” yani **Elkasar** denilen **Arap sarayında**, harem ve elçi dairelerinin gözleri kamaştıran heybetine ve zarafetine hayran oldu.

Gırnata'da, Siyera Nevada dağların eteğinde, mütevazı ve sade bir cephe altında İslam Medeniyeti'nin nurunu, azametini ortaya çıkaran lacivertli, kırmızılı ve altın yaldızlı güzelliklerin, güneşin doğuşuyla bir cennet güzelliği halinde parladığı **Kaletü'lhamra** veya sadece **Elhamra** denilen saraya hayran oldu. Dört yüz sene önce, divanhanelerinde cihanın en derin alimlerinin, en yüksek şairlerinin, en büyük filozoflarının -ki hep Allah'ın birliğine inanan- Müslümanlardı.

Aslanlar avlusunda “Elbereke” denilen havuz başında **İbn-i Saraç** ailesinden İspanyolların boğazladıkları otuz altı kişinin kanlı başlarının bu havuz içine atıldıklarını gözünün önüne getirdi. İslam'ın hoşgörüsüyle karşılaştırınca; Hristiyan fanatizminin ne cehennemi bir çirkinliği olduğunu bir kere daha anladı. Sarayın eski güzelliği, zarafeti ve inceliğiyle, son zamanlarda İspanyollar tarafından yapılan tamiratın kabalığı dikkatinden kaçmadı.

Cihanda güzellikte eşi bulunmayan bu zarif mihrabın piriñten yapılmış kapısının kilo ile satıldığını, İbn-i Saraç dairesinin oymalı kapılarının odun diye yakıldığını, bu süslerin kireçle kıyılmadan nasıl badana edildiğini, Katoliklerin kadir bilmezliğini düşündü ve kan ağladı.

Kastilya Kralı, zalim lakabıyla hatırlanan “Don Pedro'nun” sarayına davet ettiği Gırnata Hâkimi “**Ebu Said'i**” aç gözlülük yaparak, üstündeki mücevherler için şehit ettiğini, İslam emirinden çalıp bir müddet sonra bir İngiliz prensine verdiği yakuttan, İngiliz kraliçelerinin tacını süslediğini öğrendi.

Avrupa'dan sonra Fas'a, Cezayir'e Tunus'a Mısır'a gitti. Galip milletler tarafından Araplara yapılan işkenceleri gördü. **İskenderiye'den Bombay'a geçti.** Hint'teki İslam alemini inceledi. **Batavya'da amcası Osman Çavuş'un** yanına ulaştı. Onunla

günlerce bu konuları istişare etti. *Osman Çavuş*, çok bilgili değildi. Fakat edindiği tecrübeler ve yaşadığı maceralar onu olgun bir insan yapmıştı. Parlak zekâsı ve doğru muhakemesi vardı.

Turhan'a :

“–Oğlum, dedi. *İslam toplumları arasında Türkiye’den başka bağımsız bir devlet, Türklerden başka çalışkan, gayretli bir millet kalmadı. Dinin temeli, İslam’ın koruyucusu Türklerdir. İstanbul’a git, millettaşlarıyla çalış! İstedğin feyzi orada bulursun.!*

Turhan, Mısır üzerinden Dersaadet’e gitmeye karar verdi.

Vapur **Beyrut’a** uğradı. Orada kayıkçıların bile Fransızca konuştuklarına şaşıtı kaldı. **Gemi İzmir’e uğradı.** Orada altı saat kaldı. Bir araba ile şehrin içlerini gezdi. Servetiyle, camileriyle, çeşmeleriyle, tezgahlarıyla halis bir Türk yurdu olduğunu anladı. ....Turhan’ın bindiği Hidiviye vapuru, seher vakti **Dersaadet Limanı’na** girdi. Gümüşü süsten tüller altındaki muhteşem minareleriyle, muazzam kubbeleriyle İslamiyet’in payitahtı (başkenti) birden göründü. Tereddütler içinde bir hakikat gibi...

Ahur Kapı Feneri’nin önünden gemi yavaşça ilerlerken, **Turhan** güvertede seğirtiyor;

-İşte padişahının sarayı...

-İşte Sultanahmet...

-İşte Süleymaniye... Diyordu...

Ayasofya tarafına bakmak onun ismini anmak istemedi. Onun adını **“Hidayet Camii”** koydu. **Rusya’da, Paris’te** tanıdığı Türklerden, **Beyoğlu’nu, Boğaz’ı** öğrenmişti.

Rıhtıma çıktığı sırada, bu İslam başkentinin yerden bir avuç toprağını aldı. Ahdetmişti. Öptü. Yüzüne gözüne sürdü. Gümrükten çıktı. Bir arabaya bineceği sırada rıhtımda boylu boyunca kahvelerdeki meyhanelerdeki şapkaklı palikaryaları gördü. Şaşaladı. Utanmasaydı; **“yanlış olmasın” burası Dersaadet midir? Payitaht mıdır? Burası Türk başkenti midir...?”** Diye soracaktı.

O gün Miraç Kandil’inin bir gün sonrasındı. Küçüklüğünden beri, dini bir hürmetle icraatlarının hayranı olduğu **Yavuz’un** türbesini öğleden sonra ziyaret etmek istedi. Abdest aldı. Minimini En’am’ı Şerifi’ni cebine koydu. Bir araba ile **Sultan Selim Camii’ne** gitti. Caminin güzel ve yüksek avlusunun ötesine berisine yığılan toprak ve taş kümelerine ve bu ihmale canı sıkıldı. **Selim’in** dört halifeden sonra, İslam’ın en büyük hadimi olan o büyük **Selim’in** camii böyle bakımsız mı olmalıydı..?

Avlunun kenar setlerine dayandı. **Turhan’ın Haliç’e Eyüb’e, Sarayburnu’na** doğru süzülen bakışları dolaştı, döndü. **Yavuz’un** türbesinin eşiği önünde titredi ve yükseldi. Kahraman hünkâr ezeli tahtını bir **Tuğrul** mehabetiyle (yüceleri, yüksekleri seven, heybetli, güçlü, kuvvetli bir kuş) bu tepeye kurmuş, göklere yakın duruyordu.

Ruhani cazibe Turhan’ı türbeye çekti. Yüreği çarparak kapıyı itti. Kapalıydı. Türbedarı aradı. Bulamadı. Düşündü :

-Garip! Kandil günü, Miraç günü bu türbe ziyaret edilmez mi? Müslümanları birleştirmek için perişan olmakla iftihar eden Halife-i İslam’a hürmet bu mudur..? Hadim-ül Haremeyn’e hizmet bu mudur..?

Naçar pencereye başını dayadı. Tozlanmış camların arkasından secde eden ruhuyla mezarın önünde ürperme, hayranlık ve saygıyla durdu. Büyük, heybetli, beyaz örtülü sandukanın etrafına sedef kakmalı bir parmaklık çevrilmişti. Sedef parçaları dargın birer göz gibi pırıldıyordu. Bu sadelikte azamet vardı. Baş taraftaki uzun kavuğun üstüne burmalı bir sarık sarılmış ve ucu yan tarafa sarkıtılmış, sarığın üstünden kavuğun al tepesi bir şule kızılığında fırlamıştı.

Baş ve ayak uçlarına tesadüf eden büyük iki pirinç şamdanın mumlarının üstüne geçirilen yaldızlı külahların üzerinden kayarak kubbeye asılı avizenin billurlarına aksedip ayrılan ikindi güneşi titreyen, dönen, uçan yine konan yeşil, sarı mor damla damla ışıklarıyla bu sade, gösterisiz türbeye uhrevi bir feyiz, cennete benzeyen bir ihtişam veriyordu. Burası sade ve mağrur milletin, sade ve mağrur vicdanın timsaliydi.

Turhan türbeye baktı... Feyze baktı...
Nura baktı...

Ateş kesilir geçse saba gülşenimizden,
mısrasının ihtişamını bir kere daha anladı.

*Ey nur-i zatı lem'a ca'ı muvahhidin,
Ey Mushaf-ı muhabbet-i canan-ı
mü'minin'*
*Maksad senin rızayı şerifindir. Ey Şefi!
Diğer tarika kılmadım it'abı
müslimin..!*
*Eyle Selim'i bendene şefkati şefaati et!
Ey şaf-i gıruh-i günahkâr-u müzribin.*

**Büyük hakan, büyük şair, Yavuz Sultan
Selim'in, Nat-ı Şerifi'ni hatırladı. Resulullah'a
karşı bu samimi bağlılığın, bu azametli
yalvarmanın huzurunda Turhan erimiş
gitmişti.** Türbenin, lacivert zemin üstüne
kırmızı beyaz çiçekli halısına gözleriyle,
ruhuyla yüz sürdü. Mushaf'ını çıkardı.
Yavuz'un mübarek ruhuna bir **Sure-i Feth**
tilavet etti. Sandukanın etrafındaki rahleler
üstünde açık duran birkaç **Kur'an'ı Kerim'i**, o
mübarek ruhun açılmış kanatları sandı.
Saygıyla türbenin demir parmaklıklarını
öperken, milletin sukutunu, değerini
kaybedişini düşündü. Kalben feryad etti. **Selim.**
Selim..!

*Çekip kılıcını yüksel, mezar- pakinden
Nezare sal yine bu safilene bir nevbet..!*
Dedi çıktı.

Sultan Selim Camii'nde ikinci
namazını kıldı. Kalbi mağrur, dimağı münevver
olduğu halde otele döndüğü zaman “ bu hasta
adam varislerinin birer birer kuruyup yok
olacaklarını göreceksin ve ondan sonra.....yine
yaşayacaksın....” Dedi.

**Turhan, İstanbul'da ilk tatil gününü
Halife'nin Cuma Alayı'nın seyretmeye ayırdı.**
Bu manzaradan, bu ihtişamdan gönlü gurur ve
sürurla doldu. **Türk Ocağı'ndan** dostlar
edinmeye, üniversitede derslere dinleyici olarak
girişiyor, hocalarla sohbet ediyor, gazete
yöneticileriyle görüşüyor, **İslamlık, Türklük**
hakkındaki fikirlerini hükümetin ileri gelen
alimleri ve memurlarıyla tartışıyor. Kendisi
gibi düşünenlerde gayret yoktu. Gayretli

olanlar, onun ateşini yakıcı zararlı buluyor, daha
zamanı gelmedi diyorlardı.

O şimdi her şeye köpürüyordu.
Bankalarda, şirketlerde **Fransızca** işlemlere,
subaylarda **Almanca** tekerlemelere,
denizcilerde **İngilizce** tavırlara, tekkelerde
Farisi münacatlara isyan ediyordu. Dikkat etti.
*Bu Türk başkentinde ticaret aleminde yalnız
Türkçe bilen bir Türk iş bulamıyor, aç
kalyordu.* Yalnız **Fransızca** bilen bir yabancı
her zaman başarıyor, refah içinde yaşıyordu.
Avrupa'da eğitimini tamamlamış bir arkadaşı
hükümetin resmi bankasına girmek istemiş ve
Rumca bilmediğinden reddedilmişti. Halbuki
aynı bankada **Türkçe** konuşamayan pek çok
memur ve memure vardı.

Turhan sokakta, duvarlarda ve
camekanlarda, dükkanların üstlerindeki
Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca hatta
Rusça ilanlara, yazılı kâğıt parçalarına,
reklamlara bakar ; “*Yarabbi*” bu memlekette bir
zabıta bir belediye, bir yayın düzenlemesi yok
mu diye feryad ederdi..? Bu hallere isyan eder,
kalın bastonunu kavrar, polis müdürüne,
yayınevi müdürlerine gider baştan savulurdu.
Gazeteler makaleler yazar sansür edilirdi.
Büyük makamlara dilekçeler yazar “*muhafaza*”
kaydıyla evrak odalarına gönderilirdi.
Buralarda başarılı olamayınca dil okullarından
birinde öğretmen oldu. Bir müddet sonra,
talebeyi dersten başka şeylerle meşgul etmekle
suçlandı. Görevinden istifa etmek zorunda
kaldı.

Nihayet son bir tecrübeye daha kalkıştı.
Babasına mektup yazdı., Rusya'daki emlağını
satıp, işlerini tasfiye edip, elde edeceği önemli
miktardaki nakit ile **İstanbul'a** gelmesini istedi.
Bu parayla modern ve ulvi bir okul açacak,
öğrenciye dini ve milli terbiye, teknik ve
uygulamalı eğitim verecek, girişimci ve
yeterlilik sahibi, imanlı, becerikli, yılmaz ve
yorulmaz gençler yetiştirecekti. Aynı zamanda
bir şirket kuracak, memleketini ve soydaşlarını
yuvarlanmak üzere oldukları uçurumun
derinliğinden haberdar etmek için bir gazete
çıkarcaktı. Bu gazetenin merkezinde bir
konferans, bir konser bir de çalışma, okuma
salonu kuracaktı.

**Dilimizin, imlamızın düzelmesine
çareler arayacak, bir milli eğitim teşkilatı
kuracaktı.** **Turhan'in** evinin duvarları İslam ve

Türk hakanlarının resimleri, ayetler, hadisler ve Türk şairlerinin şiirleriyle süslüydü. Yazı odasının kapısının önünde : “*Ey iman edenler, sabrediniz, düşmanlara metanet gösteriniz, birleşiniz ve Allah’tan korkunuz ki felah bulasınız..*” Bir duvarda ; “*Benim ümmetim tek vücut gibidir.*” Salonun köşesindeki rafın üstünde kenarları süslemelerle çerçeveli, **Namık Kemal’in “Vaveylası”** yazılmış bulunuyordu.

Bu memlekette ne kızlar ne erkekler dini ve milli terbiye görüyorlar. Geleneklerini unutmuşlar, *İtalyan* okulunda okuyan *İtalyan*, *İngiliz* kolejinde eğitim görenler *İngiliz*, *Fransız* terbiyesi görenler *Fransız* oluyorlar. *Zehra’nın* eğitimi de bir yabancı okuldaydı. Konferanslarıma en düzenli olarak devam eden *Zehra* idi. Bu kızı fikrime, emelime ortak olacak sandım. Aldandım. *Zehra’nın* aklına, irfanına itimat ettim. Terbiyenin zekaya galip geleceğine ihtimal vermedim. Çünkü onu seviyordum.

Turhan bunları itiraf ederken ağlamaya başladı. Bu zayıflığından kendisi de utandı. Göz yaşlarını sildi. Evliliğimizden sonra, kasabalarda, ilçelerde beraberce konferanslar vermek için bir iki sene *Anadolu’da* gezmek istediğimi söyledim.

Önce kabul etti. Sonra bu geziden önce *Avrupa’ya* gitmek istediğini itiraf etti. Kendisine kaybedecek vaktimiz olmadığını, vatanın fedakâr, azimli gençlere muhtaç olduğunu anlattım. Yalvardım, yakardım.

“*Sen kafayı bozmuşsun*” dedi. Ertesi gün *Türk Ocağı’ndan* birlikte çıktık. Fikrini yazıyla bildireceğini söyledi. Ve benden ayrılmak istedi. *Beyoğlu’na* gidip beyaz patiska vesaire alacağını söyledi. Böyle şeyleri *Tülbentçi Muhittin Efendi’den* almak mümkünken *Beyoğlu’na* çıkmanın günah olduğunu söyledim. Bu haklı serzenişime; “*sen böyle küçük şeylerle uğraşa uğraşa çıldıracaksın Turhan..!*” Dedi. Hışım la yanım dan ayrıldı...

Küçük şeyler... Fakat asırlardan beri böyle küçük şeyler bir araya toplana toplana pek büyük bir şey oldu. Başımıza çöktü. Bizi ezdi. Pencereden başını çıkarıp dışarı baktı. Evlerin yapılarındaki duygusuzluğa, milliyetsizliğe, biçimsizliğe, kişiliksizliğe üzüldü. **Benlik olmayınca varlık olmaz. Millet**

sanatkâr olacak. Sanatında Türk damgasını, Türk usulünü, şahsiyetini gösterecek..! Millet zengin olacak. Dağlardan, yaylalardan, derelerden, denizlerden, sokaklardan, saraylardan, konaklardan, evlerden, kulübelere, döşemelerden, halılardan, elbiselerden, yüzlerden bir Türk kültürü bir İslam kültürü parlayacak.

Bir İslam Türk sanatı, medeniyeti taşıyacak... Bunları hep ben yapacağım... **Yahut bu duygusuz, gönülsüz, haysiyetsiz, muhabbetsiz, vatansız sürü arasında yaşamayacağım.** Öleceğim...! *Kara Memişoğlu Turhan* köpürmüş, bağırırken elini göğsüne, alınına vuruyor, kalkıyor, oturuyordu. Gözleri fırlamış, dudakları morarmıştı. Elleri titriyor, sesi boğuluyordu.

Turhan, mütemadiyen babasına, amcasına mektuplar yazıyor, birinin ticaretini, diğerinin hükümetini bırakıp **İstanbul’a** gelmelerini istiyordu. Kendisiyle beraber ya *İstanbul’da* ya da Türk ilinin bir köşesinde teknik ve bilim okulları açmak özel bir danışma kurulu oluşturmak, bir gazete çıkarmak, bir büyük *Türkçe* sözlük yazmak, zengin ailesinin Türkiye’de fabrikalar açmasını sağlamak istiyordu. Babası onunu ruh sağlığının bozulduğunu anlamış, hemen *Rusya’ya* geri dönmesini yazıyor. Amcası nasihatler veriyordu.

Turhan, milletin uyuşukluğundan, hükümetin ihmalinden, dini ve milli terbiyeye itina gösterilmediğinden şikâyet eden şiddetli tonda bir konferans verdi. Ertesi gün, beş sivil polis evini bastı. **Turhan** karşı geldi. Bu sırada *Boşnak* bir polisten de bir tokat yedi. Kitaplarını, sandıklarını karıştırdılar, kağıtlarını aldılar. Bir hafta tutukladılar. Bu darbe, bu ateşli ruhu bütün bütün alevlendirdi. Evine döndüğünde penceresini açtı. Bahar her tarafı renklere, kokulara bürümüşü. Pencereden başını çıkardı. Karşık bahçede, erik, kiraz, elma ağaçları beyaz pembe çiçeklerini açmış, serçeler cıvıldaşıp uçuşuyorlardı. Birden feryad etti...

“Leylekler gelmeyin, serçeler uçmayın, çiçekler açmayın..! Burada bahar yoktur. Güneş sarı bir gölgedir. Yeşil otlar toprağın küfüdür. Sıcak rüzgâr cehennem nefesidir. Kır langıçlar..’ Hangi evin saçığına konsanız oradakilerin aklarını, inleyişlerini

işiteceksiniz. Hangi ocağın üstünde tüneseniz onu sönmüş bulacaksınız. Her tarafta kara hayaletler geziyor...Ya rab! Ya Rab! Yurdumu ahirette olsun bana düşmansız göster..!

Turhan artık kimseyle görüşmüyor, gündüzleri sokağa çıkmıyor, yemiyor, uyumuyor, eriyordu. Sakalı uzamış, saçları yağlanmış, geceleri karanlıklarda تنها sokaklarda geziyor, en ziyade loş *Yeraltı Camii'ne* gidiyor, bir köşede kalbini sadece Allah'a yöneltiyor saatlerce düşünüyordu. Bazen kendi kendine söyleniyordu.

Bir gece sabaha kadar sokaklarda hayalet gibi gezindi. Ortalık ağırlarken **kendisini Sultan Selim Camii'nin** avlusunda buldu. Yüksekten alacakaranlıkta bir haydut gibi kuşkuvar, ürpermeler içinde uyuyan *Fener'e, Beyoğlu'na baktı. Titredi... Türbenin dışında durdu, düşündü... Caminin etrafında dolaştı, inledi...* Bir küçük kapıyı itti. Minarenin merdivenleri gözüktü. Ağır ağır çıktı. Son şerefeye gelmişti. Etrafı karanlık derinlikleri dinledi. Yükseklerde ve uzaklarda birer ikişer yıldızlar söndükçe kuytuluklarda horoz sesleri ağlıyordu..!

Boğaz'ı, Çamlıca'yı, Sarayburnu'nu, Kağthane sırtlarını, Eyüp serviliklerini süzdü süzdü... Onlara titremeden gözleriyle ve ruhuyla veda etti. Şerefelerin korkuluğunun üstüne çıktı. Bir kartal gibi göğsünü gerdi. Kollarını açar açmaz boşluğa yuvarlandı.

Civar halk sabah namazına geldikleri zaman şadırvanın önünde parçalanmış bir ceset buldular. Hüviyetini anlamak için ceplerini aradılar. Şöyle bir kâğıt çıktı.

“Ey Yavuz...! Milletimin selameti için yalvaracaktım. Ayaklarına kapanmak için sana yükselmek istedim. Yarı yolda gözlerim karardı. Sendeledim ve düştüm. Allah günahımı affetsin...”

Türkiye'nin o günlerde içinde bulunduğu durumu bir Türk gencinin yürek burkan kelimelerinden okuyup ızdırıp çekiyoruz. Turhan'ın geçmişe ve geleceğe dair kurduğu hayallerin *nasıl* bir bir yok olduğunu, *“vatan ve millet”* sevgisiyle dolu olan bir gencin, *nasıl* hayal kırıklığına uğradığını gözyaşlarıyla okuyoruz.

Turhan, devletimizin çöküşünün başladığı ve sosyal hayatın yozlaştığı, *Devlet-i Aliye'nin* başkentinde; *“Dersaadet”de* ruhuna elem veren toplum manzaralarını ciğeri yana yana anlatır. Turhan'ın hikayesi, tüylerimizi diken diken eder. İşgal yılları milletimizin *“ya devlet başa ya kuzgun leşe”* dediği dönemlerdir. *Turhan'ı* okurken, hafızamız bizi **Namık Kemal'in**, bir ateş topu gibi yüreklerimize düşen **“Hürriyet Kasidesi”ne** götürüyor...

.....
*Hakir olduysa millet, şanına noksan gelir sanma,
Yere düşmekle cevher, sakıt olmaz kadr-ü kıymetten*

*Vucudun kim hamir-i mayesi hak-i vatandandır
Ne gam rah-ı vatanda hak olursa cevri-ü mihnetten*

.....
*Felek her türlü esbab-ı cefasın toplansın gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda azimetten*

.....
*Vatan bi-vefa nazende-i tannaze dönmüş kim
Ayırmaz sadıkan-ı aşkını alam-ı gurbetten*

.....
*Ne yar-ı can imişsin ah ey ümmid-i istikbal
Cihanı sensin azad eyleyen bin yes-ü mihnetten*

Namık Kemal